

10
Zanko

مانگ نامەى ميژوويى، فەرھەنگى، ئەدەبى

سالى دووھەم، ژمارە ۱۰، ۱۴۰۰ھ، ۲۰۲۱ز، ۲۷۲۱ ک

خاوەن ئىمتياز: حاميد قودرەتى
مۆدیر مەسئول: كامبیز ئیبراھیمزادە
سەرنووسەر: كامبیز ئیبراھیمزادە
بەشى شیعەر و ئەدەبیات: کەرىم سۆفی مەولوودی
بەشى مندالان: ھەتاو خورشیدی
نیگارکێشی بەشى مندالان: پێشەنگ ئەمانی
بەشى کەوناواناسی: رەحمەت نادری
بەشى تەبلیغ: سالار مامقادی
ھاوکاران: ئاوات سەید ئەحمەد/ فاپووق
ئیبراھیمزادە/ مەمەدبايەزیدی/ مۆفەق
میراودەلی/ سەید مەسعود سەعیدی/ سەلاح
قاسمی

دیزيان و رازاندنەو: ئاوات خەکیجزادە
وینەى رووبەرگ: رەحمەت نادری

تیراژ: ۲۵۰۰

نرخ: ۱۵۰۰۰ تومانی
چاپ و لیتوگرافی پرنیان

نشانی: مهاباد ایستگاه ۲ فرهنگیان، روبروی
پارک فرهنگیان، داخل پاساژ فرهنگیان، پلاک
۱۷
تلفن: ۰۴۴۴ - ۲۴۵ - ۲۵۸۷
موپایل: ۰۹۱۴ ۶۳۳ ۵۹۳۹
۰۹۱۴ ۸۳۸ ۹۵۹۹

Email :
Magzanko2019@gmail.com
Zanko.mag2019@gmail.com

شماره حساب ماھنامەى زانکو:
شماره حساب بانک صادرات:
۰۳۰۴۲۲۷۳۳۵۸۰۰۱

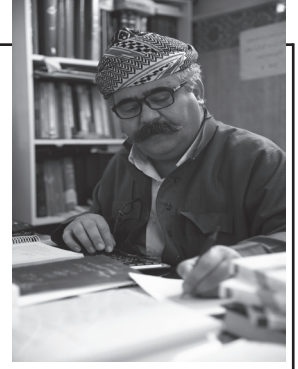
شماره کارت: ۶۰۳۷ ۶۹۷۵ ۴۱۰۷ ۸۹۰۰
بە نام کامبیز ابراھیمزادە

* بابەتەکان دینە سەر ریتووسی گۆفاری زانکو
* تکیاھ بۆ مانەوہی پێگەى رۆشنییری لەم
گۆفارەدا یارمەتى مالیمان بەدەن.

* تیبینی: مەرج نییە وتارە ناردراوہکان
را و بۆچوونی ستافی گۆفاری زانکو بن و
وەرگرتنی وتار هیچ دەروەستیک بۆ چاپ
ناخاتە ئەستۆی زانکو و وتارەکان بەپێی
سیاسەتى زانکو دادەبەزیندری.

- ۲..... بەھاری رەش / کامبیز ئیبراھیمزادە (زەردەشت موکریانی)
- ۳..... سالی لە ئاوینەى زانکو
- ۵..... با و نەبئ / سەید مەسعود سەعیدی
- ۶..... نەورۆز کوردەواری / حەیب سەلیمان
- ۱۰..... ۲۸ ی خاکە لیوہ بەرامبەرە لە گەل سألرۆژی کۆچی دوایی شاعیر...
- ۱۲..... ھاتنەوہى بەھاری کوردی بە ھموتان پیروز بید / پرگار کاکەای یارسانی
- ۱۴..... بەرامەى نەورۆز، بیری نوێ رۆژە / رەحیم سولتانی (ھەژن)
- ۱۷..... نەورۆزانە
- ۲۰..... ھوار کوردی / رودوس فەبلی (مستەفا بەیگی)
- ۲۴..... لیکدانەوہ و شى کردنەوہى بەرھەمەکانى سوارە ئیلخانىزادە / زانکو
- ۲۵..... ئەرشد ئیقبالى / سەید نوح عینایەتى
- ۲۶..... خۆشەویستى و چوونە چیا لەبەر چییە؟ / رەسوول حاجى شەدە
- ۲۸..... شیعیری پلیکانى / جەمال بوویە
- ۳۳..... یارمەتى کوردانى رۆژھەلات بۆ پەنابەرانى کوردی باشوور / ریتوار ئیسلامیان
- ۳۸..... ھامدەنگى وەرد یە کم ژن گوورانى چر ئیلامى / شفق
- ۴۱..... بابای سووتەدلان / عەبدولکەریم سەفەرى
- ۴۶..... ژیان نامەى مەستورە کوردستانی / کامبیز ئیبراھیمزادە
- ۵۰..... خوراسان / محمد علی گنجی
- ۵۲..... زندگینامە ابراھیم یونسى / ھیمۆ بیتا
- ۵۶..... دیمانە دە گەل ئوستاد کەمال رەشید پوورى / زانکو
- ۶۳..... ئالە کوک / ھەتاو خورشیدی

سەر وتار

بەھاری رەش

كامبیز ئیبراھیمزادە (زەردەشت موکریانی)

ھەموو ژماران کە گوڤاری زانکۆ کۆ دە کەمەو و دە گەمە نووسینی سەر وتار، خەمیکى قورس دامدە گری. نازانی پېرژییە سەر کام بابەت. باسی چی بکەى. ئەمسال بە کورە کانم گوت شیعی بەھاریم بۆ بنیرن، باسی شادی و خوشیم بۆ بکەن و ھەر شەختە کز بوو خۆ وەبەر بارانی بەھاری بدەن. گوتم، پۆلا گوتەنى وەرز دە گۆرئ با گول و ئەسپینگ و شینکە دلما سەوز بکا. دە گەل ھیرۆ و ھەلالە و کارگ و مەندۆک و لووشە زیندوو بینەو. با ھەورە تریشقە بگرمینئ و بارانی بەھاری تەرمان بکا و ئەمسالیش پېست بەاویین و بەرەو سالیکی تر ھەنگاو بنیین. ئاوالانم ھیندیکیان بە دەنگمەو ھاتن و نەختیک بزە و نوکتەى خوش و چەند شیعی بەھاریشیان بۆ ناردم. دەستیان خوش بی. نەک ھەر زانکۆ بە لکوو ھەر گوڤار و بلاڤوگیک بە نووسەرە کانیهو دەمینی و ئەوانن ئەم بارە قورسەى رادە کیشن و دەبی سوپاسیان بکەم. دیارە زۆر کونیش، نا! ھەر ھەتا چەند سال بەر، وەرزی بەھار لای شاعیر و ھونەمەند و ھەلبەستوان، جینگە و پینگە بە کی تابیەتی خۆی ھەبوو. ئەویش بە ھۆی پێوھندی رووحی مرؤف دە گەل سروشت. بەلام بەخوا دەرد و غەم و ژيانی تال، نەخوشی و نەھامەتی و رەنجەرۆی، سارد و سړی و ھەقالی تالی کۆرؤنا کە بە شەو مۆتەت تی دەخا و بە رۆژ سیبەری مەرگت دەھاوئتە سەر سەری، خۆ ناھیلئ ھەر بیر لە بەھار بکەیتەو. لەو مەرگەساتە و شەختە ناوہختە کە ھەموو دنیا بە گشتی و ئیمەى بە تابیەتی داگرتوو، ئاخەر چلۆن باسی بەھار بکەم؟! دەبی مەرسییەى دا بریژم و فرمیسک ھەلبریژم بۆ سەری گەنجی کورد کە لە ناو زبەلدانی دا لە نانی شەوی دە گەری. دەبی ھاوار بکەم بۆ ئەم بی ئینسافانەى کەوتوو نە سروشتی مالی خۆیان و گەنگر و بیزا و مەندۆک و لووشە و ئەسپینگ و ھەرچی شینکەى بەھارییە چەنگیزانە دا ئیدەرئەو و دەیبەنە بازاری شارەکانی تر. دەبی بگریم بۆ ئەم کۆلبەرەى نەک باری سەر پشٹی، کە گیانی دە مەترسی مەرگ دەھاوئ بۆ نانی نیوەرۆیانی. دەبی سینگ دا بدم بۆ سېسەت مندالی شارەکەم کە بە ھۆی نەبوونی لەپتاپ و موبایل ئەمسال دەرسیان نەخوئند. دەبی قور وەسەر بکەم بۆ ئەم کەسەى بۆ سەیران چووئەتە ناو دلئ سروشت و بە بیور وەگیانی داری قەراغ چۆمی کەوتوو بۆ ئاوردوو. دەبی بۆ فەرھەنگی ئەم کەسانە رەش بپۆشی کە لە ناو دلئ سروشت بە دە پازدە پیاوان پەلامار دەبەن بۆ کوشتنی مار و یان بەرازی ترساو. نازانم چی بلییم. کورە بەھاری چی؟! ھەر لیئ گەری!!! ئەمسالیش دەست پی دەکەین و بوین، ھەین و بیگومان دەمینین. ئەرکی ئیمە پینووسمانە کە ھەتا ھەببەن و بۆمان بلوئ بە سەوزی ھەلیدە سوورینین.

سالی ۹۹ له ئاویتهی زانکۆ

- ۲ی خاکه لێوه - له ئاخیرین ساته کانی رۆژی شه ممه، نهخۆشی کرۆنا له مه هاباد بۆ یه که مجار گیانی شارومه ندیکی خاتوونی ته مهن ۶۰ ساله ی ستاند. (هه والئیره کانی هه وال، هاژه، ریکار)
- ۱۲ی خاکه لێوه - هه والئیره کانی سه ر به هه ریمی کوردستان هیرشی ئاسمانی تورکیا بۆ سه ر ناوچه ی برادۆست له پارێزگای هه ولیریان راگه یاند. (شنۆ هه وال)
- ۱۴ی خاکه لێوه - «هیلین» گۆرانی بیژی باکووری کوردستان که به تاوانی خویندنی گۆرانی دژ به حکومه تی تورکیا ده سته سه ر کرا بوو ، پاشی ۲۸۸ رۆژ مانگرتن له خواردن گیانی له ده ست دا. (Binar news)
- ۱۶ی خاکه لێوه - له نهخۆشخانه ی قودس له شاری پاوه شاعیر و هونه رمه ندی ناوچه ی هه ورامان «باقی شه فیعی» به هۆی جه لته ی میشک له ته مهنی ۷۲ سالی ده ست له ژبان به ردا. (هه والئیری ایبنا)
- ۸ی گولانی - بوردمانی کتیه کانی خواکۆرک هه لکه وتوو له نیوان سنووره کانی شاری شنۆ و هه ریمی کوردستان و باکووری کوردستان له لایهن فرۆکه ی نیزامی تورکیا ، دوو لای شنۆیی کاتی کۆکردنی گیای به هاری گیانیان له ده ستدا و دوو که سی تر بریندار بوون. (هه والئیری شنۆهه وال)
- ۹ی گولان - کرده ی تیرۆریستی عه فرین ۴۶ کوزراوی لیکه وته وه . (هاژه ، هه وال ، شنۆ هه وال)
- ۲۲ی گولان - له لایهن ئه رته شی تورکیا به ماوه ی سێ رۆژ به شیوه ی به رده وام تۆپبارانی «ئامید» ی سه ر به ده وک کرا. (شنۆهه وال)
- ۲۷ی گولان - هه والئیری تایبه تی ئه وروپا له تورکیا هه والی قۆلبه سترانی ۴ شاره داری کورد به تاوانی هاوکاری حیزبی کوردی hdp راگه یاند. (کورد پرێس)
- ۳۱ی گولان - چه ند که س له چالاکوانی سیاسی و مه ده نی کورد به هۆی ده ربڕینی ناره زایه تی سه باره ت به وه لانانی چه ند شاره داری کورد که وتنه به ر کوتانی توند به ده سته هیژی پۆلیسی تورکیا. (کورد پرێس)
- ۲۰ی جۆزه ردان - له ماوه ی ۲۴ کاتژمیر ۷۵ که س له مه هاباد تووشی نهخۆشی کرۆنا بوون . (هاژه)
- ۲۲ی جۆزه ردان - نووسه ری مه هابادی عه بدوره حمان فازلی له هه شتاوشه شه مین سالرۆژی له دایک بوونی به هۆی راوه ستانی دل کۆچی دوایی کرد. ناوبراو نووسه ری رۆمانی «شنزار خون آلود» ه و دوو به ره می چاپ نه کراوی هه یه و وه ک چالاکی فه ره نگی و مه ده نی خزمه تیکی به رچاوی لێ به یادگاره . (نووسه ر)
- ۲۴ی جۆزه ردان - له ماوه ی ۲۴ کاتژمیری رابردوو ۷ که س له بۆکان به هۆی کرۆنا گیانیان له ده ستدا. (هاژه)
- ۲ی پووشپه ر - کۆچی دوایی هونه رمه ندی بواری فولکلۆر که ریم تاهو له مه هاباد . (هاژه)
- ۸ی پووشپه ر - گیان له ده ستدانی سێ ژینگه پارێزی سه ر به ئه نجومه نی ژینگه پارێزی «ژیوا» ی پاوه به

ناوه‌کانی موختار خەندانی، بیلال ئەمینی و یاسین کەریمی له کاتی ئاگر کوژانه‌وه‌ی دارستانه‌کانی مه‌رخێله.

■ ۸ ی پووشپەر - کوژرانی کۆلبه‌ریکی خه‌لکی سیلوانا و بریندار بوونی دوو هاوولاتی‌تر له لایه‌ن هیزه‌کانی تورکیا. (هه‌والنیری ئورومییه ۲۴)

■ ۲۹ ی پووشپەر - شه‌ست و شه‌شمین خه‌لاتی سینهمایی تاورمینا له ولاتی ئیتالیا به‌خشیایه‌ ئه‌کتیری مه‌هابادی به‌ختیار په‌نجه‌یی بۆ به‌شداری له فیلمی نامۆ. (هاژه - هه‌وال)

■ ۵ ی گه‌لاویژ - کۆچی دوایی میژوونووسی به‌ناوبانگ دکتۆر «مه‌سه‌وود گولزار»

■ ۲۰ ی گه‌لاویژ - هونه‌رمه‌ندی ده‌نگخۆش سابیر کوردستانی به‌ هۆی کړونا له نه‌خۆشخانه‌ی شاری سلیمانی له ته‌مه‌نی ۶۵ سالییدا کۆچی دوایی کرد.

■ ۲۱ ی گه‌لاویژ - هیرشی تورکیا بۆ سه‌ر هه‌ریمی کوردستان ۴ کوژراوی لیکه‌وته‌وه. (شنۆه‌وال)

■ ۲۲ ی گه‌لاویژ - کۆچی هونه‌رمه‌ندی کوردی خۆراسان «سۆه‌راب محهممه‌د». ناوبراو مامۆستای مۆسیقای مه‌قامی خۆراسانی باکوور بوو. (هاژه)

■ ۲۴ ی گه‌لاویژ - کوژرانی دوو هاوولاتی خه‌لکی گوندی ئادرنا سه‌ر به‌ ئامید له هه‌ریمی کوردستان له ئاکامی هیرشی تورکیا. (شنۆه‌وال)

■ ۱۴ ی خه‌رمانان - ته‌قینه‌وه‌ی تانکی‌ری گازه‌لگر له چارداول سه‌ر به‌ پارێزگای ئیلام ۲۳۰ بریندار و ژاراوی لیکه‌وته‌وه. (ایلام بیدار - تابناک)

■ ۲۰ ی خه‌رمانان - مه‌له‌وانی مه‌هابادی «جه‌مال ره‌سوولی» مه‌ودای ۴ km ی له به‌نداوی مه‌هاباد به‌ ده‌ست و پیتی به‌ستراو مه‌له‌ کرد و ریکۆردی جیهانی تۆمار کرد. (نووسه‌ر)

■ ۱۸ ی گه‌لاریزان - نووسه‌ر و شاعیر و چالاکوانی فه‌ره‌هنگی خاتوون «مه‌هاباد قه‌ره‌داغی» به‌ هۆی نه‌خۆشی کړونا له نه‌خۆشخانه‌ی هه‌ولیر ده‌ستی له ژیان به‌ردا. (هه‌والنیری هه‌وال)

■ ۴ ی خه‌زه‌لۆه‌ر - کۆچی دوایی نووسه‌ر و روناکییری کورد «کاکه‌مه‌م فه‌خری سامییه» ناسراو به‌ «کاکه‌مه‌م بۆتانی» له هه‌ولیر. ناوبراو له ۱۰ ی فه‌ورییه‌ی ۱۹۷۰ یه‌کیه‌تی نووسه‌رانی کوردی دامه‌زراند. (شنۆ هه‌وال)

■ ۶ ی خه‌زه‌لۆه‌ر - پینج که‌س له ئەندامانی بنه‌ماله‌یه‌کی په‌نابه‌ری سه‌رده‌ستی له ئاوه‌کانی نیوان فه‌رانسه و

ئینگلیس له به‌حری مانش گیانیان له ده‌ستدا. ■ ۸ ی خه‌زه‌لۆه‌ر - شاعیری هه‌ولیری «سه‌دوللا سه‌عید مام شیخ» ناسراو به‌ «سه‌دوللا په‌رۆش» به‌ هۆی کړونا گیانی له ده‌ستدا.

■ ۱۰ ی خه‌زه‌لۆه‌ر - کۆچی دوایی شاعیری خاوه‌ن هه‌ست «جه‌لال مه‌لکش» له شاری سنه.

■ ۱۸ ی سه‌رماوه‌ز - کۆچی دوایی هونه‌رمه‌ندی گۆرانی بیژ «محهممه‌دسالح مام کهریمی» ناسراو به‌ صالح بۆکانی له مه‌هاباد.

■ ۲۶ ی سه‌رماوه‌ز - کۆچی ژهنیاری به‌ناوبانگی دوزه‌له قودره‌ت ئاغایی له مه‌هاباد.

■ ۲۷ ی سه‌رماوه‌ز - زیاتر له ۱۵۰ په‌نابه‌ری سه‌رده‌ستی له تورکیا ده‌سته‌سه‌ر بوون. (شنۆ هه‌وال)

■ ۱ ی به‌فرانبار - به‌ زۆرینه‌ی ده‌نگ داوای ئازادی سه‌لاحه‌ددین ده‌میرتاش - سه‌رۆکی پیتشووی پارتي دیموکراتی گه‌لان و نوینه‌ری پارله‌مانی تورکیا - له لایه‌ن دادگای مافی مرقفی ئه‌وروپا کرا.

■ ۱۷ ی به‌فرانبار - له نۆزده‌هه‌مین دانیشتنی دادگای تاوانی قورسی ئانکاره له سه‌ر دۆسیه‌ی سه‌لاحه‌ددین ده‌میرتاش، ناوبراو گووتی هه‌زار جاریش سزای هه‌تاهه‌تایی به‌سپینن، ناتوانن بمانوه‌ستین. (هه‌وال)

■ ۲۲ ی به‌فرانبار - له کۆشکی نیاوه‌ران له تاران، شاری دالاهو به‌ شاری نه‌ته‌وه‌یی ئامیری ته‌نبوور ناسرا. (هاژه)

■ ۱۹ ی رێبه‌ندان - رووفاتی ۱۰۴ کوردی ئیزه‌دی نیژراو له رووداوی کۆمه‌لکووژی سالی ۲۰۱۴ به‌ ده‌ستی داعیش.

■ ۲۴ ی رێبه‌ندان - بازارچه‌ی کۆنی ئه‌سغه‌ری مه‌هاباد کاتژمێر ۲۳:۵۰ ئاگری گرت و ۱۷۰ دوکان سووتان. (هاژه - هه‌وال)

■ ۶ ی ره‌شه‌مه‌م - کۆکردنه‌وه‌ی ئیمزا بۆ باتل راگه‌یانندی پارێزراوی نوینه‌رانی کورد له پارله‌مانی تورکیا. (شنۆ هه‌وال)

■ ۹ ی ره‌شه‌مه‌م - «ئۆوزه‌ر ئازادی» ئه‌کتەر و ویژهر و پیکه‌ینه‌ری کرمانشانی له ته‌مه‌نی ۸۲ سالی له ولاتی ئالمانییا کۆچی کرد. (هاژه)

■ ۱۷ ی ره‌شه‌مه‌م - پاپ فرانسیس سه‌ردانی هه‌ولیر له هه‌ریمی کوردستانی کرد. (هاژه - هه‌وال)

■ ۲۶ ی ره‌شه‌مه‌م - کۆچی نووسه‌ری به‌ناوبانگی کورد دکتۆر «که‌مال مه‌زه‌هر ئه‌حمه‌د» له ته‌مه‌نی ۸۴ سالی دا له شاری بۆن له ئالمانییا. (شنۆه‌وال)

با ون نه بی

سهید مه سعود سه عیدی

مه سعود گیان به حه ققی ئه و قورئانهی که باوهرت پیی ههیه مردوو که ماموستا هیمن نییه و مه لا غه فوری ده باغییه.

۳- رۆژی ههولی قوتابخانه ده بی و بهر پز کاک فهریدون حه کیمزاده بو وهی قوتابیان حیسابی لی بهرن له سه سه فقی قوتابخانه به نیوچاوانیکی قهلس و به دهنگیکی بهرز ده لی: خب—ردار.

قوتابیان له قاقای پیکه نین ده ده ن. کاک فهریدون به قهلسی روو به چهند قوتابی ده لی : به چی پیده که نن.

یه کیک له قوتابیان ده لی: خو ماموستا ئیستا نه تگوتوووه از جلو نيزام . ئهمجار کاک فهریدون و پرای قوتابیان له قاقای پیکه نین ده دا.

۴- دۆستیک که نهویست ناوی ببنم گپراهوه : تازه ئینقلاب کرابوو . حیزب و ریکخواه جوړاوجوری سیاسی سه رقالی جموجولی سیاسی .

زۆریه ک له جهماوهر کاتیک بهر پز کاک قاسم مۆه بییه دزاده یان ده دیت پرساریان ده کرد : کاک قاسم سهر به کام حیزبی ؟

کاک قاسم ولامی ده داوه من لایه نگری هیچ حیزبیک نییم به لام جهماوهر باوهریان نه ده کرد و ده یانگوت کاک قاسم ئاشکرای نا کا .

رۆژیک کاک قاسم و چهند کهس له دۆستانی خهریکی بهسته نی خواردن ده بن . باسی سیاست دیته گۆری و ده لپن کاک قاسم بۆمان روون کهو ده گه ل کام حیزبی ؟

کاک قاسم ده لی: وه للا بیللا ده گه ل هیچ حیزبیک نیم . له نا کاو کاک قاسم حالی تیکده چی و زوو هه لدیته سهر جوگه له یه ک و ئه وهی خواردبووی ده یه نیته وه . هه ر له وئی له سهر جوگه له ی شیعریکی بهم چه شنه بو دی و ده لی:

قاسم مه سمومی سه ممی بهسته نیم
ئهمن به هیچ گروه و حیزب وابسته نیم

به بۆنه ی هاتنی جیژنی هه میسه پیرۆزی نه ورۆز و به هاری کورده واری له سهر داخواری کاک کامبیز ئیبراهیمزاده و بیستمان له رۆژگاری رهشی کرۆنایی ئه م به شه جیاوا تر له جارن بی . ئی به لکو بتوانین بزیه ک بخهینه سهر لیوی خوینهران و ئه م بیره وه یانهش له یاد بمینن .

۱- شهو درنگ ده بی و بهر پز کاک سهید عه بدوللا سه مه دی سه بهرته به وتاریک بو گو قاری مه هاباد ده په هوئی په یوهندی به کاک ئه حمه د به حری بگری به لام دلی نایه زهنگ لیدا و ناچار به کورته په یام بو کاک ئه حمه د نه نوی: سلوو ، وه خه بهری ؟

کاک ئه حمه د وه خه بهر ده بی و به شوخی ولام ده داته وه : نا خه وتوووم .

پاشی په یوهندی تلیفونی ئه مجار کاک ئه حمه د ئه وهنده به ولامی خوئی پیده که نی که تا درهنگایه ک خه وی ده ره ویتته وه .

۲- سه بهرته به چۆنیته تی به ریوه چونی ریوره سمی به خاک ئه سپاردنی ته رمی پیرۆزی ماموستا هیمن بو ژماره ی پیشوی گو قاری زانکو په یوندییم به بهر پز کاک سه لاه ئاشتی گرت و گوتم ماموستا وینه یه ک له ئینستاگرام بلاو بوته وه و شروقه دراوه جه نابت به هاوریی چهند کهس له ژیر ته رمی ماموستا هیمن دان .

کاک سه لاه زوری پیناخوش بوو گووتی نه خیر ئه من نیم به لام کی ئه م شروقه ی نووسیوه که سهر له جه ماعت ده شیوینن ؟

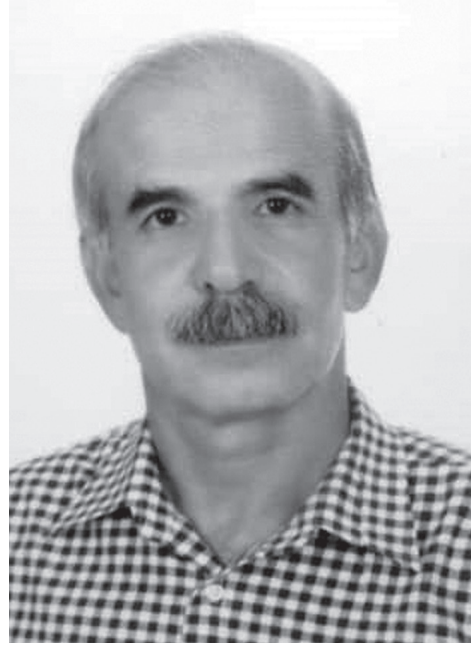
ولام داوه : نازانم
کاک سه لاه گووتی جا تو ره کۆمه لایه تیکان ئه وه پان خه راپه پیشیان ناگیری و به ئاسانی زانیاری پر له هه له و بی بنه ما بلاو ده بیته وه .

کاتی مالئاوایی جاریکی تر پرسیاره کهم دووپات کرده وه تا دلنیا بم و رهنگی جل و بهرگی کاک سه لاه م شروقه کرد .

کاک سه لاه گووتی : زیندوو که راسته ئه منم به لام

نه‌ورۆز کوردده‌واری

حه‌یب سه‌لیمیان

دیاره ئیمه‌ی کورد خاوه‌نی سه‌دان بگره‌ه‌زاران کلتور، داب‌ونه‌ریت و میژوو‌یه‌کی به‌ه‌زاران ساله‌مان هه‌یه و به‌داخه‌وه بۆ له‌ناو بردن و پروخاندنی ری‌وره‌سمه‌ جوانه‌کانی باب و باپیرانمان، ده‌ستمان داوه‌ته ده‌ستی یه‌کتر و خه‌ریکین ئه‌م میراته‌ جی‌ شانزییه‌ی دایده‌رمینین و له‌ناوی ده‌به‌ین. ئه‌م دۆخ و که‌شه‌وه‌وا قیزه‌ون و دزیوه‌ که‌ له‌ رۆژی چوارشه‌مه‌ سووری کۆتایی سال به‌ ده‌ست هیندی‌ک ناشاره‌زا و نا‌ئاگا ده‌خولقیندری، به‌ ئاگر تیبه‌ردانی ته‌گه‌ر و ته‌ق‌وتوقی ته‌قه‌مه‌نییه‌کان، شه‌و و نیوه‌شه‌و خورپه‌ی ده‌خه‌نه‌ دل‌ی سه‌دان مندالی‌ سهر لانک، به‌سال‌چوو، نه‌خۆش و ژنانی دووگیان و هه‌موو سالی‌ به‌سه‌دان که‌س تووشی برینی قورسی جه‌سته و له‌ده‌ست‌دانی چاو و دیاره‌ واش هه‌بووه که‌ گیانی‌شیان له‌سه‌ر داناوه. ئه‌مه‌ جگه‌ له‌ مرۆف‌ ئازاری ده‌بیته‌ هۆی له‌ناو‌چوونی ژینگه‌ و پیسی هه‌وا. ده‌لین، «تیگه‌یشتن له‌ پلاو خواردن خۆشته‌»! نه‌ورۆز، هه‌یمای ژیان‌ه‌وه و هه‌وی‌نی بووژانه‌وه‌ی سروشت و سه‌رکه‌وتن به‌سه‌ر زولم و زۆری رۆژه‌کانی پر سه‌خت و سه‌خه‌ته و ده‌بی ئیمه‌ لئی تی‌ بگه‌ین که‌ نه‌ورۆز چیه‌.

پرفیسۆر د. ره‌فیق شوانی ده‌نووسی: «ئێستا کاتی ئه‌وه‌ هاتوه‌، ده‌رفه‌ت ره‌خساوه‌، ته‌پ‌وتۆزی که‌له‌که‌بووی زه‌مانه‌ی غه‌ددار له‌سه‌ر راستی میژوو‌ی کورد بته‌کینین و رووی راستی میژوو‌ی کورد و شارستانییه‌تی دیرینی کورد بۆ نه‌وه‌ی ئێستامان ده‌ربخه‌ین و وه‌لامی ناراستی و نازانستییه‌کانی میژوو‌ ناسانی نه‌یارمان به‌ به‌لگه‌ی راستی و میژوو‌یی بده‌ینه‌وه. (نه‌ورۆز، ل ۵۶).

هه‌روه‌ها درێژه‌ ده‌دا و ده‌لی: نه‌ورۆزی سروشتی له‌ ولاتی ئاریاییدا، له‌ ئه‌نجامی کۆتایی هاتنی سه‌رده‌می سه‌هۆله‌بندانی چاخی پلاستۆسینی رووی داوه‌، که‌ ماوه‌یه‌کی زۆری ده‌وری پینج سه‌د سالی

نهورۆز ئەفسانە نییە، ل ۱۰).

نهورۆز لە رووی ئایینی گەلانی ئاریاییەوه که ئایینی میترايي یه کیک له و ئایینانه یه پێوهندی ههیه. خواوهندی رۆژ واته میترا(۱)(میهر) له گەل ئەهریمه ندا (خودای شهر) ده که وپته کیشه وه، ئەم کیشه یه چەند رۆژیک ده خایه نیت و له رۆژی دوای ۲۱ دیسامبر واته مانگی دوانزه ده ست پێ ده کات له رۆژی ۲۳ دیسامبردا، کیشه که ده گاته لووتکه و له رۆژی ۲۴ ی هه مان مانگدا خواوهندی رۆژ (میترا) له بهر چا و ن ده بیت و خه لک دلگران ده بن. بهم کاره زۆر تیک ده چن، چونکه میترا له لای ئاریاییه کان زۆر پیرۆزه و ئیستاش وینه ی رۆژ به ها و پیرۆزی گرینگی خۆی له ده ست نه داوه و چوه ته ناو ئایینه کانیه وه. ئیتر حالته ی میترا، ده گاته ئەوه ی که له رۆژی ۲۵ دیسامبردا(۲)، خواوهندی رۆژ هه لده کشیت بۆ ئاسمانی بهرز و له ده ست ئەهریمه ن رزگاری ده بیت و گیانی پیرۆزی ده پارێزیت و نهر ده بیت. دوای رزگار بوونی میترا خه لکی ئاریایی به و بۆنه یه وه ده یکه نه ئاههنگ و جهژن و شادی و خۆشی ده رده برن. به و رۆژه ده لێن رۆژیکي نوێیه، نهورۆزه و پیرۆزه. هه ر له و بۆنه یه دا نایکی رهق (پارچه نایکی وشک) له ئاودا ته ر ده که ن و ده یخۆن. (۳)(نهورۆز، ل ۲۳)

بنه مای ئەم ئایینه ده گه رپته وه فه رمانه وایانی میتانی که ئەمانیش ئاریایی بوون (نووسه ر). ههروه ها ده لێ: له هۆکارگه لی ئاگر کردنه وه له نهورۆزدا ده کرێ تامازه به و چەند خاله بگرێ.

خایاندووه، به چوار قوناغدا تپه رپوه هه ر قوناغه ی له سه د و په نجا سه له وه تا دووسه د سه ل و زیاتر بگره تا سه سه د سه ل تا گه یشتووه ته پینجسه د سه لی خایاندووه، له کۆتایی ئەم سه رده مه سه هۆلبه ندانه دا، به هۆی وه رچه رخان و ئال و گۆری ئاو و هه واوه، گۆرانی سروشتی رووی داوه، له کۆتایی سه رده مه سه هۆلبه ندانه که کراوه ته جهژن و پێیان وتوووه رۆژیکي نوێ. لێره دا ئەوه مان بۆ روون ده بپته وه که نهورۆز دوای سه رده میکی زۆر سه خت و گران. دوای قاتی وقری و ناخۆشیی ژیان که ژیا نی دژوار و پرتاسته نگ بووه، میلهت ژیا نیان گۆراوه، به ره و رووی وه رزی به ها ر و سه وزایی و هاتنه ده ره وه یان له کونی ئەشکه وت، بۆ ژیا نی خیر و پر پیت و فه ری کوردستان و رزگاری بوونیان له بی یاسایی و تاریکی و به ره للابی و نه هامة تی هاتوووه ته کایه وه و به و رۆژه یان وتوووه نهورۆز(هه مان، ل ۶۳).

فازل ئوسولیان ده نووسێ: «نهورۆز جیژنی سروشته، به پنی ئەم بۆچوونه ئاریاییه کان دوو وه رزیان هه بووه. وه رزی زمستان (zima / زما) و وه رزی هاوین/ هامین (huma/human له ده ستپیکي هه ر کام له م وه رزانه دا خه لک جیژنیان گرتوو، واتا به ده سپیکردنی وه رزی گه رما، جیژنی نهورۆز و له ده سپیکي وه رزی زستانیش جیژنی میهره گان، به پنی ئەم بۆچوونه نهورۆز کاتی ده سپیکردنه وه ی وه رزیکي نوێ و ژیا نه وه ی سروشته. وشه ی «زما» ئیستاش له کوردیدا هه ر واتای سه رما ده دات و هامین/ هاوینیش وشه ی ئاسایی کوردین.)

۱- ئاگر سەرچاوه‌ی رووناکییه و رووناکیش نیشانه‌ی خۆشی و گه‌شی ژیانه.

۲- له‌ کۆندا له‌ ئاگر بۆ گه‌یاندنی هه‌وآل و راگه‌یاندنی هه‌وآل که‌لک وه‌رگه‌راوه.

۳- ئاگر به‌ کێکه‌ له‌و چوار سەرچاوه‌یه‌ی ژیان وه‌ کوو: ئاو، خاک، هه‌وا، ئاگر که‌ ژیان به‌بێ ئه‌م سەرچاوانه‌ ناییت و نالوێ.

۴- له‌ هه‌موو نه‌ورۆزیکه‌شدا ئاگر ده‌کرێته‌وه، به‌رده‌وامی ئه‌و ئاگره‌یه‌ و پیرۆز کردنی سهرکه‌وته‌ که‌یه‌تی که‌ سهره‌تای سهرکه‌وته‌نی میلیله‌ت بووه. بۆیه‌ ده‌بینه‌ری له‌ ئایینی زه‌رده‌شتی و ئیزه‌دی به‌رده‌وام له‌ په‌رستگا‌کانیدا ناکوژیته‌وه، ده‌بیت ئه‌وه‌ بزانه‌ری ئاگر و ئالا‌ی میلیله‌تی ئاریایی دوو نیشانه‌ن. ئه‌م دوو هه‌یمایه‌، سهره‌تا لای نه‌ته‌وه‌ی ئاری سهری هه‌لداوه‌ و دواتر ولات و میلیله‌ته‌کانی تریش له‌وانه‌وه‌ وه‌ریانگرت و به‌ کاریان هه‌ینا. (هه‌مان، ل ۳۹)

هه‌ر به‌م هه‌یانه‌شه‌ که‌ ئاگر به‌ جوانی و پیرۆزی و نیشانه‌ی روونایکی و خۆشی له‌ شیعری شاعیرانی و ئه‌ده‌بیاتی کوردیدا په‌نگی داوه‌ته‌وه. ناوی (نه‌ورۆز) سهرچاوه‌گه‌لیک و نیشانه‌ی ده‌دا که‌ ناویکی تازه‌ بیت، ئه‌م ناوه‌ له‌ پاش ساسانییه‌کان به‌ه‌وی ستاندووه. محهممه‌ده‌قی به‌هار له‌ کتیبی «سبک شناسی» به‌رگی یه‌که‌م، ل ۲۱۷ ده‌نووسی: «له‌ سهرده‌می ساسانییه‌کان نه‌ورۆز وه‌ک (نوک رۆچ) گو‌کراوه. (رۆچ) وشه‌یه‌کی کوردیه‌ له‌سه‌ر شیه‌زه‌اره‌کانی کوردی هه‌ورامی و فه‌یلی. له‌ کتیبی «دینکرد» نه‌ورۆز وه‌ک «نوک رۆژ» هاتووه‌ که‌ نوک واتای نوێ ده‌دات و رۆژی و وشه‌یه‌کی ئاسایی کوردیه‌یه. ئه‌مه‌ش ئاماژه‌یه‌ که‌ به‌وه‌ی که‌ شوینی سهره‌لدا‌نی نه‌ورۆز له‌ کوردستاندا بووه (نه‌ورۆز، فازل ئوسولیان، ل ۱۶). له‌ زاراوه‌ی (به‌لووچ) یش دا، نه‌ورۆز وه‌ک نوک رۆچ و نه‌برۆز هاتووه‌. (فه‌ره‌ه‌نگ بلوچی - فارسی، ج ۲، ص ۲۴۱۷).

د. رفیق شوان ده‌نووسی: «له‌ رۆژگاری ساسانییه‌کانیشدا نه‌ورۆز زۆر پیرۆز بووه، دوا‌ی ئه‌وه‌ی ئه‌رده‌شیر پا‌په‌کان سو‌پای رۆمه‌کانی شکاند له‌ سالی ۲۳۰ی زایینی دا نامه‌یه‌کی بۆ پاشای رۆمه‌کان نووسیوه‌ که‌ ته‌ییدا ئه‌وه‌ی لی داوا کردووه‌ و ویستوو‌یه‌تی که‌ نه‌ورۆز به‌ فه‌رمی بناسیت و ریزی لی بگریت. پاشای رۆمیش له‌و روه‌وه‌ی که‌ جه‌ژنی نه‌ورۆز له‌ گه‌ل داوا و خواسته‌کانی مرۆف گونجاوه‌، داواکه‌ی قه‌بو‌ل کرد و به‌ که‌میک گۆرانکارییه‌وه‌ جه‌ژنی نه‌ورۆزی ناو نا (جه‌ژنی لوپراس). (نه‌ورۆز، ل ۵۵)

محمد عبدالرحمن زنگنه ده‌لی: «جه‌ژنی (شم‌النسیم) ی ئیستای میسریه‌کان هه‌ر پاشماوه‌ی جه‌ژنی نه‌ورۆزه‌». (نه‌ورۆزنامه، ل ۱۶). سه‌باره‌ت به‌ (شم‌النسیم) مصطفی کیوان ده‌لی: «هه‌ر ئیستا له‌ میسریدا له‌ سه‌ره‌تای به‌هار ئه‌و رۆزه‌ی که‌ ئییرانییه‌کان واتا رۆژی سیزده‌ی خا‌که‌لیوه‌ به‌ناوی سیزده‌به‌ر ناوی ده‌به‌ن. به‌ چاولیکه‌ری ئییرانییه‌کان له‌و رۆزه‌دا به‌ناوی (شم‌النسیم) ده‌چنه‌ ده‌شت و سه‌حرا و سه‌یرانگا‌کان. (نوروز در کردستان، ل ۵۲)

حه‌کیم عومه‌ر خه‌یام ده‌لی: «به‌ه‌وی سوورانی گۆی زه‌وی به‌ سێسه‌د و شه‌ست و پینج رۆژ و دانیک به‌ ده‌وری هه‌تاودا، که‌ سه‌ره‌تای به‌هار ده‌گرێته‌وه، ناویان نا نه‌ورۆز. جه‌مشید (پاشای پێشدادیه‌کان) له‌وه‌ی گه‌یشتوو، ئه‌و رۆزه‌ی کرد به‌ جه‌ژن و ناویان نا نه‌ورۆز (دان‌شنامه‌ مزديسنا، ص ۴۵۵)

حه‌بیبوللا تابانی ده‌نووسی: «حه‌کیم عومه‌ر خه‌یام له‌ نه‌ورۆزنامه‌دا ده‌لی، «فه‌ره‌یدوونی کورد، ئه‌م‌ری کرد به‌ ئییرانییه‌کان ئه‌و رۆزه‌ی که‌ زوحاک به‌دیل گه‌راوه‌ و ئییرانییه‌کان له‌ ده‌ستی زولم و زۆریدا رزگاریان بووه، بیکه‌ن به‌ جه‌ژن». (وحدت قومی کورد و ماد، ص ۷۴)

به‌ نوروز جمشید و جشن سده

که‌ نوگشتی آیین آتشکده

سر سال، کز گنبد تیزرو

شمار جهان را شدی روز نو (نظامی گنجوی)

فازل ئوسولیان ده‌نووسی: له‌ کتیبی «وه‌ندی - داد» که‌ وشه‌یه‌کی کوردی هه‌ورامیه‌ و هه‌روه‌ها باشوورییه‌ و واتای «به‌ندی - داد/ به‌ندی قانون» ده‌دات. باسی ئه‌وه‌ کراوه‌ که‌ نه‌ورۆز له‌ سه‌رده‌می «یه‌مه» واتا جه‌مشیدشای پێشدادی سهری هه‌لداوه‌. (نه‌ورۆز ئه‌فسانه‌ نییه‌، ل ۱۷).

کورتبه‌ باسیک سه‌باره‌ت به‌ حه‌وت سینی نه‌ورۆزیش که‌ هه‌یمایه‌ک بووه‌ بۆ پێویسته‌کانی ژیان ده‌خه‌ینه‌ به‌رباس. زه‌رده‌شت پێغه‌مبه‌ر که‌ له‌ سه‌رده‌می گشتاسپ‌دا ژیاوه‌، خه‌لک (حه‌وت‌شین) یان له‌سه‌ر خوانی مالیان کۆ ده‌کرده‌وه‌، ژماره‌ حه‌وت له‌ زۆریه‌ی ئایینه‌کاندا زۆر پیرۆز بووه، له‌ ئایینی زه‌رده‌شتدا حه‌وت فریشته (ئه‌مشاسپه‌ندان)، حه‌وت هه‌ساره‌ لای سو‌مه‌ریه‌کان، حه‌وت نه‌هۆمی ئه‌رز و ئاسمان، حه‌وت جار بازدان به‌سه‌ر حه‌وت ئاگری نه‌ورۆزدا، حه‌وت فریشته‌ لای ئیزه‌دییه‌کان، حه‌وت نه‌هۆمی عه‌رز و ئاسمان، حه‌وت جار میوه‌ی وشکه‌و‌کراو له‌ خوانچه‌ی نه‌ورۆز، حه‌وت قو‌ناغی ئایینی میترا‌یی، حه‌وت گرێ به‌ستنی کورده‌ یارسانه‌کان، حه‌وت شه‌و رۆژی چیروکه‌کان، حه‌وت جار پرۆسه‌ی

ترس دەرکردن له منداڵ (ترس ورین) لای که له پوره کان، چهوت خهت، چهوت تاو، چهوت گیان، چهوت کفن زهرد کردن، چهوت مانگه، چهوت خان، چهوت زهزم یان چهوت نهزم، بریتیه له چهوت به زمی هه لپه رکی، چهوت رۆژی ههفته و هتد...، چهوت شینی پيش ئایینی ئیسلام، له کتیبی (گاهشماری و جشن های ایران باستان، هاشم رضی، ص ٤٠٤) دا هاتوو.

روز نوروز در زمان کیان / می نهادند مردم ایران
شهد و شیرو شراب و شکر ناب / شمع و شمشاد و
شایه اندر خوان
شهد (ههنگوین) شمشاد (جۆریک ریحانه یه کی
بۆنخۆش) شایه (میوه).

له پاش هیرشی عه ره ب چونکی خوارده وه ی شه راب
حه رام بوو، چهوت شین کراوه به چهوت سین که بریتین
له:
سیو، سهوز، سه مه نوو، سیر، سرکه، سماق و سونجوو.
ههروه ها ده لای چهوت سین به (چهوت چین) یش
هاتوو.

ئه و چهوت چینه پیک هاتبوو له چهوت جۆره
دانه و ئیله که هه موو سالای له سه ره به هاردا ده چیندرا،
به م شپوه یه سالای نوئی واته ئه و ساله ی که به ریپه بوو،
به سالای چاندن و پیت و پیز بوونی ئه و دانه و ئیلانه یان
ده زانی (هه مان له ٤٥٥)

یه کیتی دوو بیروای به هیز، واتا شویشی به هیزی
خوووخده و ئیراده ی پۆلایینی زه رده هشت و کاردانه وه ی
ئه م داب و نه ریته له سه ر کاوه ی ئاسنگه ر و ههروه ها
هیمای خۆراگریی سه دان ساله ی هۆزه کان و
به کارهیتانی چه کوچۆلی چیکراو له ئاسن و کاردانه وه ی
له سه ر ماده کان له سالای ٦١٢ پ، ز که بووه هۆی کۆتایی
هیتان به ئیمپراتۆریه تی سه دان ساله ی ئاشووریه کان،
له راستیدا ئه م به ره ره کانیه ی سه دان ساله له میژوودا
سه رکه وتنیکی گه وه بووه و له و ئاسته ش نه ورۆز که
ده سپیکی جه ژنی ئازادیه زۆر پیروژ بووه و ریژیکی
تاییه تی بۆ دانراوه. هه ر وه کوو چه زه تی ئیبراهیم
کۆتایی به قوربانی کردنی هه موو ساله ی مندالان، که
داب و نه ریته یی سه خت و زالمانه ی کۆپله داری بووه، ری
که ره وه ی جه ژنیک بۆ رزگاریی قوربانی و قوربانی کردن
بووه، هه ر دوو جه ژنی (نه ورۆز و قوربان) پیشانده ری
رزگاری له داب و نه ریته یی داره ده ستی کۆپله یی که
ئه ویش وه ک ماشینیکی مروف خۆری که لکی لی
هه رده گیرا. (از دولت کاهنی سومر، ص ٥١٠).

په راویزه کان:

١- میترا خوداوهندی خۆر و ههروه ها خوداوهندی په یمان
و ریک که وتن بووه. وشه ی «میهر کرن» له زاراوه ی کرمانجی دا،
ماره برین (میهربران) له زاراوه ی سووانیدا ده گه ریپه وه سه ر
ئایینی میترای. له م وشه یه زۆر وشه ی جۆراوجۆری تری لی
دارپژراوه وه ک: میهرا، میه رگان، میهرداد، میه رزاد، میر، میرمیران
(وشه کانی میرو میه ره گان) که وتوو نه نیو زمانی عه ره بییه وه وه ک
میه رجان و ئه میر. وشه ی «میهره بان» له کوردیدا که وشه یه کی
ئایینه له (میتراوان) وه وه رگیراوه. ههروه ها ئایینی ئیرانه یی کان و
توورانییه کان له که ونارادا له پاشایه تی فه ره یدون هه تا کوو ئایینی
زه رده هشت، «کیش مهر» واتا ئایینی میهر بووه.

٢) جه ژنه کانی ٢٥ ی دیسامبر که له دواییدا به نیشانه ی
ساله گه ری مه سیح ده ستینیشان کراوه، بنچه کانی ده گه ریپه وه بۆ
جه ژنی میه ره گان و نه ورۆز.

٣) هه لبه ت ته نیا هه ر ئای رووتی نه بووه. به لکوو ئاو و
شه رابیان تیکه ل کردوو. ئه م داب و نه ریته یی ئایینی مه سیحیه تی
له ئایینی میترائییه وه وه رگیراوه، که چه ند رۆژیکی ده نیشان کراو،
نان و شه راب له ناو ئاماده بووان دابه ش ده کری. نان هیمای
گوشت و شه راب هیمای خوینی مه سیحه.

سه رچاوه کان:

١- پرۆفیسۆر د. ره فیق شوانی، نه ورۆز سه ره تای شارستانییه تی
و جه ژنی نه ته وایه تی کورده، هه ولیتر، ئاکادیمای کوردی، ٢٠١٤.

٢- فازل ئوسوولیان، نه ورۆز ئه فسانه نییه رووداویکی میژوو بییه،
سوئید ٢٠١٨

٣- محمد تقی بهار، سبک شناسی یا تاریخ تطور نصر فارسی،
انتشارات زوار ١٣٨١

٤- محمد عند الرحمن زنگنه، نه ورۆز نامه، مطبعه دارالجاحظ،
١٤٠٥-١٩٨٥ م

٥- مصطفی کیوان، نوروز در کوردستان، تهران ١٣٤٩

٦- جهانگیر اوشیدری، دانشنامه ی مزدیسنا واژه نامه ی
توضیحی آئین زرتشت، نشر مرکز، چاپ اول، ١٣٧١

٧- حبیب الله تابانی، وحدت قومی کورد و ماد منشا نژاد تاریخ
تمدن کوردستان، انتشارات گستره ١٣٨٠

٨- هاشم رضی، گاهشماری و جشنهای ایران باستان، چاپ
سوم، نوشته و پژوهش، انتشارات بهجت، ١٣٨٤

٩- عبدالله اوچلان، از دولت کاهنی سومر بسوی تمدن
دمکراتیک، جلد ١ و ٢. چاپ دوم، اتحادیه ی روشنگری
دمکراتیک، ١٣٨٢

تایبه تی زانکۆ

٢٨ی خاکه لێوه به رامبه ره له گه ل سألرۆژی کۆچی دوایی شاعیر،
نووسهر و وه رگێری گه وره و نه ته وه یی گه لی کورد

«مامۆستا هیمن مو کریانی»

یادی پیروۆز و ناوی ههرمان.

ئاوابوونی خۆری بیاوه خۆشی نه دیوه که
ئه و شاعیره ی تا مرد خه می میله ته که ی به سه رکۆلیه وه بوو
ئه و شاعیره ی تا مردن عاشقی جوانی و شه یدای نیشتیمان بوو
ئه و شاعیره ی خه می نه ته وه که ی له پیش هه موو شت دانابوو
ئه و شاعیره ی بۆ هه میشه و هه میشه شیعه ره کانی له هزر و خه یالی سه دان و هه زارانی وه کوو مندا ده میننه وه ...
خوات له گه ل مامۆستای ئه ده ب و هونه ر

گه لیکم رۆژگاری تال و شیرین رابوارد ئاخۆ
مه رگ مه ودا ده دا دیسان ببینم سه رده میکی تر

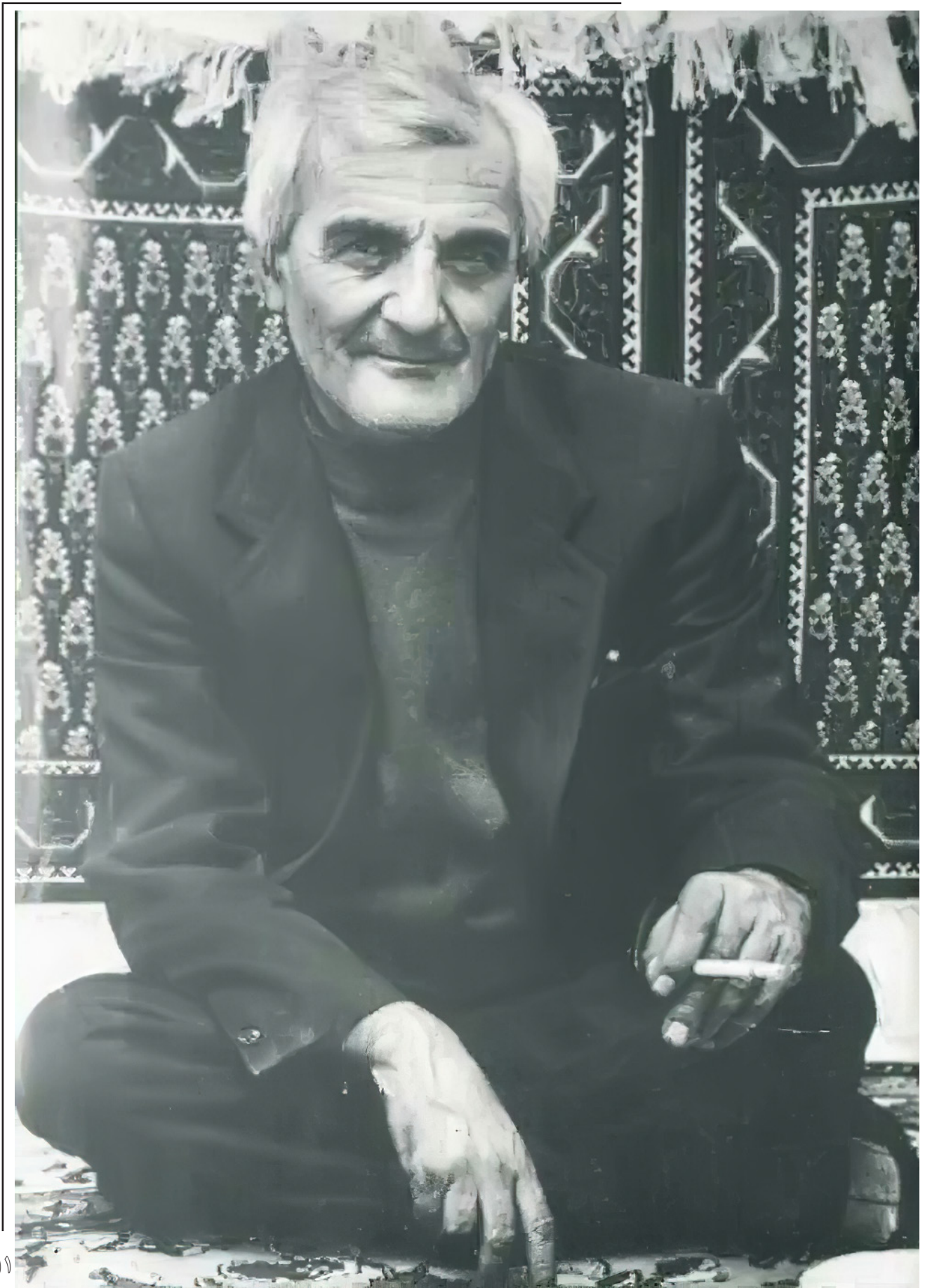
شیننی مامۆستا عه لی حه سه نیانی (هاوار) بو کۆچی
مامۆستا هیمنی نه مر

خاکی ره ش، میوانی تۆیه «هیمن» م
ئه و که سه ی نووزه ی به ئاسته م دێ منم
وا خه ریکم شین ده گێرم رۆژ و شه و
لیم حه رامه پاشی «هیمن» خورد و خه و
قه دری بگره، توند له ئامیزی گر
«هیمن» ه و پاشی نه مانیش دلگره

مامۆستا هیمنی له یادی هیمن دا:

هه رچی له جیاتی شیعه ر ئاگر له زاری هاته ده ر
سوور بزانه ریبواریکی دیاری هیمنه
ده ک نه یاری هیمنی له گیانی خۆی ئۆخه ی نه کا
رۆژی گه رم و سارد نه ببینی هه رچی یاری هیمنه
وه ک مه هاباد شوینی دلگر، شوینی پیروۆز نه دی
ئاوه دان بێ شاری هیمن، جی هه واری هیمنه
هیمنی تادهستی په ربی هه لبه سته کانی ماچ ده کا
نالی ئه و شیعه ره، ده لی ئه و سیحه ره کاری هیمنه

۱۱

هاتنه‌وهی بهاری کوردی به هموتان پیروز بید

رزگار کاکه‌ای یارسانی

فرا رسیدن بهار کردی و بر تخت نشستن داوو کوسوار بر همه کرد زبانان و یارسانیان گرامی باد.

پایان روز ۲۹ دیمه ۱۳۹۹ آغاز بهار کردی است. به عبارتی دیگر روز ۳۰ دیمه آغاز آن می باشد. آغاز بهار کردی در میان برخی اقوام کرد زبان از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. سنتهایی که در نکوداشت ابتدای بهار وجود دارد در سایر فصلها یافت نمی شود و همانگونه که آغاز هفته (شنبه) نمود و تجلی تمام هفته می‌دانند آغاز بهار یا به اصطلاح عامیانه فصل بهار را تعیین کننده‌ی رغادت و خوشی یا ضغاطت و زحمت تمام سال می‌دانند. در فرهنگ کردی آیینهای زیبایی مربوط به فصل بهار وجود دارد که گذشتگان سینه به سینه نقل کرده اند و شاید امروزه در بین جوانان حتی نامی از این سنن به گوش نرسد. اما در متن آنها درسهای بزرگی نهفته است که یادگار نیاکان ماست. در بین ایل گوران، زنگنه، کلهر، کردستان، ایلام و لرستان داستانهای حماسی و اسطوره‌ای شبیه به هم با ذکر اسامی گوناگون وجود دارد که در باب بهار و روزهای پایانی سرما و یخبندان به وقوع پیوسته است. از جمله‌ی این آیینها می‌توان به مرسوماتی که در فرهنگهای ذکر شده وجود دارد اشاره کرد: حلیمه وا (حلیم وا) - شهوی گاحیول - کهله‌وا - کوری حسه‌نی سیبایی - ناشی کی وانووی ئه‌وه‌لی وه‌هار - شیلی میلی - شه‌له و شیخالی - خه‌ره‌گه‌وه ئاو مه‌وه‌ر - چیل بیرا (چهل برادر) - ته‌شی ته‌شی که‌ره‌یل - فیه‌لی شیت‌ره‌یل کی وانو - بی‌زین قوتیگه - شه‌شله و بردالعجوز

این گونه داستانها حکایت از آن دارد که هر چند زمستان و سرمای طاقت فرسای آن رو به پایان است و به اصطلاح زمین نفس کشیده، اما نباید از سرمای ناگهانی و برف و کولاک روزهای آغازین بهار غافل ماند. داستانهای شیرینی که حاوی برادری، صفا و صمیمیت بین خانواده‌ها و اهالی منطقه و راستی و پاکی دل و انس با طبیعت و به جای آوردن شکر نعمتهای فراوان ایزد منان است. همچنین جشن و شادی، در کنار هم بودن در واپسین

به آنها داده است ماندگار است. در این شب اجاق خانه حتما باید روشن بماند. وجود آتش خیر و نور و شادمانی را با خود می آورد و باعث می شود «میربچم» به خانه‌ها سرک بکشد و بداند آن خانواده آتش پخته‌اند و برای او به کناری گذاشته‌اند. در این شب مردم دور هم جمع می‌شوند و با شادی از گذشته‌های خود می‌گویند از ادبیات شفاهی شان و با چیستان و مثل شب را به پایان می‌رسانند. ضمن این که در گذشته‌ای نزدیک نوجوانان برای گرفتن عیدی به صورت گروه‌های چند نفری تجمع کرده، سپس به درب منازل همسایگان رفته و اشعار زیر را می‌خواندند:

امشو اول وهاره [امشب اول بهار است]
 خیر و مالت بواره [خیر و برکت آسمان و زمین از آن تو
 و خانواده ات باد..]

أسا خیو چکشی [ای استاد آهنگر زحمت کش]
 خدا کریش نکشی [خداوند فرزندان تو را برایت
 نگهدارد]

سپس اسامی فرزندان صاحبخانه را برای سلامتی به زبان آورده و در پایان می‌گفتند:
 «یا جواب یا ثواب»

صاحبخانه هم با شنیدن اشعار فوق مقداری قند، خرما و پول به عنوان عیدی به آن‌ها می‌داد و در برخی مواقع برای تفنن آب بر سرشان می‌ریختند.

شبهای زمستان و آغاز فصلی دیگر از زندگی و شروع کار و تلاشی دوباره از دیگر ره‌آوردهای بهار زیباست. ذکر این نکته در باره داستانها ضروری است که برخی از آنها ممکن است فراتر از عقل و عادت باشند و به اصطلاح ادبا، غلو به نظر آیند اما بررسی آنها از دیدگاه اسطوره‌ای، پذیرش آنها را هموار می‌سازد.

براساس مطالب نقل شده از پیشینیان فرشته اول بهار کردی معروف به میربرچم (توضیح اینکه کوچ میرورچم متعلق به شاه ابراهیم می‌باشد) به همراه یارانش به تمامی خانه‌ها می‌رفتند تا مطمئن شوند که ساکنین خانه آتش بهار (حلیم) را آماده نموده‌اند، جای پنجه میربرچم در قابلمه پرآش می‌ماند. اهالی موظف بودند که برای فرزندش هم کاسه‌ای آتش برای فردا باقی بگذارند. کدبانوی خانه برای او کاسه‌ای آتش کنار آتش می‌گذارد چرا که همه معتقدند فرشته شب اول بهار می‌آید و آن آتش را می‌خورد و برای آن خانواده دعا و طلب روزی می‌کند و همین رضایت او مایه برکت و افزونی نعمت برای آن خانواده می‌گردد. صبح آغاز بهار، وقتی زمین متولد می‌شود و دوباره زندگی آغاز می‌گردد، تمامی مردم بیدار می‌شوند و می‌بینند که کاسه خالی است بسیار شادمان می‌شوند چرا که در نظر آنها این رخداد نشان نمادینی از رضایت «میربرچم» از ساکنین خانه بوده و خیر و برکتی که به این واسطه

بهرامه‌ی نه‌ورۆز، بیری نوی پۆژه

ره‌حیم سولتانی (هه‌ژین)

به‌چاوخشاندنیکه‌ی زۆر ئاسایی به‌سه‌ر سروشت و ئەزمونه‌کانی له‌مێژینه‌ی ژبانی مرۆف له‌ناو کۆمه‌لدا و هه‌لسوکه‌وتی گشتی ئاوینه‌ی پێوه‌ندی سروشت و بوونه‌وه‌ره‌کان، بۆمان ده‌رده‌که‌وت هه‌ناسه‌به‌هه‌ناسه‌ی هه‌لوێسته‌کانی ئاده‌میزاد له‌سه‌ر سروشت و داهاتووی گیانه‌به‌ران شوێندانه‌ره و باشی و خراپی ئەم هه‌لوێستانه‌ ره‌نگدانه‌وه‌ی له‌سه‌ره‌مموو جیهاندا هه‌یه و به‌زمانی کورده‌واری له‌ ئاکامدا چ بچینه‌ن هه‌ر ئه‌وی ده‌رووینه‌وه و سروشت بۆمان ده‌بیته‌ ئاوینه‌ی بالانویته‌ی ئاکاره‌کانمان؛ هه‌روه‌کی ده‌زستاندا به‌سته‌له‌ک ده‌بینین و ده‌به‌هاردان گه‌زیزه‌ ده‌له‌نجی و موژده‌به‌خشی سروشته‌؛ هه‌ربه‌م شیوه‌به‌ش ده‌توانین ئاکامی به‌هار و زستانی دل له‌ناو بیری و هۆش و له‌شدا پیناسه‌ بکه‌ین.

دریژایی ته‌مه‌نی جیهان و دونیای ژبانی مرۆف له‌وه‌دایه‌ که هه‌مموو شتیک له‌شوێنی تایه‌تی خۆیدا ئۆقره‌ی گرتوو و که‌شوه‌ه‌وای ریکوپیک و ده‌نگی ژبان، هاواری پیشکه‌وت به‌رز ده‌که‌نه‌وه؛ له‌وه‌ها هه‌لومه‌رجیکدا مرۆفی ئالۆز به‌ ده‌ستپوه‌ردانی سروشت ئالۆزی ده‌خولقینه‌ی و به‌ردیک له‌چالاوێک داوێت، که‌به‌هه‌زاران به‌ره‌ده‌رنایاته‌وه و جیتی گه‌رانه‌وه‌ش کوپرده‌کاته‌وه.

له‌ بارودۆخی ئیستای جیهاندا و سه‌رده‌می زانست و ته‌کنۆلۆژیا، ئیمه‌ی مرۆف سه‌باره‌ت به‌ پیشکه‌وتی خۆمان سروشتمان شه‌لقاندوو و هه‌مموو بوونه‌وه‌ریکمان به‌هۆی سته‌م و ده‌سدیژی جازرکردوو؛ په‌رۆشیکانی هه‌نوکه‌ی جه‌ماوهر، چ به‌کۆمه‌ل و چ تاکه‌سه‌س وه‌کوو وهرزی زستان پرپوو له‌ ساردی و بی‌رۆحی که‌ ئه‌وانه‌ش هه‌مموو له‌ناهومیدی به‌هۆی نه‌بوونی ئه‌وین سه‌رچاوه‌ ده‌گرێ؛ به‌لام به‌هاتنی ره‌شه‌مه و نزیك بوونه‌وه‌ی خاکه‌لیوه، ئه‌وین به‌ دووباره‌بوونه‌وه‌ی ژبان، وه‌کوو وهرزی به‌هار، بالای به‌ره‌و تیشکی هه‌تاو به‌رز ده‌کاته‌وه و به‌پشکووتنی یه‌که‌م گه‌زیزه‌ی ئه‌وین، قه‌قنه‌س وه‌ش ده‌ژیته‌وه و بۆن و به‌رامه‌ی هومید و ژین و ئه‌وین له‌ناو هه‌مموو دلێ ژاکاوه‌کاندا ده‌هه‌ژینه‌ی؛ که‌چی ئه‌و به‌هه‌ره‌ش وه‌ک هه‌زاران و هه‌زاران به‌هاری پیش خۆیتیده‌په‌ری و ته‌واوده‌بی، چونکی قه‌واره‌ی سروشت له‌سه‌ر چوار وهرز دارپه‌ژراوه.

ئه‌گه‌ر به‌وردی برواینه‌ سه‌ر ئەم ئاگادارییه‌ی که له‌ سروشت وه‌رده‌گیرێ، بۆمان ده‌رده‌که‌وتی که ئیمه‌ له‌حاندی سروشت و ولات و گه‌له‌که‌مان، ده‌بی‌هه‌ست به‌ به‌رپرسایه‌تییه‌کی زیاتر بکه‌ین و له‌ بازنه‌ی که‌س و کۆمه‌ل و مرۆفایه‌تیدا، ئه‌رکی خۆمان به‌ژبانیکی ره‌سه‌ن و

پاراو، به پیناسه ی رابردوو، بۆ گه یشتن به داهاتوو به کی گه شه دار، وه ئه ستۆ بگرین.

هه رله ئیستاهه مال به مال و شاربه شار، پیری نه ورۆزی داهاتوو گۆشه یه ک له مپشک و گه لاله ی هزری زۆر که سی داگیر کردوه؛ تۆ بلیی نه ورۆز چ بی و له کوپوه هاتبی؟! بۆده بی میژوو به کی ئه وها دیرینی هه بی؟! تنانه ت له ژیر هیش و گوشاری زۆر باوه ر و شارستانییه تی جوړاوجۆریشدا سه ربه خوی خوی هه ر پاراستوه. بۆده بی له ورۆزه دا بیر و له ش و جلک و ژوویمان خاوتن و نوێ که پنه وه؟! تۆبلیی نه ورۆز چ پنه د و ئه نده زۆرکی کونی ده دلدا بۆ ئیمه پاراستییت، که وا شیاوی ریزه؟!!

دیاره هه رکه سه ی به پینی راده ی ئه زموون و پرسیار و تیگه یشتنی، لیکدانه وه به کی له سه ر ئه م بابه ته هه به و زۆربه ی بۆچوونه کانیش ده گه رینه وه سه ر نووسراوه کۆنه کان و به سه رهاته دیرینه کان؛ ئه وه ی که میژوو ی نه ورۆز له چ چه رخی کدا داده گیرسی و به چ بۆنه و ئایینی که وه دامه زراوه، گرینگه؛ به لام له و گرینگتر وه رگرتنی وانهی ژین و زیندوو بوونه وه له نه ورۆزه که پیناسه و ناوی خوی له زمانی کوردی یا له سه رچاوه ی زمانی کوردی وه رگرتوه و ئه ویش ((نوێ رۆژ)) ه؛ بۆ نوێ رۆژ؟ چونکی له م رۆزه به ره وودا ده بی ئاکاره باشه کان جیگه ی ملۆمه ره شه کان بگرنه وه و ئالای نوێخوازی به وه لانانی بیرو که چه وته کان به رز بیته وه.

ده لێن نه ورۆز هه ر ((هه ورمود رۆژ)) یا رۆژی ئه هه ورماه زایه و رۆژیکه که درێزایی رۆژ و شه و ده گه ل یه ک به رابه ری ده کا، که وابوو بائیمه ش وانهی هاوسانی و هاوشانی له کرداردا له نه ورۆز وه ربگرین؛ تاقمیک له نه ته وه کانی هیند و ئوروپایی نه ورۆز به رۆزی خۆر و ریزگرتن له خۆره تاو ده ناسینن و له ئه ساتیه کانی ئیرانیدا نه ورۆز ده بیته یه که م رۆژی ئافراندنی یه که م مرۆف به ناوی کیوومه رس یان به روانگه ی کوردانه ی خۆمان کیو مرۆف واته مرۆفی کیوی.

له شانامه ی فیرده وسیدا یه که م پاشا و له په رتوکه پالهییه کانیشدا یه که م مرۆفه؛ هه ندیک میژینه ی نه ورۆز ده گه رینه وه سه ر تۆفانی نووح و راوه ستانی گه مپی نووح له سه ر کیوی جوودی له کوردستان، که مرۆفی رزگار بوو له تۆفان وه کوو یه که م مرۆفی پاش ئه م کاره ساته له چییاکانی کوردستاندا نیشته جی بوون و ئه م رۆزه پیرۆزه یان به نه ورۆز، واته رۆزی نوێ نیودیر کرد؛ تاقمیکیش له سه ر ئه م رایه ن که جه مشید له م رۆزه دا له سه ر ته ختی پاشایه تی دانیشت و دادگه ری په ژاند،

پاشان فه رمانی دا هه تا دیو و شایه تینی ته خته که یان به ئاسۆدا به رز کرده وه و له ده ماوه ند را به ره و ولاتی بابیل هه لیانگرت و ئه م دادگه ری و هه لفرینه ده و رۆزه دا بوو به هۆی جه ژن و پیرۆزبایی جه ماوه ر و ناویان نا ((نه ورۆز)).

له ئایینی ئاوێستاییدا ئه م باوه ره جیکه وتوه که رۆزی دیمانه ی زه رده شه ت ده گه ل ئه ووره زدا، رۆزی نوێ ئه م ئایینه یه که بۆته هۆی گۆرینی چاره نووسی خه لک به ره و باشی و ریزنه بارانی به خته وه ری به سه ر ناوچه که دا باری. ئه بووره یحانی بیرونی ده لی: له رۆزی نه ورۆزدا به پیتی پله و پایه، جه ماوه ر پۆل پۆل ده چوونه دیتنی پاشا و دیارییان بۆده برد، پاشاش به جلوه بگه ری په سمی وه ژوو ده که وت و له پاش شوکرانه بژیری یه زدانی پاک، وتاری ئاراسته ده کرد و پاشان رپوره سمی جه ژن و هه لپه رکی ده گیرو له کۆتاییشدا دووباره رپوره سمه که، به وته بیژی پاشا ته واو ده بوو.

حه کیم عومه ری خه بیام ده لی: کاتیک مرۆف تیگه یشتن که ده سپیک و کۆتایی تیپه ربوونی سیسه د و شه ست و پینج رۆژ و دانیک له سوورانی زه وی به ده وری هه تاو، سه ره تای به هارده گریته وه، ناویان نا ((نه ورۆز)).

ده شانامه دا هاتوه که کاتی جه مشیدشا هیمنایه تی به سه رولاتدا په ژاند و هه موو پیندوویستییه کانی ژیا نی خه لکی دا بین کرد، له و رۆزه دا جه ژن گیرو و ناویان نا نه ورۆز؛ له نه ورۆزدا موغه کان نان و سه وزی و شه راب و ئه نگوستیله و شمشیر و پینووس و ئه سپی سوارییان بۆ پاشا ده برد و هه ربه کیان به هیمایه ک پيشکesh ده کرد؛ له سه رده می ساسانییه کاند جه ژنی نه ورۆز یه ک مانگی ته واوی ده گرتوه و له سه ره تای په شه مه دا حه وت ئه ستوونیان له گۆره پانی شادا چی ده کرد و سه ری ئه ستوونه کانیان گلرێژده کرد و له سه ر هه ره شه ستوونه ی بریکیان له گه نم، جو، نيسک، باقله، برینج، نوک، لووبیا، سه رداری، ماش، هه رزن، کونجی ... ده چاند و له شه شه مین رۆزی نه ورۆزدا به ده هۆل و زوورنا ده یاندروو، ئه م سه وزانه یان له ژووری ماله وه بلاوده کرده وه و هه تا رۆزی شازده هه م کۆبان نه ده کرده وه؛ چاندنی ئه م دانه وێله یه بۆ ئه وه بوو که هه ر کامیان زیاتر خوی راکیشابایه، ئه وێ سالی کشتوکاله که یان ته رخان ده کرد به چاندنی ئه م به ره مه که دیاره ده گه ل که شه وه وای ئه وساله باشتر گونجاوه.

له سه رده می گشتاسپدا که ده لێن زه ردوشت له و چه رখে دا ژیاوه، خه لک ((حه وت شین)) یان له سه ر خوانی ژووره که یان کۆده کرده وه که داگری (شیر، شه هه د، شه راب، شه کر، شه م، شمشاد، شاهید) بووه؛

ههیه که وشه‌ی فارسی (فروردین) له وشه کوردییه‌کانی (فره‌وه‌ر، به‌مانای ره‌وان) و (دین، کرداری کۆ) وه‌رگیرایی و مانگی هاتنه‌وه‌ی رۆحی دایه‌گه‌وره و باب‌ه‌گه‌وره‌کان بی، که ئیمه‌ش به ئاگرکردنه‌وه به‌ره‌وپیریان ده‌چین.

به‌لام ئه‌و راستییه‌ی که له نه‌ورۆز وه‌رده‌گیری، نو‌یووونه‌وه و گه‌رانی کار و تیکۆشانی دووباره بۆ ژیا‌نه، له‌باوه‌ر کۆنه‌کاندا ئاگر ده‌بی له به‌رزترین شوینی مال، واته له‌سه‌ربانی خانوویه‌کان بلیسه‌بدا چونکی پیروژه و رووگه‌ی پارانه‌وه‌یه؛ ئه‌وه‌ی که ده‌لین کورد ئاگرپه‌ره‌ست بووه زۆرتر وه‌کوو بۆچوونیکه هه‌له ده‌چیی، چونکی ته‌نیا هۆی ده‌وره‌دانی ئاگر و پارانه‌وه له ده‌وری ئاگری گه‌شاهه‌دا، ده‌گه‌رپه‌ته‌وه سه‌ر یه‌کیه‌تی له پارانه‌وه‌دا و به‌یه‌که‌وه رووله شوینیک کردن؛ به‌م مانایه که قیبله و رووگه‌ی پارانه‌وه له ناو زه‌رده‌شتییه‌کاندا نووره و کانگای نوور هه‌رشتییک بی، له خۆر و مانگ و ئاگر، ته‌نیا هاوده‌نگی ده‌سه‌لمینی.

گرینگترین ده‌نگی نه‌ورۆز له‌وه‌دایه که ئه‌گه‌رچی به‌دریژایی هه‌زاران سال که‌وتووته به‌ر ته‌وژم و هه‌یرشی سه‌دان شارستانییه‌ت و دژه‌شارستانییه‌تی جیاواز، به‌لام نه‌ته‌نیا کۆلی نه‌داوه و نه‌تواوه‌ته‌وه، ته‌نانه‌ت کاری کردووته سه‌ر ئه‌وانیش و بۆته بنچینه‌ی پیکهاته‌ی فه‌ره‌ه‌نگی و شارستانییه‌تی جه‌ماوه‌ر؛ ئیمه‌ وانه‌ی ئازادی و پسانی زنجیری کۆیله‌تی و گه‌شه و په‌ره‌ی سه‌ره‌ری له نه‌ورۆز وه‌رده‌گرین و به‌روانگه‌یه‌کی روون پیشوازی له نه‌ورۆزه‌که‌ین؛ به‌وردی ده‌روانییه‌ سه‌ر تاییه‌تمه‌ندییه‌کانی سه‌ره‌تای وه‌ری به‌هار و ده‌رسی یه‌که ره‌نگی و خزمه‌ت به‌ ژیا‌نی لێوه‌ده‌گرین.

دیاره ژماره‌ی چه‌وت له زۆربه‌ی ئایینه‌کاندا به‌ئه‌ژمارییکی بایخدار و به‌پیز ناسراوه و به‌تایبه‌ت ئه‌م بروایه تائیس‌تاش هه‌ر به‌چاوه؛ له ئایینی زه‌رده‌شتدا تووشی چه‌وت فریشته یا ئه‌مشاسپه‌ندان ده‌بین که راگری جیهان و خوو وخده‌ی مرۆفن؛ له ئایینی بوودادا، بوودا چه‌وت هه‌نگاوی به‌ره‌و دنیا هه‌لگرت و پیز و به‌ره‌که‌تی دایه‌ زه‌وی؛ له‌پاش هه‌یرشی عه‌ره‌ب، چونکی خواردنه‌وه‌ی شه‌راپ هه‌رام بوو، کیشه‌یه‌کی به‌ره‌روبوونه‌وه‌ی ئایین ده‌گه‌ل پیناسه‌ نه‌ته‌وایه‌تییه‌کان هاته‌ ئارا و چه‌وت شین بوو به‌ چه‌وت سین که بریتی بوو له:

سیو، سه‌وزه، سه‌مه‌نو، سیر، سرکه، سماق، سونجوو. له‌سیزده‌هه‌مین رۆژی نه‌ورۆزدا، جه‌ماوه‌ر بۆ دووپاتکردنه‌وه‌ی پێوه‌ندی مرۆف ده‌گه‌ل ژینگه، سه‌وزه‌کانی له‌ره‌شه‌مه‌دا چاندووایه به‌ره‌و کویستان و لیتیو چه‌م و رووباران هه‌لده‌گرن و به‌ئاوتیان داده‌دن تا‌کوو ده‌گه‌ل جوانی ونه‌رمی وپاکی سروشت و سه‌رچاوه‌ی ژین، گریه‌سه‌ت تازه بکه‌نه‌وه و ره‌شایی که‌ندوکۆسپی ره‌شه‌مه، ده‌گه‌ل رووناکی بارانی به‌هاری بگۆرینه‌وه.

شه‌وی دوایین چوارشه‌مه‌ی پێش هاتنی نه‌ورۆز به‌چوارشه‌مه‌ سووری ده‌ناسری که هه‌لگیرسانی ئاگر له‌گۆره‌پانی شار و گوند و رووناک کردنی تاریکایی ئه‌م شه‌وه، گریه‌سه‌تیکی تری مرۆفه ده‌گه‌ل یه‌زدانی تاک و رووناکیده‌ر؛ له‌ئاوتیستادا هاتوو که له‌سه‌ره‌تای نه‌ورۆزدا، ره‌وانی پاکی پێشینیان بۆ ماوه‌ی ده‌ رۆژ، ده‌گه‌رپه‌نه‌وه ناو مال و خه‌زانه‌کانیان؛ ئه‌گه‌ر وابی له‌وانه‌یه هه‌لکردنی ئاگری چوارشه‌مه‌ سووری وه‌کوو هه‌یمای نوور و رووناکی، جوړیک پیشوازی له‌ ره‌وان و رۆحی پێشینیان بیته‌ وشه‌ی فرووه‌هر له‌ زمانی ئاوتیستاییدا به‌ مانای ره‌وان و رووح هاتوو و به‌م بۆنه‌یه که فرووه‌هره‌کان له‌ ده‌ رۆژی سه‌ره‌تای به‌هاردا دینه‌وه لای خاوو‌خه‌زانیان؛ بۆی

نەورۇزانە

محەممەد سەمەدى

ئەيۇب ئەحمەدى (تىنوو مەريوانى)

بەھارى كوردەۋارى

بەھارى ژىن ھاتەۋە، ئىشكە سالى تىپەرى
دەشت و چىپا رازاۋە، بەرگى خەفەتمان درى
سفرەى ھەوت خانى چنى، مەرزبانى تەبىعەت
بارى لەبارى بارى، لەعل و دورر و مروارى
ھەورى رەش گەۋال گەۋال، لاچوون پەردەى گرزوتال
ۋەدەر دەكەۋتن رەشمال، بۇ كۆيستان و ھەۋارى
خورەى جۆگە و ئاۋھەلدىر، ۋەھا دەروا سەرەۋزىر
دەشتان دەكاتن زىۋىر، دەگرنە پىش رووبارى
نەغمەى شىرىنى بولبول، سەپرە لەسەر گيا و گول
دەفرى لەو چل بۆئەو چل، دەكا ۋەسفى نىگارى
ھۆھۆى لاۋى جوتىاران، لە دەشت و كىوساران
دەرفىنى دىل لە ياران، سەداى خالەى رىبۋارى
سەۋزە ۋلات سەراسەر، پۆشاندى بەرگى مخمەر
ھاتە سەما سەنەۋبەر، بە ھوكم و روحمى بارى
خۆزگە دىبات جانداران، ساتى كاتى بەھاران
ھل دەدەن لە سامرەندان، ئىلى سوورچى و زورارى
كاكە نەكەى لە بىرت، پەندى مامۇستاي ژىرت
ئامان نەچى بۆ ھۆبە، دەزانم تۆبەكارى

بۆنى نەورۇز دى لە شاخ و يالەۋە
دەشت و كىۋ نەخشا بە رەنگى ئالەۋە
سووسەن و شەۋبۆۋ ۋەنەۋشە شىن بوۋە
جلكى جوانى كوردە بەر لاپالەۋە
بۆى نەسىمى سەرەخۆيى پىۋەبە
شىرىنى بەخشى بە ژىنى تالەۋە
ۋا گەزىزە داى پەيامى سالى نوى
شەۋقى خۆشى خستە ناۋ ھەر مالەۋە
گول لە گولزاران سەرى ھەلدا لە گل
كىژى شادى ھات بە پىي خرخالەۋە
خاكەلىۋە لىۋ بە خەندەۋ خۆشىيە
سۆفى شوكرانە بە سەر بەرمالەۋە
ئاۋ لە زەنۋىران بە خورخور دىتە خوار
كىژى لادى دىن بە تۆى دەسمالەۋە
دەنگى قومرى، قەسپەقەسپى كەۋ لە ھەرد
پىكەنىنى گەش بە روى مندالەۋە
كەنگرو مەندۆك و بىزا ھاتنەدەر
نىشتىمان جوانە بە رەنگى كالەۋە
تىنووۋ تىنووۋى ۋلات و نىشتىمان
ۋەك بەھەشتە نىشتىمان بەم حالەۋە

جیژنه به هاره شادییه

دهنگی دههۆل و نای و نهی، هات و ههرا وهای و هۆی بری سنووری نیشتمان، شهپۆلی خسته دهشت و کۆی شادی خزایه ناو دلان، شکا سوپا و لهشکری خهم خه لک هه موو بونه یه ک و دوزمنی روو رهشیان مری

جیژنه به هاره شادییه، گولاله سینگی خۆی دری مهل له کهژ و شاخ و زهمه ند، کهوته چرین و هه لفری له گوند و دهشت و شار و شاخ، سه چه مهن و که ناری باخ پیره شه مالی شیت و مه ست، جه رگی ره شی زه وی بری

کاوه داشبه ندی - بۆکان

به هاری کوردستان

به هاره و خاکی کوردستان هه زاران گۆل ده خه ملینی ته ماشای خاکی من ئەمرۆ به هه شتی خوا هه موو دینی سروشتی جوانی کوردستان نیگاریکه خوداوه ندی که وه ستای بی هه له و عه بیی به گشت دنیا ده ناسینی له هه ر لایه ک که ده روانم ده بن عه قل و دل و هۆشم که لوقمانی حه کیمیش بی به تۆسقال هۆشی نامینی شه تاوی به فری کویستنان له هه لدیر و له لاپالان به وینه ی دهنگی بلویری دلی ماندووم ده لاوینی کوراده و سویتسه و به یبوون، شلیر و کووزه له و ریواس گه زیزه و لووشه و بیزا هه موو شین بوون له بزوینی زنه و کانیاوی به رمالان وه کوو پیشوو پری ئاون له دهشت و کیوو شاخ و هه رد که وی نه خشین ده قاسپینی شه گه ل وه ر بوونه کویستنان، به یادی بییری قولبازن به نه رمی و هیوری شوانه ش له شمشالی ده توورینی که ده چمه سهیری باغات و ده نۆشم ئاوی کانیاوی ئه وه ی ده رد و غه م و ژانه به جارنی پاکی نامینی سه راسه ر جوانییه خاک و ولاتی کورده واری من سروشتی پر گۆل و جوانی دل و هه ستم ده بزوینی بلنی «کاوه» به یارانت که بین سهیری به هارم که ن به هاره و خاکی کوردستان هه زاران گۆل ده خه ملینی

جیژنه به هاره شادییه، گولاله سینگی خۆی دری مهل له کهژ و شاخ و زهمه ند، کهوته چرین و هه لفری له گوند و دهشت و شار و شاخ، سه چه مهن و که ناری باخ پیره شه مالی شیت و مه ست، جه رگی ره شی زه وی بری

یاسه مهن و گۆل ئاته شی، میخه ک و سمل و که و که بی داره به ن و چنار و میو، هه نار و سیو و سووره بی ریواس و هه لز و به رزه له خه و په رین و پاره رین خه نجه ری تیشکی خۆره تاو به رگی سپی زه وی دری

سه هۆل نه ما رنوو رما، زه خت له رووی ئه رز ره وی توانه وه سیخوار و به فر، رژانه نیو جه رگی زه وی دیمه نی دلرفینی باخ، دووندی بلیندی کیو و شاخ بوونه به هه شتی نیو خه یال، خه میان له رووی ته مهن سپی

بولبول و تهیری خۆشنه وا، له بیستان و میرگ و چه مهن بوونه هه وال و هاوده می، نیرگس و دۆستی یاسه مهن هه وری ره شی گه وال گه وال، به ده م شنه ی بادی شه مال له ئاسمانی خۆش جه مال، که وته گرین به دلپری

گه زیزه روا به نازه وه، چاوی رشتوو به رازه وه له داوه تی سه وه ی سه حه ر، به سهیره ی سه قه ر و پاژه وه که وته سه ما و ره قس و له ره، ئه و گۆله جوان و دلته ره له بازاری گه رمی به هار، به رگی هه زار رهنگی کری

شهنگه کچی جوان و چه له نگ، به جلکی والا و قه شه نگ لیو به بزه، دل ئاوه لا نه رم و نیان و شوخ و شه نگ بازنه له قۆل، هه وری له مل، به خرخال و پشتیندی شل به لیوی سوور و چاو به کل، دین و ده روون بۆدلیری

ئه برۆ که وان، گه ردن بلوور، کولمیان به رهنگی سیوی سوور خاوه ن شعور و شه رم و شوور، ناسک وه کوو په لکی چنوور هیمای ژیان و مانه وه ن، دژ به خراپی و توانه وه ن به ژنیان چنار و عه ره ری، سینه سپین و مه رمه ری

کورانی قۆزی دل به تین، ده رۆن به ره و باخی ئه وین له گۆه ند و له هه لپه رین، گۆلچن بکه ن شه ریکی ژین له خر و دۆل وشوو و ته لان، هاوری ده گه ل دهنگی مه لان ده گۆر نه وه په یمانی ئه شق، بولبول له حه سه ره تا چری

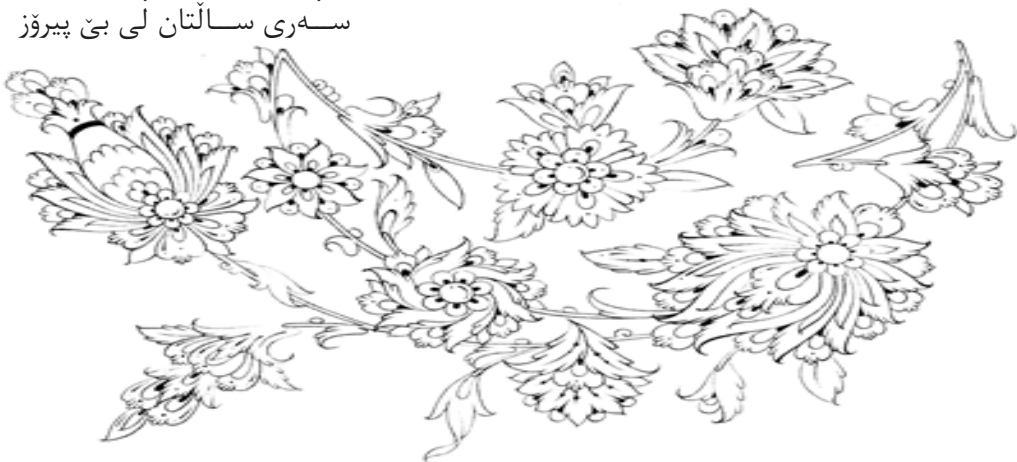
نهوړوژ

گهزیزه رهنگى جوانت دلگوشايه
سهراپا دهسکر و نهخشی خودايه
ئهوهند نهرم و نيان و نازهنينى
له دیدارت سلاو و مهرهبايه
گوللى سووروسپى ناو چيمهنى سهوز
له دهورى بهژنى رازاوت سهمايه
به گونای پر له خال و گهزنى زهردت
سهدان لاس و سيامهندت فيدايه
دهم و ليوي بنهوش و پيکهنينت
دهوايه، مهلحهمه، شهکره، شيفايه
دلى غهگين وهاها بوټ هاته خهنده
دهليى خاوهن ههموو مولكى سهبايه
وهره مزگينى دهر مزگينى بينه!
که شادى و خوشى و جوانيت له لايه
وهره بينه بههار و لابه پاييز
گول و دار و دهوهنمان بى گهلايه
وهره دهرخه ههتاوى ئارهزوومان
دهمپکه خوړ له ژير ثم ههوره دايه
دهنيين ههنگاو بهرهو بهرزاىي تيکرا
مهبهستى کيژ و کوړ لوتکهى چيايه

ئاوهلاى کرد باوهشى، خاک بو جموجوللى بههار
دهنگى هاوارم دى ئهوړوکه له ههر گوشه و کهنار
رؤى بهسهر چوو دوا هوروژمى بهسته له کى بى ئهمان
کوا له کوئ تومار کراوه زولم و زورى پايه دار
هه لکه ئاگر ئهى ولات و هوزى کونى باشه ريف
دلنيا به رويى ئهه و رژهى بليى خوژگه به پار
لهشکرى زستان که پيى وابوو قرم هاتو ئيتر
سکلى ئاگر بووم و نهيزانيوه خوّم داوه حهشار
کوا دهتوانى چوک به من دابينى سستم کا له جى
چهن بهفر زور بى له ژير تيشكى ههتاو نايى قهار
تا نههيلن بيته دهر هاوار له ناو قورگم به زور
بانگى سهربهستى قهتارم دى به سوژ و نارهنار
دواى ئهوهى که باى شه مالم لهشکرى تواندوويهوه
هاتهوه جيژنى خهبات و دابى کونى کوردهوار
خاوه خه يالت که گول نازيتهوه لهم خاکه دا
با که جيت هيشتوبى بوّم رووته لهه و عهز زىکى خار
دوور خراوم من له يارى خوّم بهلام روژيک ده بى
شاد به يهک بن جاريکى تر دهسته دهسته کونه يار
به رگى سوور و زهردى پووشيوه ولاتم تا بلى
هاتهوه بووکى بههارى وا به عيشوه و لهنجولار
وهرزى نهوړوژانه دهگرم مهشخهلى ئاگر بهدهس
تا پرووخينم به رووناکى قهوارهى روژى تار
مافى ئينسانيم دهوى تاکوو منيش وهک خه لکى دى
نالّه و شين و فوغانم بيته گورانى و قهتار
موددهعى ئهوړوکه سهرمهسته بهخوشيوه ده لى
تووى هوميد دايکوتا ريشه له خاكا بوته دار
سوژى شيعرم بيانويه چون هاتهوه نهوړوژى کورد
پيروژه دانيشتوانى ههر هه مووى ديهاات و شار

سهيد ئيسماعيل شاهويى

دهرؤم ههتا خهو بنيژم
پرپر کولى دل بريژم
دهرؤم بهرهو لوتکهى ئهوين
بهرهو بهرزى به پيکهنين
دهرؤم بو ئاميزى ههتاو
بيگرم له ئاميزم بهتاو
دهرؤم بهرهو گرى نهوړوژ
سهرى سالتان لى بى پيروژ

وهار كوردی

رودوس فھیلی (مستھفا بھگی) - ئیلام

و نقا و نزا دکردن ک دەس کھیوانوو ئەو ماله وھ زیڕ و تلاً بھلی وھ.

ئمجا ئەر کھیوانووھ گھ چشتی کھمی دە پتراوھ بیان بھیاگا دواړه ددان ئەلھ تھنکھ و دکردنھ وھ قرم و قال و وھیی چوونھ دچرین:

ئمشھو ئەوھل وھارھ

خھیر وھیی ماله بواړھ

شلگھو ملی

دھس کھیوانوو

وھ زیوھو پلی

یانئ دھس کھیوانوو وھ زیو و نوقرھوھ پلی.

ئەر کھیوانوو مالاکھ هھیچ نھنیاگا دھ پتراوھ گھ بیان، وھ یجوورھ دخوھنستن وھ یھ کھو:

ئمشھو ئەوھل وھارھ

خھیر وھیی ماله بواړھ

شلگھو ملی

دھس کھیوانوو

وھ قورھو پلی

یانئ دھس کھیوانوو وھ قور و خھرگھو پلی.

ئھ گھریش کھیوانووھ تونھمھزاو بیاتا و بھدی بھاتا و چشتیگیش وھ بیان نھداگا و خوئھخوت بکردا، پتراوھ دکیشانھ بان و وھ قال و وھرا دقیرانن وھ یھ کا:

ئمشھو ئەوھل وھارھ

خھیر وھیی ماله بواړھ

شلگھو ملی

دھس کھیوانوو

وھ گووھو پلی

یانئ دھس کھیوانوو وھ گھن و گھ پلی، وھیی جوورھ دوئن تا تھش دلئیان بکوشری و داخ دلئیان بھفئ.

ئیی ری و ریچھیلھ، ئوو وھخت دھسپیک جھژن شھوانھ (ئھوھل وھارھ) وھ جگئ جیاوازیبھو دھ گشت کوردھواری و زاگرؤس، کھم تاکوتئ جوور یھ ک گیردرئ و کول و دریزھو دبئ یا وھختھ گھئ چھن رووژ وھئ لا و وھو لاتر چگن، ھنھو دبئ.

دھ نام کوردھیل فھیلی، ھھ لھ جارائھو رھسمینگ باو بیبھ ک ھھر سال، چل شھو ماگھ وھ جھژن نھو رووژ، وھ نام (ئھوھل وھارھ) یا (نوو وھار) جھژن دگرن.

دھ ئی شھوھ ک دھ رووژمیر کوردیاتی و دھ نام فھرھنگ عامھیی کورد، وئنھ ک (دالگ وھارھ) وھ ھشارھ کی دیائی سھر دکیشئ دھ نام کوردھمالھیلھ و ھھر مالی ک شیربرنج نابئ وھ دار، پئشت کھمچگئ ددھئ ئەلھئ و چھشھئ دکھئ ک ھھم پیت و بھرھ کھت بکھفئ دھ خھزان و خوانچھئ ئەو ماله، ھھم تھوھرھ کئ بکھئ و ھھمیش خوھئ خھلاتئ خاسئ بھینگھ لا ئەرا زارووھیلھئ ئەو ماله و نقا و نزا بکھئ ک ئارزووھیلھ بیان بھرئاوھردھ بکری و بخوازی ک ئەو سالھ ئەرایان بارئشئھ سال ببئ و خھیر دھ ئەو ماله بواری.

ئەرا ئی رھسمھ گوورانئ و بھیت ئەلوھسریاگھ ک گشت کوردھیل فھیلی دخوھننھئ و لھئ واسھ

ئمشھو ئەوھل و وھارھ

خھیر دھ مالت بواړھ

-رئچھبئگئ تر

ئھومھ دھ ئاوازیبھیلھ زارووھیلھ دکردنھ بان سھربانھیلھ و دھ کونائئ دوودکیشھیلھ ک دھ بان سھر و جاخ کوانگھیلھ نام متوھخھیلھ دنریا، ددان ئەلھ تھنکھ و وھ چھیلھوھ یھ دخوھنستن و ئمجا دوولگھئ یا پتراوئ ک دھ قھئ بھنئ بھسریابئ در دکردن دھ نام متوھخھ، ئەر ژن ئەو ماله چشتئ، فرھتر گھنھمشیرھ ک یھ کجوور گھنم برشیاگ بی و نوقل و شربنی و زھئ و خورما و کولھ کونجئ بھستا نام پتراوھ و پتراوھرنئ بکردا و سئ جار قھرس و تھنافھگھ بکیشیا، ئەوان وھ خوشلھخوھشی لھ یھ ک چشتئ گیرئیان ھاتگھ دواړھ ددان ئەلھ تھنکھ و چھیلھرئزانھو دوئن:

ئمشھو ئەوھل و وھارھ

خھیر وھیی ماله بواړھ

شلگھو ملی

دھس کھیوانوو

وھ زیڕھو پلی

ئەوان دويشن ك دە ئى رووژەيلە زەمىن ھناس ئەلكيشى
و دە گيان گشت مەلەوەر و گياندارى خويىن دەوانە و
ژيان تازەترى وەر ئەو پيرى ھاتن سال تازە و نەورووز،
دەس وەئى دكرى.

خاسە بزائن ك دالگ وھارە و نەنگە سەرما و زەمھەرير،
تاتەنەورووز، چەن كەسايەتى تر ك ھن كوردەيلن و
جوور پاپانوئلن، باوجى ئاخين و داخينە ك كەسى كارى
دە ملييان نەدكەئى و ديرن لە ویرەو دچن، ھەرچەن ئەرا
ئيجوورە چشتەيل فولكولورى دە گشت دنيا ئيفنتەيل
شەوانەيىگ دنرى ك وە نام (زىست شەوانە/ ھەيات
شەوانە)يش دناسرن، و يەمەيش خو فرەتر لە ئەومە باوہو
بينە و شارداربيەيلە دە سەرانسەر دنيا، فرە لەى باوہتە
خەرج دكەن و وەداخوہە ك ئيمە ھا ئەيانە داشتيمنە
و ھيمان ك ھيمانەيش كارى ئەرا ماين و دريژەدار
بينتيان نەدكەيمن، ئەرا؟

وھار (۱)

م وھارم

تو زەمىن

م زەمىنم

ئوو تو دار

نە، م دارم تو وھار

عەتر قسيەى خوہش تو،

ئەور شوور زولف تو،

تام بسكەئى دەم تو،

خوہش خوہشان كەش تو، وئشكنيگەم

ناز بال چەم تو پئشكنيگەم

دە نام زار و زەمىن

سەوزمەو كەئى

گەپمەو كەئى

ھە وەك خوہت ك گەپيت

ئوو دريژى وەك شەو

مانگ بوئگەئى يا نەوئگەئى

تو بلنى، جوور يەلدا

تو گەپى گەپى

چۆ تريوہئى مانگەشەو

ھە درەوشى

وہرد ئاونگ

وہر ژە ئاو

د مل وەلگ وەنى

تام تۆرگ دەئى، سەلامت

رەنگ گول ديريئى، كەلامت

تو وەك مەخمەل ئەورى
تو وەك عەتر گوليت
جوور تەم نازك و نەرمى
وہختى نيشى دە پەر يال چيا
جوور وەفرى تو

وہفر

ئەر بتاوى

ئەر وە وفرئاويش بوى

وہ دەر و دەر وەن و دەيشت

تو سەفا دەئى چۆ وھار

ك وھارى

تو وھارى

تو وھار

.

تو وھارى

م زەمىن

نە، م دارم، تو وھار

عەتر قسيەى خوہش تو،

ئەور شوور زولف تو،

تام بسكەئى دەم تو،

خوہش خوہشان كەش تو، وئشكنيگەم

ناز بال چەم تو پئشكنيگەم

.

رودوس فەيلى (مستەفا بەيگى)

برگرفته از شعر (باھار) شاملو

تيہران- ۱۳۷۴

وھار ۲

گژە گژ وای شەمال

خشەخش وەلئەمار

شېر شېر تاف وھار

دەنگ كەوئى دە سائى دار

دە نامحەوشە شەئى پائى ديائى

وھار، وھار

لە نوو خشەئى پائى ديائى

وھار ديائى

پرتال نوو كەمە وەر

وئشكەمەوہ

تەرتر لە گولگەلائى تەر

نچيرە دەم

وہرد باخە ھەنارە

مريم اميني

گل تو را که می سرشت
جز عشق
حال دیگری نداشت
خدا
شاید کمی از نفس خود
در آن دمید
که از نفس هایت
بوی بهشت
می آید

کنار تو
دوست داشتن را
در نبض یاسمن های روییده در برف
به تپیدن وا می دارم
و میان شریان عشقی جاودان
ریشه میزنم
حتی اگر
شکوفه های این عشق طولانی
اسیر تگرگ زمستانی شوند

یادت را
حوالی کدام شاخه ی درخت
آویخته ای؟
هرگاه
از پس کوچه های مرموز خاطره
پاورچین میگذرم
نسیم قدم هایت
در شامه ام می پیچد
و تا دوردست های ژرف خیال
به دنبال اشک هایم
برگریزان می شود

به راز میمانی
و تحریرهای ناب
که از نت های آوازی حزین
گوش را
در دور دست ها
مینوازد
و چشم ها را در شط خونی افق
غرق می کند

چکیره دم
وهر ژه سیفهی قهئی داره
چوزه
هه چۆ چۆزه لهئی گۆل وهاره
خونچيله چۆگۆلخونچهئی گۆلنسهاره
واران واری
بوو نملچ خاکه
پره و دکهئی بی دهنگییهئی و تاخه م
ها ده ر کهل
زۆ که
ده رانه وا که
م وهر د یه ک ههستی تر ئاشنا که
ئه لئس له نوو
توووز و ته م خه م لاده
توووز و ته مهئی خه م له سه ر خاتره کانم لاه
شیعری بخوه ن
شیعری چۆ لاه لاه
ده نگئی ئه لال
له و عشقه بی هساوه
وهار دیای
په پروکه سه ر ده راری
چه پهئی گۆل که لمه س و روژ دیاری
وهار، وهار،
گۆل وه نه وشه دیری
هزار، هزار،
عشق بی خه وشه دیری
ئه لئس بژن
بژن ک کات عشقه
ئه لئس ئه لپه ر
ئه لپه ره سات عشقه
بژن، بژن
وه جوور جار جارن
بخوه ن، بخوه ن
وه گه رد نه رمه وارن
وهار، وهار
له نوو شنهئی بای دیای
له نوو ده سه ر کوچه خشهئی پای دیای.

ته‌ژی له هه‌ستی هه‌ل‌فرین به‌ره‌و جیهانی ئاسمان
 له ترپه‌ ترپی شی‌عه‌وه به‌ره‌و شه‌وانی ئاسمان
 له تۆوه‌ تا‌غه‌زهل ونم به‌ گێژی ئه‌و شه‌راه‌وه
 ئه‌ری له‌ کۆیه‌ ماله‌ که‌ت؟ له‌ بی‌ که‌رانی ئاسمان؟
 نییه‌ به‌هاتر له‌ من به‌ ده‌م گه‌رانی وه‌رزه‌کان
 گه‌راوتر له‌ سه‌ر سه‌رت دوای گه‌رانی ئاسمان
 له‌ سینمه‌ فریشته‌کان سه‌ما ده‌ که‌ن چ شادیه‌ک!
 که‌ دینه‌ خورای بو‌ ئه‌وین هه‌سه‌یره‌کانی ئاسمان
 من و شه‌راب و یادی تو‌ سلامه‌تی ئه‌وینمان
 که‌ شی‌عه‌ر و مه‌ستی من ئه‌تۆی که‌ ئاسمانی! ئاسمان!
 #هه‌تاوه‌ وا له‌ باوه‌شی‌ کی به‌ نه‌هایه‌تا خزی
 خولاه‌ روژ و شه‌و بدا که‌ شان له‌ شانی ئاسمان

شه‌و له‌ دل‌ رابرد و هه‌وشه‌ی چاوی من
 پر له‌ ئه‌سته‌یره‌ و نیگه‌هی کاشیه‌
 ئه‌و به‌یانیه‌ی وا له‌ چاوی من خزی
 شین و روونه‌ وه‌ک کوته‌ نه‌ققاشیه‌
 تو‌ له‌ ته‌سویری جیهانی من ده‌چی
 پر به‌هار و می‌هه‌رانی و شی‌عه‌ر و سوژ
 خه‌ونی پاییزکی پر عیشه‌و و له‌وه‌ند
 یا ده‌نا ده‌شتیکی نو‌قمی یاس و روژ
 به‌رگه‌ ده‌گری نازی من کئی؟ گه‌ر نه‌بی؟
 کئی وه‌کوو تو‌ کۆنه‌یه‌ و عاشق په‌ره‌ست؟
 تا هه‌تا مه‌ستم بکا دیوانه‌تر
 تا بباریته‌ ژیانم شی‌عه‌ر و هه‌ست
 چه‌نده‌ دیلی شه‌و وه‌ری پی‌م و وه‌ریم
 چه‌ند په‌لاماری ده‌سی بی‌گانه‌ بووم
 چه‌نده‌ ته‌نیا سه‌ر به‌سه‌ر شانی خه‌فه‌ت
 تیک‌ رام و تیک‌ شکام و تیک‌ چووم
 ورکه‌کانی دل‌ له‌ هه‌ر شوینئی هه‌بوو
 له‌ت به‌ له‌ت دۆزیمه‌وه‌ و هینامه‌وه
 تا دل‌یکی ساغی بی‌ خه‌وشت ده‌می
 سه‌د چروم ده‌رکرد و لای تو‌ مامه‌وه
 ئه‌ی به‌یانی‌تر له‌وه‌ی رووناکیه
 شه‌و له‌ باخه‌لتا بنوو‌قینه‌ هه‌تا
 خه‌م له‌ خه‌و هه‌لنه‌ستی شادی بی‌ته‌وه
 گه‌ش هه‌تاوی راستی سه‌ر هه‌لبدا

فریادِ زنان را باید شنید
 وقتی چراغِ امید را
 برای کوریِ ملتی
 دفن کرده‌ اند
 کالبدِ رویاهایشان را
 در تابوتِ تاریکی
 فریادِ زنان را باید شنید!
 که با میمِ مادریشان
 مداوا می‌ کنند
 زخمِ چرکینِ
 خیالِ را
 تا عفونتِ حسرت، رخنه‌ نکند
 در جسمِ آرزو
 فریادِ زنان را باید شنید
 هنگامی که
 نفس‌ هایشان، گهواره‌ نرمیست
 برای طفلِ آزادی
 فریادِ زنان را باید شنید
 به سمتِ دختری که،
 در کنارِ
 جنازه‌ سرزمینش، یتیم شده
 فریادِ زنان را باید شنید
 برای نیلوفرهایی که در مردابِ،
 خویش خفته‌ اند،
 اما!
 اینجا فریادِ زنان، شنیده‌ نمی‌ شود
 به همین سادگی،
 جز هیس گفتن!
 و دردهایی که می‌ گویند
 روی‌ شانه، باید کشید

لیکدانه وه و شی کردنه وهی به ره مه کانی سواره ئیلخانی زاده

محهممه د به ره وهی

زانکۆ

کۆمه لگای کورده واری، وینا ده کا و ده نووسی: «گه لاویژ که وتبوو. ههوا خه ریک بوو به ره و ساردبوون ئه چوو، به تاییهت به شهودا تهواو سارد بوو. له جیگا که ما هه ر ئه م بارو ئه وبارم کرد، خه م لئ نه که وت. بایه کی سارد له درزی په نجه ره کانه وه ئه هاته ناو هۆده که مه وه. یه کئ له شووشه ی په نجه ره کان شکابوو. کوته رۆژنامه یه کیان به هه وێر پیوه نووساندبوو که به ری سه رمابگری، به لام کوته رۆژنامه که درابوو. بایه که کاتیک لپی ئه دا، ئه تکوت دهنگی دووزه له یه کی شکاوه به لای لیوی منالیکی ناشاره زاوه ویزه ویزی دی.»

سواره، له درێژه ی په خشانه که ی دا دیمه نیک ی دیکه ی کۆمه لگای کورده واری له لاپه ره ٤٠ دا باس ده کا و ده نووسی:

«له بهر هه یوانی دیوه خان چهن کیشکچی وریا بوون. گری ئاورئ واکردبوویانه وه و حه وت جۆش و کتری چایان به لاهه دانابوو، منی بانگ ئه کرد. هه ستام خۆم پۆشته کرده وه. هه ر له تاریکیا دهستم کوتا و که و له که م دۆزیه وه و به سه ر شانمدا دا و له هۆده که ده رکه وتم. گه یشته لای پیاوه کان و پیش هه موو شت دهستم به ئاگره که راداشت.»

دوو لاهه بوون و پیریک. پیره که ناوی ئه حمه ده جهنگه بوو. تفهنگیک ی سئ تیری له لای ده ستیه وه دانابوو. به چاوپیکه وتنی من هه ستا و بئ ئه وه هه چ بلی دهستی گرتم و لای ئاگره که له سه ر به ره یه کی کۆن داینام و پاشان چاوی بریه وه گری ئاگره که. چرچ و لۆچی ده م و چاوی پیاوانه ی له بهر پرسنگی ئاگره که قوولتر و به سامتر ئه هاته بهرچاو. به رزایی لیو و گۆنا و لووتی روون و سوور بوو، به لام ئه و جیگایانه ی واکه وتبووه ژیر سیبه ری گنجی ده م و چاوییه وه، تاریکیا ئه نواند. نازانم چۆن بوو کوت و پر، به دلما هات ئه م ده م و چاوه که نه بزه یه که ئه یگری و نه په ژاره یه که تیک ئه چئ ئه لپی مله کیویکی به باسک و بانووه که تازه خۆری به یانی لیدابئ. سه رباسکه کانی رووناکه و ناو دۆل و شیوه کانی، هیشتا هه ر بوومه لیل و ته پ ومژه.»

کتیبی لیکدانه وه و شی کردنه وهی به ره مه کانی سواره ئیلخانی زاده له لایه ن کا «محهممه د به ره وهی» ئاماده و کۆکراوه ته وه له ٦٦٦ لاپه ره دا و له سالی ١٣٩٥ له لایه ن نه شری ئارمان نیگاره وه چاپ و بلاو کراوه ته وه. باس باسی سواره یه، یه کیک له شوهره سوارانی تاک و بی وینه ی ئه ده بی کوردی. له ژماره ی پیشوودا کتیب ناسییه که مان باس کرد و شیوه و شکلی دارشته که شیمان هینایه بهر چاوی ئیه ی به ریز و یه که م تا پۆشان بو باس کردن و ئینجا یه کیک تر له تا پۆکان:

سواره و ناسۆری ده روون
کاک سواره، له زۆربه ی نووسراوه کانی دا هه وله ده دا ژبانی کۆمه لانی خه لک، که ل و په لی نیومال، ده رگا، په نجه ره، پینه و په رۆی ده رک و بان و په نجه ره، دیمه نه کانی وه رزی سال، بکا به دیاری بو خۆینه ر و گوپگرانی به نامه که ی. ده چینه ناخی ژبانی خه لک و به کۆمه لیک وشه ی جوان و باوی نیو کۆمه لگای کورده واری کلتووری ده وله مه ندی زمانی کوردی به لیزگه ی وشه وه ده کا و مرۆف به دوا ی خۆی دا راده کیشئ و ده رودغه م و مهینه تیه کان ده س نیشان ده کا.

وه رزی پایز، وه رزیک ی له دلان خۆش نیه، به تاییهت بو ئه وانه ی بئ سه ره نان و بژیوی پیویستی زستانیان بو دابین نه کراوه و سارد و سه رما ژبانیا ن لئ سارد ده کا. گه لاریزانی مانگی گه لاویژ کاتیک وه ک فه رش زه وی داده پۆشی، سه ره تای مه رگی سال، به تاییهت بو گزۆگیا و داروده وه ن ده ست پئ ده کا. گه لاریزان بو مرۆفیش مژده ی خۆشی پی نیه بو؟ شاعیر ده لی:

هه ر گه لایئ که له دارئ ده وه ری

نووسراویکه به ناخۆش خه وه ری

ئه م خه به ره ناخۆشانه بریتین له نه بوونی جیگای گه رم، ده رگا و په نجه ره ی کیپ و بئ درز، ئازوو خه و تفافی مه رموالات و زۆر شتی تر. کاک سواره، له لاپه ره ٣٩ دا دیمه نی مانگی گه لاویژ له په خشانیک دا به رواله ت کورت به لام له ناوه رۆک دا درێژ، به نه سه ریک ی ره وان و ریک و پیک و جوان، دیمه نیک ی راسته قینه ی ژبانی

ئەرشەد ئىقبالى

سەيد نوح عىنايەتى

ئاۋاتى تەمەنى پىر لە شانازى و سەرکەوتن بۆ ئەم شاعىرە
خۆشەويستە دەخۋازىن.

بولبول

بولبولسى شىدا ھەراسان مەيلى گۈلزارى ھەيە
داخەكەم دىرگىكى سەرشىت مەيلى نازارى ھەيە
بەم ھەموو سوتانى شەمع و خۆلەمىشى بالەكان
گۈل لە دوكانى تەبىئەت مەيلى بازارى ھەيە

يار بە زولفى زۆر پەرىشان مەيلى دەروىشى ھەيە
بىچ گوناھم بۆچى يارم مەيلى دل ھىشى ھەيە
ئەو بە نووكى داسى ئەبرۆى دەسكەنەى زامم ئەكا
لافى جوانى ئەمنى كوشتوھ مەيلى كاكىشى ھەيە

دل لە سىلەى قەفى گۆچان مەيلى جىزوانى ھەيە
وا دەزانى تازە لاوھ مەيلى ليوانى ھەيە
دوور لە لوتفى پيالە لىئوم بۆتە دىراوى برىن
چاۋ بە ئەسرىنى غەربى مەيلى سىروانى ھەيە

دل لە تەنبايى ئەسىرە مەيلى گىراني ھەيە
بەم ھەموو داخ و ھەناسە مەيلى زىراني ھەيە
يادى پىرۆزى رەفيقان بۆتە سەربارى خەمم
من دەلىم خەرفاۋە بۆيە مەيلى پەريانى ھەيە

كوانى ئىتر كۆنە دۆستم مەيلى جارانى ھەيە
چاۋ لە سىلەى ھەورى دوورى مەيلى بارانى ھەيە
لەۋدەمەيدا كورپە لىشاۋ داب و فەرھەنگى فرۇشت
كىژە كوردەى شوخى لادى مەيلى شارانى ھەيە

دل ۋە كوۋ كۆتر بەرەو سەر مەيلى پەروازى ھەيە
يا لە كونجى باغى سىنە مەيلى دەست بازى ھەيە
گا لە قولكى گەردنيدا، گا لە كوچەى خالى رەش
بۆ شەرى زولفى سىياھى مەيلى سەربازى ھەيە

ئەو بە پرچى ۋەك تەنافى مەيلى خىنكانى ھەيە
دل لە مەيخانەى ويسالى مەيلى ئىسكانى ھەيە
كچ بە عىشۋە نازى گۆزە دەچتە سەر چۆم و دەراۋ
كورپ بە ھەسرەت ژوانى دلدار مەيلى سەركانى ھەيە

زامى وشكى لىئوھ كانم مەيلى ماچانى ھەيە
دەستى لەرزۆكم لە مېژە مەيلى پرچانى ھەيە
بىرى تالى دارەبازىك ھىزى ئەژئۆى لى برىم
لاۋەتىم دۆراۋە پىرىش مەيلى خىچچانى ھەيە

مىۋانى نازىزى ئەم لاپەرەيەمان شاعىر و
نووسەرىكى خۆشەويستى شارى شىۋيە بە
ناۋى كاك ئەرشەد ئىقبالى ناسراۋ بە «تىنوۋ»
كاك ئەرشەد ئىقبالى ناسراۋ بە «تىنوۋ» كورى
خوالىخۆشبو «عەلى خان ئىقبالى» يە كە سالى
۱۳۴۳ى ھەتاۋى لە گوندى «بىزاۋى» سەربە ناۋچەى
شارىستانى شىۋى لە داىك بوۋە. لە تەمەنى دوو سالىدا
ماليان دەچىتە گوندى ئالىاۋى و خويندىنى سەرتايى لەم
گوندى دەست پى دەكا. چەند سال دوايە مال و كوچيان
تىك دەنن و لە شارە جوانەكەى شىۋى دەگىرسىنەۋە.
كاك ئەرشەد كە ھەست و سۆزىكى ئەدەبى لە
دەۋونى خۇيدا بەدى دەكا، لە سالى ۱۳۷۰ ۋە
دەست دەبا بۆ نووسىن و بە ھات و چۆى گۇقارى
سروھ و ئاشناۋون لەگەل شاعىرى جوانەمەرگ
كاك «مارف ئاغابى» و بەھرە ۋەرگرتن لە
رېنۇنىيەكانى، يەكەم شىعەر و بەرھەمى دەخولقېنى
و درىژە بە كار و چالاكىي ئەدەبى دەدا و ماۋەيەكىش
بەرھەمەكانى لەو گۇقارەدا بە چاپ دەگەيەنى.
لە سالى ۱۳۹۸ يەكەم بەرھەمى كۆكراۋەى بە
ناۋى كۆمەلە شىعەرى (كۆلانى خەيال) چاپ و بلاۋ
دەبىتەۋە و ۋەكوۋ شاعىرىكى خاۋەن ھەست لە
خوانى رازاۋەى وىژەو و ئەدەبدا جىيى خۆى دەكاتەۋە.
كاك ئەرشەد ھەر ۋا چالاك دەست لە نووسىن
ھەلناگرى و تا ئىستا چەند بەرھەمى دىكەي بە
ناۋەكانى «يادى جاران»، «دەمەتەقەى ئازەلان»،
«كەشكۆلى تىنوۋ» و ھەرۋەھا «تاراي سووتاو»
(چىرۆك) ئامادەى چاپ و بلاۋبوۋنەۋەن كە
ھىوادارىن ھەم خۆى و ھەم كۆمەلگەى ئەدەبىي
كوردستان شاھىدى ۋەبەر ھاتن و بە چاپ گەيشتى
بەرھەمەكانى بىن و سوۋدى پىۋىستى لى ۋەرگرىن.

خوشه‌ویستی و چوونه چیا له‌به‌ر چیه؟

په‌سوول حاجی شه‌ده

هه‌ر وه‌ک ده‌زانی له‌سه‌ره‌تای سالی تازه‌داین. واتا وه‌رزی به‌هار وه‌رزی ژیانه‌وه و نوێ بوونه‌وه. وه‌رزی ژیانه‌وه‌ی که‌ژ و کپو و ده‌ست پی‌کردنه‌وه‌ی که‌ژوانی که‌ژوانان. چوون بو‌ده‌روده‌شت و ده‌ست ده‌ملان کردنی سروشت. سه‌ره‌تا به‌پیویستی ده‌زانم له‌ناخی دل‌مه‌وه یادی‌ک له‌هه‌موو گیان به‌خت کراوانی که‌ژوانی، به‌تایبه‌ت یادی‌ک له‌گیان له‌ده‌ستدانی دایکی ژینگه‌پاریز دایکی که‌ژوانی ژینگه‌پاریز واتا دایه‌خه‌دیجه‌ی غه‌دیر ناسراو به‌خه‌جیج په‌ره‌نده‌بکه‌م، چه‌ند جارێک به‌هه‌لکه‌وت له‌تاجی سه‌ری سه‌دی سابلاخ‌را هه‌تا سێ کانیا به‌دوایدا له‌خه‌مه‌تی‌دا بووم. وه‌ی ده‌دا به‌هاوریان. هه‌موو جارێکیش له‌بن چوار داره‌گیوزه‌که‌ی سوێگه‌ی سێ کانیا پشوو ده‌دا و ئۆقره‌ی ده‌گرت، هه‌ناسه‌ی هه‌ست‌بزویی هه‌سانه‌وه‌ی هه‌لده‌کیشا. به‌شوینیکی پیروزی ده‌زانی. که‌ده‌گه‌یشه‌سێ کانیا، هاواری ده‌کرد: توخودا پاک و خاوینی بیاریزن! بوخوی قونچه‌سیغاریشی هه‌لده‌گرتنه‌وه. چه‌ند خۆش بوو که‌ره‌سه‌ی سه‌رکوت‌که‌ری کرۆنا ده‌گۆرێ‌دا نه‌بایه و بابه‌ته‌که‌م جی‌په‌سه‌ندی به‌رپرسیانی ژینگه‌پاریز و که‌ژوانان ده‌بوو، له‌رۆژی سروشت‌دا له‌شوینی به‌رپوه‌چوونی هه‌میشی ئیزن‌پیدراو که‌به‌پیی داب‌ونه‌ریت چه‌ند سالی‌ک بوو له‌داوینی په‌کی‌ک له‌چیاکانی ده‌ره‌وه‌ی سابلاخ به‌تایبه‌ت سێ کانیا به‌رپوه‌ده‌چوو، خویند‌بامه‌وه. هه‌ر له‌به‌هاردا گشت بوونه‌وه‌ره‌کانی گیاندار دوبروژینه‌وه. گیاوگۆل له‌خاک سه‌ر ده‌دینن. به‌نمه‌ی باران و به‌تینی هه‌تاو شین ده‌بنه‌وه و گه‌لا ده‌رده‌که‌ن. گۆل ده‌خه‌ملین. داروده‌وه‌ن چرۆ ده‌رده‌که‌ن.

هۆکارانهش هەر سه‌ری کړنۆشیشیان بۆ دابنۆینین. به تیکرا ژینگه پارێز بین. ناسنامه‌ی به‌رچاوی زۆربه‌ی ولاتان چیاکانیانن. هندوستان به «نان دادوی»، پاکستان به «کی ۲» و ئه‌فغانستان به «بابا کیو». «ئیووپریست» یش که ناسنامه‌ی گشت جیهانه. تورکیه به لوتکه‌چیای «ئاگری داغ» له زنجیره‌ی کیوی «ئارات» له به‌شی کوردستانه‌که‌ی. ههریمی کوردستان به چیای «کۆره‌ک»، «هه‌یبه‌سولتان»، «پیره‌مه‌گرون»، «ئاسۆس» و چیای «سه‌فین» ی دانه‌هاتوو. ئیرانیش به «ده‌ماوه‌ند»، «دینا»، «زه‌ردکوو»، «سه‌هه‌ند» و «سه‌به‌لان»، کوردوستانیش به «کیله‌شین» ی شنۆ، «شاهۆ» و «نکه‌رۆز»، «ئاربابا» و «تره‌قه»، «ته‌ره‌گه‌و» و «کانیاوی لای شانی»، مه‌هابادیش به «چه‌کوچ و مالۆک» و «قه‌لاتی شا» و «سپی سه‌نگ»، «دوپه‌زه»، «لانگ» و «گیاره‌نگ» و «ده‌سته‌خوشک» به‌ناوبانگن.

بۆیه ده‌لین که ژوانی عیشقه، ئه‌وینی مرۆفه بۆ سروشت. له‌بری وه‌یه که خوالی‌خۆشبوو کاک «ناسر ئا‌غابرا» بلیمه‌تی کورد و موعجیزه‌خودا فهرموویه‌تی:

ئه‌گه‌ر ئاواتی دل‌م حاصل بێ ده‌که‌م عه‌هدی که چيام
مه‌نزلی بێ

ده‌که‌م عه‌هدی که ته‌واوی عومرم له‌چیا بم، له‌نزاری بمرم
که‌وابوو با هه‌موومان تیکرا سه‌ر به‌رز که‌ینه‌وه و سلاو بۆ به‌رزی
چیاکان به‌ری که‌ین. چوونکه‌ مایه‌ی ژیان، ئه‌وین و خۆشه‌ویستی
ده‌چیا دایه.

به‌شنه‌ی با ده‌ژاکینه‌وه و راده‌ژین. به‌لی ده‌ به‌هاردایه‌فری په‌سار ده‌تۆینه‌وه. کانیاوی روون ده‌ژوانیش ده‌تۆینه‌وه. شیلانی سوور ده‌روینه‌وه. که‌ژوانانیش به‌ده‌سته‌و‌کو‌مه‌ل چونه‌چیا و لوتکه‌ده‌سه‌ت پێ‌ده‌که‌ن. نه‌ک هه‌ر ده‌به‌هاردایه‌بگره‌به‌چله‌ی زستانیش که‌ژوانانی مه‌هابادی (ده‌گه‌ل ریزم بۆ که‌ژوانانی شاره‌کانی دیکه‌ی کوردستان) له‌سه‌ری مه‌یدان و مه‌یدان و مه‌یدان ئه‌سته‌ران و قه‌لاتی شای شه‌ویان رۆژ کردۆته‌وه. به‌پێی ئه‌مری باری و ره‌وشی سروشت، زۆربه‌ی زۆری گیانه‌به‌ران به‌ره‌وبه‌رزی هه‌ل‌ده‌چن، بژێوی ژبانیان له‌که‌ژ و کۆ، له‌لاپال و نیسیان ده‌سه‌ت ده‌که‌وی. هه‌ر له‌و شوێنانه‌هه‌وای پاک و خاوین هه‌ل‌ده‌مژن. هه‌تا هه‌تا که‌ش و هه‌وا به‌ره‌و گه‌رمی ده‌روا، پتووستی مرۆف به‌تایبه‌ت ئا‌ژهداران له‌پیده‌شت و داوینی چیاکان را بۆ به‌رزایی چیاکان زیده‌تر ده‌بیت. ئاخ‌ر چیاکان سه‌رچاوه‌ی کانیاو و له‌وه‌رگه‌کانن سه‌ری چیاکان تا نزیك چله‌ی هاوینیش له‌به‌فری سپی هه‌ر سپی ده‌چن. توه‌وه‌ی ئه‌و نوا به‌فرانه، خروخۆل پر ئاو ده‌که‌ن. ئاوی ئه‌ولا خروخۆلان که به‌یه‌کتر ده‌گه‌ن و چۆمی به‌خوڕ و به‌هه‌ش‌وه‌هوش پیک دینن. ئاو به‌نده‌کانیش به‌ئاوی ئه‌و چۆمانه‌ لپاولیپ ده‌بن. که‌وابوو ده‌توانین بلین چیاکان سه‌رچاوه‌ی ژبانن. چاوه‌گی داهاتن. گه‌لیک له‌پێ‌ده‌شته‌کان پر خێر‌وبه‌ره‌که‌تترن. جا وه‌رن ریز له‌کوێستان و چیاکان بگرین.

گه‌لیک هۆی تریش هه‌ن که‌ ده‌بی به‌م

شِئِری پلِیکانی

جه مال بوویه

ئەمن بەرھەمھینەری شِئِریکی نوێی، که دەتوانی بە زمانی ئەدەبی کوردی، زمانی بیرکاری و زمانی مِئِعماری بنوسری و پاشان دەتوانی وەک جەستەییەکی فیزیایی لێ بیت و قابیلی لەمسه وەک هەموو کەل و پەلەکانی دەورووبەری خۆمان. ئەو شِئِره بە دوو جۆری «رِیک» و «نارِیک» دابەش دەکری.

ناساندنی شِئِری رِیکی پلِیکانی:

ئەو شِئِره وەک هەموو شِئِریک ناوی جیاوازی خۆی هەبێ و چوار بەشی سەرەکی دیوار، سەرپلِیکان، ژێرپلِیکان و حەررەز لە خۆ دەگری. هەر یەک لە ئەو چوار بەشە یاسایەکی تایبەتی و نیشانەیی جیاوازی خۆیان هەبێ که دە نمونە شِئِره کانم دا چاکتر دەناسری.

یە کەم ناوی شِئِره که دەبی بتوانین بە سەر سی دا دابەشی بکەین واتە دەتوانی ناویک هەلبژیری که سی پیت بیت یان شەش پیت بیت یا نو پیت بیت.

دووهم دیواری شِئِره که بە کۆمەلێک میسراع دەوتری که یا دەبیت هەم قافیە بن یا دەبیت لیکچوونی میسراعی یان رەدیفیان هەبیت یە کێک لە و سی دانە بە پیتی ویست و هەلومەرجی شِئِره هەلدەبژێردری و ژمارەیی میسراعه کان دەتوانی زۆر یان کەم بیت.

سێهەم سەرپلِیکانە که یەک نوسراوهی ئاسوییە دەتوانی یەک بەند، یەک هیل، یەک پەرەگراف یان یەک رسته بیت تەنیا یەک تایبەت مەندی هە بیت که دەبی سی وشەیی تێدابی ئەم سی وشەییە دەبیت یان دژ بە یە کترین یان هاوواتا بن. جا ئەم سی وشەییە دەتوانن بین بە شەش وشە یان نو وشە که بتوانین دابەشی کەین بە سەر سی دا و ئەمە دەبیت بە یەک سەرپلِیکان، و لێره دەتوانین ژماری سەرپلِیکانەکانیش زیاد کەین بۆ نمونە بین بە سی یان شەش سەرپلِیکان که هەر کامیک لە ئەوانە دەتوانن یەک رسته، یان یەک پەرەگراف، یان یەک بەند بن و هەر یەک لە وان دەبی ژماری وشە کانی دژ بە یە کترین یان هاوواتان بتوانین دابەشی کەین بە سەر سی دا.

چوارەم ژێرپلِیکان که یاسای ژێرپلِیکان وەک دیواره لە بواری قافیە، رەدیف یان لیکچوونی میسراعی تە نیا ئەو جیاوازییە هەبێ که ژماری

میسراعه کان بتوانین دابهش کهین به سهر سئ دا واتا دوو بهشی سئ میسراعی یان سئ بهشی سئ میسراعی یان هرچه ند بهشی سئ میسراعی که به سهر سئ دا دابهش ده کرئ و ههر بهش ده توانی قافیه، ره دیف و لیکچوونیی میسراعی خوی جیا بی.

بهشی کوتایی ده بیته هرزی شیعر به کومه لیک له نوسراوه کان ده لیم که له شیوه ی شیعر ده رها تو و باسی ئەزمون و رینوینی و ده ره نجامیک له ئەم شیعره ده کرئ. بابته و مه بهست لیره ئەوهیه که ئەو شیعره لیره بنه مایه که بو راپه رینیکی نوئ له دونیای شیعر که به پیچه وانه وهی هه موو شیعریک له شیوهی شیعر بو شیوهی که ل و پهل ده ردیت و ده توانی دهستی لی بدهیت، چاوی لی بکهیت و ههستی پی بکهیت.

بۆنموونه تا وه کوو ئەورۆ شاعیر شیعرى بو گول نوسیوه به لام ده ئەو راپه رینه دا شیعر ده بیت به گول و ته نیا نوسراوهیه ک بو گول نییه ئیستا ئەمن ته نیا ده توانم شیعره کانم به شیوازی پلیکان ده ره بھینم له بهر ئەوهی پلیکان وه کووه هه موو سه روخواره کانی ژیان سه روخواری هه یه. و ههروه کوو وتم بنه مایه ک ده بیت بو راپه رینیک له هه موو زمانه کان بو هه موو شیعر و شاعیریک که بتوانن جگه له پلیکان به شیوازی گول یا هه ر شتیکی تری ده ره بھینن و سه رچاوه که ی له زمانى کوردی را دیت و به هوی ئەوهی هاوکولکه ی سئ ده توانی شیعره کان برازینیتته وه و ههروه ها ژماره ی سئ شوینی تایه تی له ژبانی هه موومان دا هه یه و بویه زوره ی به شه کان ده بی بتوانین به سهر سئ دا دابهش بکهین وه کوو باسم کرد هه ریه ک له ئەو شیعرانه له پیشدا ده بیته ژماره و ته وهره له بیرکاری دا پاشان ده بیته پیرسپیکتیو و له کوتاییدا ده بیته ماکیت.

ناساندنی شیعرى ناریکی پلیکانی:

بهشی دووهم له ئەو جوهره شیعره شیعرى روخواو یا ناریکی پلیکانییه، مانای روخواو یان ناریک ئەوهیه به پیچه وانه وهی شیعرى ریک که ده بیته پلیکانیکی جوان و ریک (L) و له هه موو به شه کانی ئەو یاسایه ی بوم باس کردن (ده بی بتوانین به سهر سئ دا دابهشی بکهین) تییدا ئاشکرا نییه به ئەو مانایه که ژیر پلیکان، سه ر پلیکان و ناوی شیعر ناتوانین به سهر سئ دا دابهش بکهین.

له وانیه هیه هیه کام له ئەو به شان نه توانین به سهر سئ دا دابهش بکهین یان بتوانین یه ک یا دوو یا سئ بهشی به سهر سئ دا دابهش بکهین به و مانایه که ئەو یاسایه تیک ده چیت و قه باره ی پلیکانه کان تیک ده چیت و به گشتی ئەگه ره راوردی بکه ی له گه ل پلیکانی ریک ئەوه شیواو ده بی (L) و ته نانه ت ژماره ی پلیکانه کانیش

ده گوردی که ده توانی شیعریکی چوار پلیکانی یان ههوت پلیکانی که هیه کامیان ناتوانین به سهر سئ دا دابهش بکهین و له وانیه سئ پلیکانیش بیت که به سهر سئ دا دابهش ده کریت به لام له ناو پلیکانه کان دا (دیوار، سه ر پلیکان و ژیر پلیکان) شیواو بیت یا تیک شکا بیت.

بهشی بیرکاری شیعرى پلیکانی:

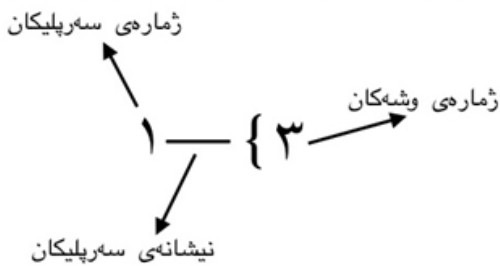
له ئەو شیعرانه دا باس له میسراع، وشه و ژماره ده کریت.

ههروه کوو وتم ناوی شیعره کان بهشی سه ره کی شیعره که خوی ده بیته ژماره یه ک به ریزه ی پسته کان (بۆنموونه کۆلبر که ده بیته شهش پیت)

و دیوار که به نیشانه ی (□) که به مانای بلوک یان خشته که دیواری پی ساز ده بیت دیاری ده کریت و هه ر میسراع ده بیته یه ک ژماره یانی یه ک بلوک که ده زمانى بیرکاری دا ده بیته یه ک (□) یان سئ (□) یان هه ر چه ند...

سه ر پلیکان که ده دروست کردنی پلیکانی راسته قینه دا به ردیک به شیوه ی

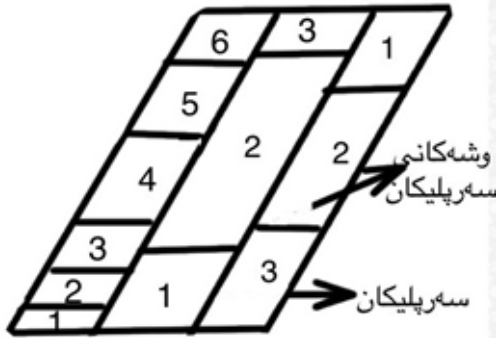
ئاسویی داده ندریت و ده بیت به پلیکان و لیره به نیشانه ی (—) دیاری ده کریت و سه ر پلیکان ده توانی زیاتر له یه کدانه بیت و بتوانین به سهر سئ دا دابهشی بکهین بو نمونه پلیکانیک که یه ک سه ر پلیکانی هه یه و ئەو سه ر پلیکانه سئ وشه ی تایه تی تیدا هه یه (که ده توانی زیاتر له سئ بیت به ئەو مه رجه ی بتوانین به سهر سئ دا دابهشی بکهین) و به ئەو شیوه یه ده نووسریت :

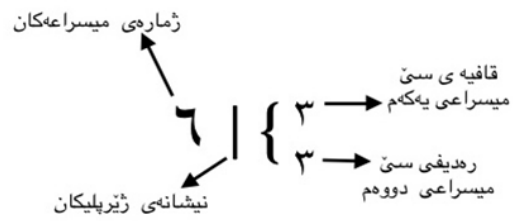
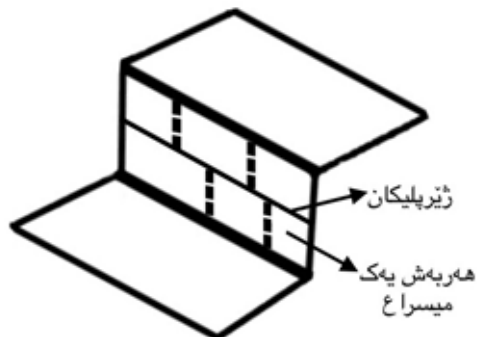
ژیر پلیکان که ده دونیای راسته قینه دا که به شیوه ی شاولی داده ندریت که بنه مای پلیکانه و لیره ش به هیلکی شاولی دیاری ده کریت (|) بۆنموونه پلیکانیکی شهش ژیر پلیکانی هه یه و سئ میسراع سئ میسراع شیوازی ئەده بی جیاوازی خوی هه یه (مه بهست له ئەو شیوازه ئەده بیانه قافیه ره دیف و یه کسانى میسراعییه) و ده کریت هه مووه مان شت بن و به ئەو شیوه یه ده نووسریت :

ئەو كاتىك ئاوايه كه يەك سەرپليكانم ھەبىت كه يەك ئاست دروست دەكات و بەرینايى سەرپليكانەكان بە ژمارەى وشەكانى سەرپليكان ديارى دەكرىت (ھەر وشە بۆ نمونە يەك سەنتى مەتر) بەلام ئەگەر لە يەك سەرپليكان زياتر بىت بۆ ھەر سەرپليكانىكى تر ھىلىك دە درىژايى دا دەكىشرىتەوہ كه ھەركامىك لە ئەوان دەتوانىت وشەكانى جياوازي خۆى تىدايىت (ھەر وەكوو وتمان دەبىت بتوانىن بەسەر سى دا دابەشى كەين و يان دژ بە يەكترىن يان ھاوواتا بن)

ژىرپليكان: ئەو نوسراوانەى ژىرپليكان كە سى مىسراع سى مىسراع دەبن بە يەك بەشى ژىرپليكان بە تەنبايى بەردىك لە ژىرپليكان دىنە ئارا (يەك بەردى سى مىسراعى) بە ئەو مەرجەى كه ھەم قافىە يان رەديف يان تەشابووهى مىسراعىيان ھەبىت و ئەگر نەبىت سى مىسراع سى مىسراع كە دەبىت بە يەك بەرد لە ژىرپليكان يەك ھىل دە درىژايى ژىرپليكان دا دەكىشرىتەوہ و بلىنداى ئەو ژىرپليكانە بە ژمارەى مىسراعەكان ديارى دەكرىت و وەكوو بلىنداى دىوار (ھەر مىسراع يەك سەنتى مەتر بلىنداى) يەك ھىلى نەدىد دەكىشرىتەوہ

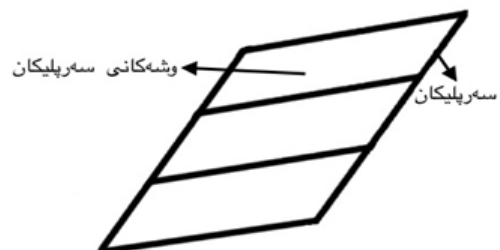

حەرزى شىعر بە نیشانەى بى سنوور (∞) نیشان دەدرىت و بۆيە بى سنوورم ھەلبژارد چونكە بى سنوور قسە دەتوانى دەبارەى شىعريك دا بنووسرىت ھەر كاميان لە زمانى كەسىك، كە پاش ئەوہى دەمرم شاعيران و نووسەران و ناوداران دەتوانن لە ئەو نووسراوانە بەردەوام بن.

چۆنىتى كىشانەوہى پىرسپيكتىوى شىعري پليكانى:

لە ئەو شىعرانە دا بۆ كىشانەوہى پىرسپيكتىو پىويستىمان ھەيە بە پىوہرىك وەكوو سەنتى مەتر، ئىنج يان مىلى مەتر و وەكوو ھەموو پىرسپيكتىوہەكانى تر لە گۆشەى ۳۰ پلە دا دەكىشرىتەوہ. دىوارى ئەم شىعەرە كە بەرزايىكەى بە ژمارى مىسراعەكان ديارى دەكرىت و بۆ ئەو پىوہرى بۆمان ديارى كردۆ دەكىشرىتەوہ بۆ نمونە ئەگەر پىوہرى ئىمە سەنتى مەتر بىت بۆھەر مىسراع دەبىتە يەك سەنتى مەتر كە دىوارى شىعەرەكەى پى دەكىشرىتەوہ و درىژايى دىوارەكەش بە درىژايى مىسراعەكان ديارى دەكرىت وشاعىرخۆى ھەلىدەبژىرىت (تەنيا بلىنداى گرنگە ئەویش بە ژمارەى مىسراعەكان ديارى دەكرىت)

پاشان نۆبەى كىشانى سەرپليكان دىت كە دىوارەكە لەسەر سەرپليكانى يەكەمە (پىكەوہنووساون) و سەرپليكان كە كوتمان بەردىكە بە شىوہى ئاسۆيى دادەندرىت يەك ئاست دروست دەكات و ژمارەى وشەكانى يەك بركە (قاش) دە بەرینايى سەرپليكان دا دروست دەكات

هەر رەنگ و شێوازێک و بەو پێوەرە که له پێرسپیکتیو دا بۆ دیاری کراوه دروست دەبێت و لێرە بە که ماکیت دروست بووه موو وشەکان و میسراعه کان بۆ ناساندنی ماکیت و جووری شێعره کان له جیگای دیاری کراوی خووی دهنوسری

کۆلێهر

من چیم دەویست له کوپستان
 من چیم دەویست له شاخی رووخوا
 له لافاو له رنوو و له کهندال
 من چیم دەویست له زستان له نیو به فرو باران
 جگه له نانێکی سوتاو
 من چیم دیت جگه له شوشه یه کی شکاو و کارتۆنێکی
 خوساو
 باردانێکی دراو له شیکێ تیک رووخوا
 چیم دیت جگه له باری قورس و هه لات هه لاتێ نیو
 بهردان
 چیم چیشته له ترسی سه رما و ئاژه لانی دوولاق
 چیم دیت... ته قه ی ناحه ق و زه لیلی دۆستم و
 مردنی یارم له کن یارم
 به راستی بۆیه غه مبارم
 من کۆل به رم هێرش به رم
 جه رگی به فر و گۆل ده برم
 برسییایه تی مندالانم به کۆل هه لده گرم

ئه وه ئه منم دۆستی برسییایه تی سه رمای سه خت و برینی قوولی روح و گیان و به جی مان و دوزمنی گیان.

سه برو بێقه راری عومری بردم
 رنوو سفره ی بردم
 سه رما ،، گه رمی له شی بردم
 ته قه ی دۆشکه مپشکی بردم
 نه بوونی و خه جاله تی ئابروی بردم
 قسه ی خه لک و نه داری به ره وه ئه و رینگایه ی بردم

من چیم دەویست له ئاسمان جگه له رووناکی مانگ و ئه ستیره ؟

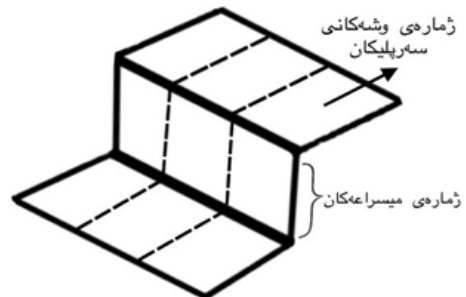
جگه له دلۆپیک باران
 بۆ تیرئاو کردنی چله گه نم و بنکه داران
 بۆ ئارد و نانی فه قیر و هه ژاران
 من چیم دەویست له ئاسمان جگه له به فریکی سوتاو
 له هه ورێکی شلقاو و دراو

وهه ر بهش له ئه و شێعرانه ی که باسمان کرد ده توانیت میسراع میسراع یان وشه وشه له سه ر دیوار و سه ر پلیکان و ژێر پلیکان بنوسریت که ئه و کاته پێرسپیکتیو ئالۆز ده کات و ته نیا ده ماکیت دا بنوسریت جوانتر دیته به رچاو.

• به گشتی وشه کانی سه ر پلیکان و میسراعه کانی ژێر پلیکان له سه ر پێرسپیکتیو به دوای یه ک دا به رده وامن.

• بلیندایی دیوار و به رینایی سه ر پلیکان و بلیندایی ژێر پلیکان به سه ته به نووسراوه کانی دیوار و سه ر پلیکان و ژێر پلیکانه که ده نیو شێعره که دا نووسراوه به لام درێژایی هه ر کامیک له ئه وانه به دلێ خو مانه و به قه باره ی نووسراوه کان ده کیشری ته وه و له به ر جوانتر بوونی کیشانه وه ی پێرسپیکتیوی شێعره کان یان ساز کردنی ماکیته که درێژایی ئه و به شانیه ی شێعر تا وه کیه ک بن جوانتر و ریکتر ده بیت.

• وشه ی سه ر پلیکانه کان ده توانن یه ک یه ک یان دوو وشه دوو وشه پیکه وه به ستراوه بن (وه کوو برینی قوول یان سه رمای سه خت که لێره دا دوو وشه به کاره اتۆ و پیک به ستراوه ن)

و به شی کۆتایی که حه رز یان زه وی شێعره شتیک به پێویستی خو مان که مانای زه وی بگه یینی دهنوسری ده توانیت دار گول یان کیو بیت ته نیا مه به ست ئه مه یه که گه یشتوینه ته سه ر زه وی

چۆنیتی دروست کردنی ماکیتی شێعری پلیکانی: له شیوازی نووسراوه کان دا که له به شی بیرکاری بوو به ته وه ره و له به شی میعماری بوو به پێرسپیکتیو ئیستا ده مانه وه ی ماکیتیک که جه سه ته یه کی فیزیاییه وه ک هه موو که ل و په له کانی ده ور به ری خو مان و قابیلی له مسه دروست که بن

ئه و ماکیته وه ک هه موو ماکیتیک تر ده توانی به پێویستی پیشه گه ر له هه ر جنس و که ل و په لیک و به

که به خوری ولات ده بو لافاو

تۆ چیت ده ویت ئه ی ئاسمان ببارینه منتهی ناوی
ببارینه ببارینه

من چیم ده ویت له ئاسمان
جگه له رووناکی خۆر و هه وران
جگه له شنهی بای گولزاران
له کاتی به هاران

یان شنهی بای شه مال و لادانی زوولفی یاران
چیم ده ویت جگه له خوشی و خشه خشی گه لای
داران

شکاندنێ که رامهت ده کهین منیش کۆلبهرم، کۆلبهریک
که باره کهی له وه زنی خۆی زیاتره بۆیه ههر نهمده توانی
هه لیگرم و خزموکهس و دۆستان زۆریان یارمه تی ده دام
به لام ئه و کاتهش که باری هه موومان بوو به ۸۰ کیلۆ
هه یستاش له وه زنی خۆم زیاتر بوو به لام به لاکه لاک زۆریم
ده کرد.

باش بوو که ئه و دهرده شم دیت تا چاکتر دهردی ئه و
خه لکه هه ژاره له نزیکه وه هه ست پی بکم .
کۆلبهر دهردیکی وای لی به سه ر هاتۆ قه له م ناتوانی
بینووسی کۆلبه ری وا که م ئه ندام بوونه که قه له م هه یزی
نامینیت هه رچه ند بلئی و بپرسی که مت ووتۆ له ژانی ئه و
گه له بی به شه .

پنوهه بو هه ر میسراع و وشه نیو سه نتهی مه تر ۵/۵ cm

کۆلبه ری کاروکاسی نییه به دبه ختییه به سه ر میلیله ت
و ولاتی ئییه دا هاتۆ که به هۆی نه داری و بیکاری روو ده

۶ ← ناوی شیعر (کۆلبه ر)

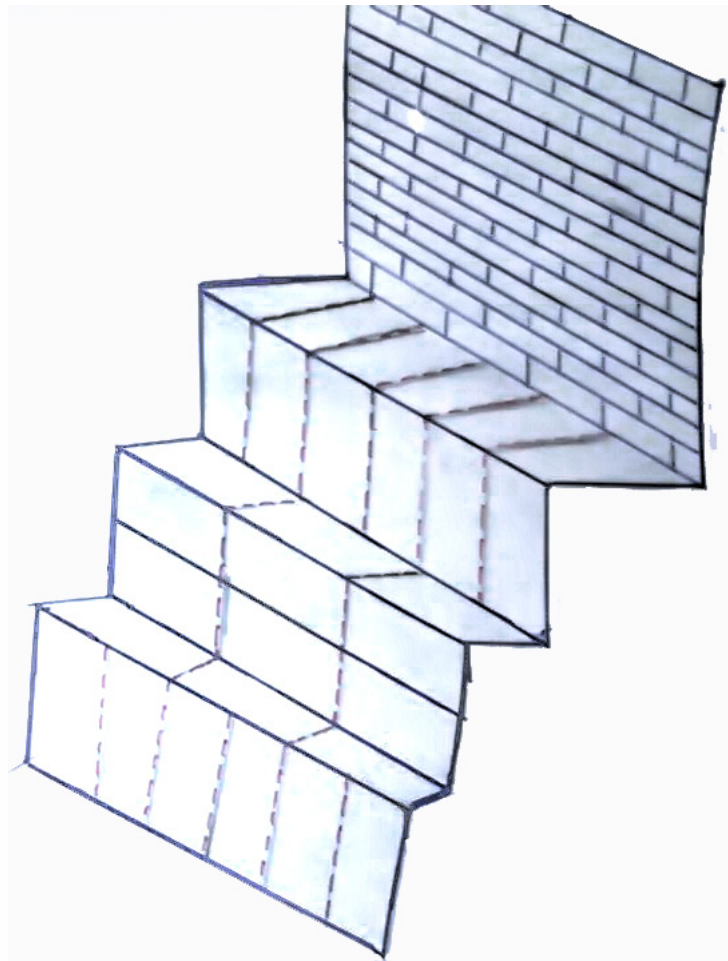
□ ۵ ← دیوار

پلیکانی یه که م { ۱ — ۶
۶ | ۶ }

پلیکانی دووهم { ۱ — ۳
۶ — ۳ }

پلیکانی سییه م { ۱ — ۳
۶ | ۶ }

(∞) ← زهوی

یارمه تی کوردانی رۆژه لات بو په نابهرانی کوردی باشوور

ئه رکی سه رشان یا چاکه و پیاوه تی؟

رئبوار ئیسلامیان

له م وتاره دا ههروه ک له سهردیدا نووسراوه، ده مانهه وئ باس له سه ر ئه وه ی بکهین که له چاخ ی پێشوودا چالاکی کورده کانی رۆژه لات ی کوردستان له مه ر په نابهرانی کوردی باشوور چلۆن بووه و ئیستا به دوای سه ربه خۆیی و سازبوونی حکومه تی هه ریم، ئه م چالاکییه چلۆن دیتراوه و لایه نه سیاسیه کان له ناو حکومه ت دا، چلۆن له م قۆناغه دا خۆ ده نوینن. هه لبه ت ده بیته به خالیکی گرینگ ئاماژه بکریت که کوردی باشوور سه باره ت به بوونیان له نیوان سی حکومه تان دا هه مووکات خوازراو یان نه خوازراو گیرۆده ی گیره و کیشه کانی پیه ونده ی دار به راستی و وه فاداری و ئازایه تی یان به گژیه کا چوون و کیشه ی نه خوازراو و ههروه ها ئاواره یی، کۆمه ل کوژی، ئه شکه نجه، ده سته سه رکرانی بی پرس ورا، سانسۆر و پێشیل کردنی مافی مرۆف بوون.

باس له سه ر ئه م بابته پێویستی به توێژینه وه ی میژووی خه باتی رزگار یخوازی کوردی باشوور هه یه و پرس یاری سه ره تایی له م لیدوانه دا ئه وه یه که له چه ند قۆناغ دا کورده کانی باشوور هاتوونه ته سه ر سنووره کانی ئیران و په نایان بو کورده کانی رۆژه لات هیناوه؟ بو ولام دانه وه ی ئه م پرس یاره ده بی بگه رینه وه سه اله کانی سه ره تایی سه ده ی بیسته م و هاوچاخ که بنه ماله ی بارزانی له گوندی بارزان ته کیه یان هه بووه و ئه وکات کوردستانی باشوور له ژیر ده سه لات داری عوسمانیه کان دا بوون. کوردی باشوور زۆر جار ان گیرۆده ی زولم و دژایه تی رژی مه کانی ده سه لات داری عیراق بوون که پاش دامه زرانی ولاتی عیراق، کوردی باشوور کاتیک له به لینی ولاتانی ده ره وه دلسارد بوونه وه، ده ستیان به چالاکی چه کدارانه بو به رژه وه ندی گه له که یان کرد

که هه‌نووکە درێژەى هه‌یه. کیشەى کوردی باشوور و پێوه‌ندى ئەم کیشەیه له‌گه‌ڵ زۆربه‌ى ئەو خاله‌ گرینگانه‌ى پێوه‌ندى دار له‌گه‌ڵ پێوه‌ندى دهره‌کى ولاتانى تورکيا، سوریا، عێراق و ئێران به‌ تايه‌ت دوو ولاتى ئێران و عێراق بووه‌ چوونکه‌ کورده‌کانى ئێران و عێراق پێوه‌ندیه‌کى له‌مێژینه‌يان له‌زوه‌ هه‌بووه‌. سه‌رۆک مه‌سه‌وود بارزانى له‌ به‌رگى يه‌که‌مى کتیبى: (بارزانى و بزووتنه‌وه‌ى رزگاربخوازى کورد) دا زۆر به‌ وردى مێژوووى ئەو سه‌رده‌مى شى ده‌کاته‌وه‌ و ئیمه‌ به‌ کورته‌ باسێک قه‌ناعه‌ت دێنن و ئاماژه‌ به‌م خاله‌ گرینگانه‌ ده‌که‌ین که له‌ خواره‌وه‌ باسى له‌سه‌ر ده‌کری.

یه‌که‌م جار شیخ عبدالسه‌لام (١) له‌ ساڵى ١٩١٣ زاینى دا کاتیک «سوله‌یمان نه‌زيفل به‌رپرسى ولايه‌تى موسل بووه‌ و له‌ جاران خراپتر ده‌ست پێ ده‌کا به‌ روو‌رووت و چه‌وساندنه‌وه‌ى مرۆف و هێزیکى گه‌وره‌ى نارد بۆ گرتنى شیخ عبدالسه‌لام که ئەميش ناوچه‌ى بارزان به‌جێ ده‌هێلێ و روو ده‌کاته‌ کوردستانى ئێران و ده‌بیته‌ میوانى «سه‌یدته‌ها محهمه‌دسه‌دیق نه‌هرى» له‌ گوندى رازان نزیکى رومى، که چى بابى‌عالى خه‌لاتیکى زۆر به‌ نرخ دیارى ده‌کا بۆ گرتنى شیخ. له‌و سه‌رده‌مه‌دا شیخ سه‌ردانى «سمایل ئاغا»ى شکاک (سمکۆ) ده‌کات و هه‌ردووکیان ده‌چن بۆ تفلیس و چاوپان به‌ نێردراوى قه‌يسه‌رى روس ده‌که‌وێ و ئەویش به‌لینى یارمه‌تى و پشتگیری له‌ کورده‌کان ده‌دا بۆ رزگارى له‌ ژێر رکیفى عوسمانیه‌کان.

به‌ داخه‌وه‌ شیخ پاش مالاواى له‌ «سمایل ئاغا» له‌ گرانه‌وه‌دا به‌هۆى خیانه‌تى «سۆفى عه‌بدوللا» ناویک، وێرای هاوڕێیه‌کانى قۆلبه‌ست و به‌ ده‌ست به‌سه‌رى ره‌وانه‌ى مووسل ده‌کری و پاش دادگایه‌کى رواله‌تى که «سوله‌یمان نه‌زيف» پیکى دینى حوکم به‌ له‌ سیداره‌دانىان ده‌دریت و له‌ رۆژى ١٤/١٢/١٩١٤ خۆى و هاوڕێیانى شه‌هید ده‌کری. به‌ واتای تر، گۆبا له‌ مانگى کانوونى دووه‌مى ١٩١٥ى-ز-دا شه‌هید کران. (هه‌مان سه‌رچاوه‌، ل. ٢٠/١٩)

کۆره‌وه‌ى دووه‌م: له‌ پاش شۆرشى ساڵى ١٩٤٥ زاینى و خیانه‌تى سه‌رۆک هۆزه‌کان، «مه‌لامسته‌فا بارزانى» کاتى که‌ بینى شه‌ر بۆته‌ شه‌رى نيوخویى کورده‌کان و به‌ چاوپان به‌ بینى که‌ سه‌رۆک هۆزه‌کان پيش ده‌سته‌کانى سوپا ده‌که‌ون بۆ به‌گژ شۆرشگیراندا چوون، بۆیه‌ بارزانى به‌په‌له‌ راوێژى له‌گه‌ڵ لیژنه‌ى ئازادى ده‌کات و پاش وه‌رگرتنى په‌سه‌ندى شیخ ئەحمه‌د (٢)، بریار ده‌درى پيش ده‌ست پێ کردنى به‌فر و باران و رینگا

گیران بکشینه‌وه‌ سه‌ر سنوورى ئێران. بارزانیه‌کان له‌ ریکه‌وتى ١١/١٠/١٩٤٥ له‌ رینگای کيله‌شین - مه‌رگه‌وه‌ر (دالامیر) هوه‌ هاتن بۆ کوردستانى رۆژه‌ه‌لات.

له‌گه‌ڵ گه‌یشتنیاى بۆ کوردستانى رۆژه‌ه‌لات زۆر به‌ گه‌رمى پيشوازیان لێ کردن و کورده‌کانى رۆژه‌ه‌لات که‌وتنه‌ یارمه‌تیدان و نیومال و خواره‌مه‌نیاى له‌گه‌ڵ به‌ش کردن، به‌ پێى به‌لگه‌ و دیکۆمینه‌ته‌کان «قازى محهمه‌د» فه‌رمانى بۆ ریکخواه‌کانى حیزب ده‌رده‌کا هه‌تا له‌ هێچ جوهره‌ یارمه‌تیک درێغى نه‌که‌ن.

«مه‌لامسته‌فا» بۆخۆى ده‌چیته‌ گوندى نیرگى که‌ فه‌رمانده‌ى سوپای یه‌که‌مى سۆفیه‌تى ئەو ناوچه‌یه‌ له‌وێ بووه‌ و ده‌گه‌لیا ریک ده‌که‌وێ که‌ خیزانه‌کان به‌سه‌ر (مه‌رگه‌وه‌ر، ته‌رگه‌وه‌ر، شنۆ، نه‌غه‌ده‌ و مه‌ه‌باباد) دا به‌ش بکری. «شیخ ئەحمه‌د» له‌ مه‌ه‌باباد نیشته‌جێ بوو و «مه‌لامسته‌فا» له‌ شنۆ و ئەوانى تر له‌ شاره‌کانى دى. پاش ئەوه‌ى بارو دۆخه‌که‌ هێور بۆوه‌، سۆفیه‌ته‌کان داوایان له‌ بارزانى کرد بۆ ماوه‌یه‌ک له‌ به‌ر چاوان نه‌مینی، بۆیه‌ بارزانى و چه‌ند چه‌کدارى بارزانى چوونه‌ ناوچه‌ى سه‌رده‌شت و له‌ گوندى میراوا دا به‌زین و تا دوایى ساڵى ١٩٤٥ له‌وێ مانه‌وه‌. (هه‌مان. ل. ١٣٧-١٤٩)

له‌ ١٩٤٦/١٠/٢٢ (دووی رێبه‌ندان) دا یه‌که‌م کۆماری کوردستان له‌ شارى مه‌ه‌باباد جاردار، بارزانیش بانگ ده‌کریته‌ ئەو ئاهه‌نگه‌ و هه‌ر وه‌ک ده‌زانین بارزانیه‌کان بوون به‌ هێزى سه‌ره‌کى کۆماری کوردستان. شایانى باسه‌ له‌م قۆناغه‌دا ده‌سه‌لاتدارانى حکومه‌تى ئێران به‌ هۆى پیکهاتنى کۆماری کوردستان له‌ مه‌ه‌باباد و پشتگیری یه‌کیتى سۆفیه‌ته‌وه‌ هێچ ده‌سه‌لاتیکیان نه‌بووه‌.

کۆره‌وه‌ى سێیه‌م: له‌ کاتى شۆرشى ئەیلوول دا به‌هۆى هیندیك ناکۆکى له‌ نیوان «ئیبیراهیم ئەحمه‌د» و «مه‌لامسته‌فا بارزانى» وه‌ به‌ دواى ئەو له‌ کۆنگره‌ى شه‌شه‌م دا که‌ له‌ رۆژى ٦ى ته‌مووزى ١٩٦٤ و مه‌کته‌بى سیاسى له‌ حیزب ده‌رده‌کری، ئەندامانى مه‌کته‌بى سیاسى ده‌ست ده‌که‌ن به‌ خۆئاماده‌کردن بۆ زۆرانبازى. که‌چى له‌ رۆژى ١٨ ته‌مووزى ١٩٦٤ به‌ ناچار تاخمه‌که‌ى «ئیبیراهیم ئەحمه‌د» خۆپان ده‌ده‌ن به‌ ده‌ست ده‌سته‌لات دارانى ئێران و هێزه‌که‌یان گواستنه‌وه‌ بۆ شارى بانه‌ و هیندیکیشیاى له‌ شارى سه‌رده‌شت نیشته‌جێ بوون. له‌ پاشان له‌ مانگى ته‌مووزى ١٩٦٥ «مه‌لامسته‌فا» له‌ تاخمه‌که‌ى «ئیبیراهیم ئەحمه‌د» خۆش ده‌بێ و ده‌گه‌رینه‌وه‌ بۆ کوردستان. (هه‌مان سه‌رچاوه‌- به‌رگى سێیه‌م- به‌شى یه‌که‌م- ل. ١٧٨ تا ١٨٥)

رېك كهوتن نامەى ئەلجەزاير: بۇ ئەوھى لە ئەم پىلانە زياتر شارەزا بىن دەبى سەرچاوە كەى بدۆزرىتەوھ. لە ۴ نووامبرى ۱۹۱۳ پروتوكۆلى ئىستانبۇل لە نىوان ولاتانى ئىيران، عوسمانى، ئىنگلىز و روسيا دەنووسرى و لەوى دا تەواوى هىلى سنوورى چۆمى ئەروھند (شەتەلەپرەب) بە درىژايى ۸۱ كىلۆمتر دەدرىت بە حكومەتى عوسمانى و لەوى دا ئىيران دەسەلاتى نامىنى و ھەر بۆيەش لە پاش شەرى يە كەمى جىھانى و پىكھاتنى حكومەتى عىراق، ئىيران داواى مافى خوى دەكات بە سەر چۆمى ئەروھندا كە ئەو باسە زۆرى پى دەوى و دەرفەتیش كەمە. (دكتور منوچەر پارسا دوست)

شای ئىيران لە سالەكانى شۆرشى ئەيلوول دا دەگەل «مەلامستەفا» پىوھندى دەبىت و يارمەتى دەدات بەلام لە ۶ ئادارى سالى ۱۹۷۰ دا رېك كەوتنىك لە نىوان بارزانى و حكومەتى بەعسى عىراق روى دەدات، شای ئىيران داوا لە بارزانى دەكات كە پاشەكشەى بكات لە رېك كەوتن و كەچى «مەلامستەفا» لە ولام دا دەلى بۇ بەرزەوھندى گەلەكەى ئەو رېككەوتنە پەسەند دەكا. ھەر ئەوھ بوو بە ھوى خىانەتى شای ئىيران و داخى دلى خوى لە چەند سال دواپە لە بارزانى و گەلى كورد ئەستاندەوھ. لە ۶ ئادارى ۱۹۷۵ بە نىوبژىوانى «ھوقارى بوومەدىن» (۳) سەرۆك كۆمارى ئەلجەزىرە رېك كەوتن نامەبەك لە نىوان شای ئىيران و سەددام حوسىن كە ئەوكات سەرۆك وەزىر بوو، نووسرا كە بە رېك كەوتن نامەى ئەلجەزاير ناسراوھ. (بزوتنەوھى رزگارخووزى كورد-بەرگى سىيەم- بەشى دووھم- ل ۱۶۷ تا ۲۶۸)

لە كاتى رېك كەوتنە كەدا «مەلامستەفا» خوى و دوو ھاوپىتى بە ناوھ كانى «موحسىن دزەبى» و «دوكتور مەحمود عوسمان» لە تاران بووھ و چاوى بە شای ئىيران دەكەوى و شای ئىيران دەلى ئىوھ ئازادەن ھەر كام لەم رېگایانە ھەل بژىرن:

- بىنە ناو ئىيران، ولاتى خوتانە و وھك شاروومەندى ئىرانى لە گەلتان دەجوولبىنەوھ.

- بگەرپنەوھ بۇ عىراق سەددام بەلپىنى داوھ كە نەتانكوورژى.

- شەر دەكەن، بىرۆكەى خوتانە، ئىتر لەمەولاوھ يارمەتیتان نادەم سنوورەكانىش دەبەستم. (تارىخ اتحاديە مېھنى كوردستان- سرور عبدالرحمان-ترجمە سامان سلیمانى-جلد اول-ص ۵۴ تا ۶۱)

كۆرەوھى چوارەم: برا كوردەكانى باشوور لە ۲۵ ئادارى ۱۹۷۵ ھاتن بۇ رۆژھەلاتى كوردستان و بارزانى و ھاوپىكانى دىنە شارى نەغەدە و لەوى دەمىنەوھ و

حكومەتى شا چەند مۆلگە بۇ پەناپەران لە شارەكانى نەغەدە، شنۆ، كرماشان و تەنانەت «ئەھواز» یش تەرخان دەكات. «مەلا مستەفا» ش بە ھوى راسپاردەى شای ئىيران، دەچىتە تاران و ئىدرىس بارزانى بە لایەوھ دەبىت. (بزوتنەوھى رزگارخووزى كورد-بەرگى سىيەم- بەشى دووھم- ل ۱۶۷ تا ۲۶۸)

كۆرەوھى پىنچەم: ئەنفال بە مانای دەسكەوتە و نىوى سوورەتى ھەشتى قورئانى پىرۆزە و ھەرەھا ناوى ئۆپىراسىيۆنىكى دژەمرۆف ناسراو بە ژىنۆسایدى كوردان كە بوو بە ھوى شەھىد بوونى ۱۸۲ ھەزار كوردى بى تاوان لە ۲۶ فېورىيە ۱۹۸۸ زابىنى واتا مانگى رەشەمەى ۱۳۶۶ روویدا. ئەو ئۆپىراسىيۆنە كۆمەل كۆزىيە لە ۸ قوناغ دا بۇ لەناو بردنى مىللەتى كورد لە لایان حكومەتى دژە مرۆقى بەعسى عىراق دارپژرا و بەرپۆھچوو. لە يەكەمىن ھەنگاودا فرۆكە جەنگىيەكان دىوارى سەوتىيان شكاند و رۆژى دواپى فرۆكە جەنگىيەكان بە چەكى كىمىيایى بوردومانى ناوچەى حەلەبجەيان كورد و لە رۆژىكا ۵۰۰۰ خەلكى بىتاوانيان شەھىد كورد و لەپاشان ھىزە نىزامىيەكان بۇ داگىركردنى ولات پىشەرەويان دەكرد و دەستەدەستە خەلكيان دەدا دەست ھىزىكى دپۆھزەمە ناسراو بە [جهاز الھننن] كەچى ئەوانىش دىانخستە ناو گۆرى بە كۆمەل و ئەو كارەساتە لە زۆرەبەى ناوچەكانى كوردستانى باشوور رووى دا. ئەو كارەساتە دلتهزىنە بوو بە ھوى ئاوارەبوونى سەدان ھەزار كەس بۇ سەر سنوورەكانى ئىيران و تووركيا كە بەداخوھ پەناپەرانىكى روويان لە سنوورەكانى تووركيا كوردبوو تووشى پەلامارى ژاندارمەكانى توورك بوون و زۆر كەس كوژران يان برىندار بوون و بە ناچار گەرانەوھ بۇ سنوورەكانى ئىيران. ھەلبەت ھىزە ئاسمانىيەكانى عىراق بى وچان دەستى بە بوردمانى ئاوارەكان لە نپو شاخەكان دەكرد و ئاوارەكان لە خەراپترىن چلۆناپەتى و بارودوخدا لە پشت سنوورەكانى ئىيران لە نپو سەرما و سەخەلتى زستان دا مابوونەوھ. ئەم كۆرەوھەبە ھاوكات بوو لە گەل سەرۆك كۆمارى «سەيدەلى خامەنەبى» لە ئىيران و ھاتنى جەنابىيان بۇ شارى مەھاباد بە بۇنەى جىژنى مەولوودى حەزرتى محەمەد سلأوى خوداى لەسەر بى. كاتىك ھىلىكوپتىرى سەرۆك كۆمار لە بنكەى فېركارى ئىش و كار (كانون كارآموزى) دادەبەزىت تاقمىك لە گروپى ھەوالنپىرى دەنگ و رەنگى ناوھندى مەھاباد دەچنە پىنشوازی سەرۆك كۆمار بۇ وتووێژ لە گەل جەنابىيان. رىزدار كاك «كازم پۆردل» وەك ھەوالنپىرىكى بەناوبانگى ناوچە، لە زنجىرە بىرەوھىيەكانى خۆیدا دەگىرپتەوھ:

مۆلەتى ۲۴ دساعاتى بە خەلكى بۇ چۆل كىردى ولات، بە يارمەتى ھىزە ئاسمانىيە كان و چەند لەشكرى پىيادە دەستيان بە پىشەرەوى كرد و لە ماوهى چەند رۆژان دەستيان بە سەر ولات داگرتەوه كه چى ئەو پەلامارە بوو بە ھۆى دلەراوكىيى خەلك نەوہك ديسان ولات بوردومانى كىمىيىيى بكرىت. ھەر بۆيەش مىليونيھا كەس ديسان ئاوارەى سنووه كان بوونەوه. بەداخوہ ھەزاران كەس بەھۆى سەرما و برسىيىيەتى و بوردومانى كاروانە كان لە لايان ھىزە ئاسمانىيە كانى بەعسى شەھىد كران. لەو بەينەدا كە ئاوارە كان دەستەدەستە دەھاتنە سەر سنوورە كان و پىويستىكى يەكجار زۆريان بە يارمەتى ھەبوو، سەرۆك مەسعوود بارزانى سكرتيرى گشتى پارتى ديموكراتى كوردستانى عىراق لە بنكەى نەتەوه يەكگرتووه كان و ولاتانى ئەمريكا، فەرانسە، تووركيا، برىتانىا، ولاتانى يەكگرتووى عەرەبى و ھەروەھا ئىران داواى يارمەتى و دۆزىنەوہى رىگا چارە بۆ ئەم نەھامەتییە كرد. جىيى ئامازەيە گروپى ھەوالنىرى دەنگ و رەنگى ناوہندى مەھاباد بە سەرپرشتى كاك كازم پۆردىل بە ناردنى زياتر لە سەد ھەوال رۆلكى بەرچاويان ھەبوو. لە پاش داواى كاك مەسعوود، بنكەى نەتەوه يەكگرتووه كان بە دەرکردنى بىرانامە بۆ قەدەغەى فرىن لە سنوورە كانى باكوورى عىراق، پشتگىرى لە ئاوارە كان كرد و ولاتانى دەرەوش بە ناردنى يارمەتى مرۆف دۆستانە پشتگىريان لى كردن. ھەر وەك ئامازە كرا ھەوہل گروپى ھەوالنىرى كە چوونە سەر سنوورە كان تىمى كاك كازم پۆردىل بوو. ئەو بەرپزە لە زنجىرەى بىرەوہرە كانى دەگىرپتەوہ: «ئەم جارەش وەك جارى پىشوو ولات پرپوو لە تراژىديا و پىشلىكردنى مافى مرۆف لە لايان رژىمى دژە ئىنسانى بەعس، ئاوارە كان لەودىوى سنوورە كان دەستەدەستە بە نيوان ۵ تا ۲۰ كەس لەژىر چەند مېتر نايلۆن لە ترسى سەرما و بەفرو باران خۆيان ھەشار دابوو و ھەزاران دىمەنى ناخۆشى تر. كاتىك چوويە سەر سنوورى «قاسمەرەش» لە شارى سەردەشت رۆژ ئاوا ببوو، بەناچار لە مالى دۆستىك لەئاوايىھەكى نىك سنوور ماينەوہ، سەرلە بەيانى رۆيشتىن بۆ ئەودىوى سنوور بۆ جىيەجى كىردنى ھەوال و بىنىمان كە شىن و گريانىكى زۆرە، چووين پىسار بکەين كە چ باسە كە چى دىمان نىكەى ۳۰ كەس لە منال و ژن لە سەرمان رەق ھەلاتوون. ئىستاش خۆم و برادەرە كانى تىمى ھەوالنىرى، زۆر شەوان بە خەونى ئالۆز و مۆتە و دلەراوكى لەخەو ھەلدەستىن».

«كە چوومە خزمەت جەنابى سەرۆك كۆمار، ناوہرۆكى زۆربەى پىسارە كان سەبارەت بە ھەتووى وەھدەت و گرىنگايەتى ئەو ھەتوويە لە نيوان موسولمانانى ئىران و جىھان دا بوو. بۆ پىسارى كۆتايى لە جەنابىانم پىسى سىاسەتى كۆمارى ئىسلامى ئىران لەم قوناغەدا لەمەر ئاوارە كانى كوردى عىراق كە وەك خوشك و براى دىنى ئىمەن و لە ژيانىكى ناخۆش دا لەودىوى سنوورە كان دا دەژىن چلۆن خۆدەنوئىنى؟ جەنابى سەرۆك كۆمار لە ولاددا فەرمووى ئىمەش لەو نەھامەتییە دل برىندارىن و سنوورە كانمان بۆ ئاوارە كان دەكرىنەوہ و بە باوہشى ئاوالوہ خزمەتبان دەكەين و بەئەركى سەرشانى خۆمانى دەزانين. ئەو ھەوالە خالىكى گرىنگ لە مېژووى خەلكى ئىران سەبارەت بە پىوہندى خەلكى دوو ولاتى ئىران و عىراق و يارمەتى و ھەسانەوہ و پاراستنى ژيانى ھەزاران ئاوارەى پىتوہ بوو و دۆستايەتى دوو ولاتى دراوسى بەتايبەت كوردە كانى نىشان دا. پاش بلاوبوونەوہى ئەم ھەوالە سنوورە كان بە فەرمى لەسەر پەنابەرەن كرانەوہ و ھەزاران ئاوارە كە برىتى بوون لە ژن و مندال و پىر و برىندار لە ماوہى ھەتوويە كدا لە سنوورە كانى «كىلى» سەردەشت، «حاجى ئۆمەران» پىرانشار و «سىرانبەند» بانە ھاتنە ژوورى ئىران. ھرووژمى خەلكى ئاوارە ئەوہندە دلئەزىن بوو كە لە ھەرلایەكت روانىيا تراژىديايەكت دەبىنى. داىكىك تەرمى كۆرپە ساواكەى لەباوہش گرتبوو باوہرى بە مردنى نەدینا!! يان پىاوپىكم دىت كچە نەخۆشەكەى لەكۆلى كردبوو و بۆخۆى لەژىر گوشارى رىگاوبان ھەر بەپىوہ تووشى جەلئەى دل ببوو ... ھەموو ئەو بىرەوہرە ناخۆشانە لەسەر شانى ھكومەتى دژەمرۆفايەتى بەعس و بى ئەخلاقى نەتەوه يەكگرتوہ كان و ولاتانى رۆژئاوا بەتايبەت ئەمريكاي ئەمپەرئالىستە. جىيى ئامازەيە خەلكى رۆژھەلاتى كوردستان بەتەواوى ماناوە بە ھاناي برا ئاوارە كان ھاتن و تەنانەت كوردە كانى دانىشتووى تاران رۆژانە لە نەخۆشخانە كان دەگەرەن بۆ دىتەوہى برىندارە كان و يارمەتيدان بەوان.

كۆرەوہى شەشەم: (كۆرەوہ مەزنەكە) لە پاش شىكستى ھكومەتى بەعسى عىراق لە شەرى دووھەمى خەلىجى فارس دا لە مانگى مارسى ۱۹۹۱ زايىنى واتا ۱۳۶۹ كۆچى ھەتاوى شۆرشى رزگارى خوازى كورد لە زۆربەى ناوچە كوردنشىنە كان سەرى ھەلدا كە بە كەمترىن زيان زۆربەى شار و گوندە كانى كوردستانى عىراق لە ژىر دەسەلاتى ھكومەتى بەعسى رزگار كرا. ھىزە كانى بەعسى بە دەرکردنى چەند ھەوال و دانى

هەلبەت ئاوارەکان لەپاش ئەوێ دەهاتنە نیو خاکی ئێران یارمەتی دەرانی مانگی سوور و خەلک بە هانایانەو دەهاتن و لە پاش چەند رۆژ حەسانەو دیاناردنە شارەکانی دیکە بۆ نیشتەجێ بوون. زۆربەیی شارەکانی رۆژھەلات میوانداری ئاوارەکانیان دەکرد و زۆر مال خواردنی رۆژانەیان دەبردە مزگەوتەکان و لە زۆر مالانیش کە جیگا و رینگا هەبوو ئاوارەکان نیشتەجێ دەبوون.

وتەئێ کۆتایی:

خوشک و برای کوردی باشووری خۆشەویستم، هەنووکە پاش سەدووچەند سال خەبات و هەلمەت و تیکۆشانی پێشمەرگەکان و دل برینداری و دوورکەوتنەو لە مال و منال و شەھید پێشکەش کردن بە نیشتمان لەلایان دایکی شەھیدان، و هەرۆهە پێشوازی و خزمەتکردنی خوشک و برای رۆژھەلاتی تان، ئەرکی سەرشانی هەموومانە ئەم ولاتە بپارێزین. لەخۆبایی نەبین و جارجارەش ئاورێک لە بەسەرھاتەکان بدەینەو، ئیستاش خەلکی باشوور کاتیکی دینە رۆژھەلاتی کوردستان بۆ چارەسەری پزیشکی و تەننەت کرینی کەل و پەل، خەلکی رۆژھەلات بە گیان و دل پێشوازی دەکەن. ئیستاش لە سالە یادی ژینۆسایدی حەلەبچەیی شەھید و کۆمەل کوژی ئەنفال کراوەکان فرمیسک لە چاوی خەلکی رۆژھەلات هەلەووەری، ئیستاش شاعیران و نووسەرەکانی کوردی رۆژھەلات لەسەر ئەم بەسەرھاتە دل تەزینانە بابەت دەنووسن و وتار بلاو دەکەنەو. لەپاش رووخانی رژیمی بەعسی و پێکھاتنی حکومەتی فیدرالی و سازبوونی حکومەتی هەرێم لە باکووری عێراق، خەلکی رۆژھەلات بە پێشوازی ئاھەنگەکەو هاتن و گەلیک دلیان شادبوو، لە دواي رېفراندۆمی سەربەخۆیی لەلایان سەرۆک مەسعوود بارزانی و خەیانەتی نەیاران، هەزاران کەس لە رۆژھەلات لیووبار بوون، رووناکبیرەکانی رۆژھەلات بە گشتی نازەزایەتی خۆیان بە پێشکەشکردنی چەندین وتار و بابەت و لیدووان سەبارەت بەم خەیانەتە دەربیری. لەپاش پەلامار بۆ سەر شەنگال لە لایان داعەشیکانەو، خەلکی رۆژھەلات بە دامەزراندنی کەمپەین و شوینی کۆکردنەوێ یارمەتی، بە هانایانەو هاتن. ئیتر بۆچی کاتیکی گەنج و لاویکی رۆژھەلاتی بەھۆی نەبوونی ئیش و کار و سەبارەت بە قەیرانی ئابووری کە بەسەر ولاتی ئێران دا سەپاوە بۆ ئیش و کار روودەکەنە کوردستانی باشوور بە چاوی سووک چاویان لێ دەکەن؟ یان

ئەگەر ئەدیبیک، شاعیریک، نووسەرێک، رۆژنامەوانیک دینە لاتان بەچاوی جاسووس و جەردە و چەتە چاویان لێ دەکەن؟ ئەوانە هەر رۆلەیی کوردن، رۆلەیی ئەوکەسانەن کە نان و مالیان دەگەل بەشکردن. ئیحتیات لازمە بۆ خۆپارێزی. رەنگە هەمووکەسیش دۆست و یار نەبێ. تیبینی پێویستە و ناگری چاک و خراب بە چاویک چاوی لێ بکری. دیارە ئەرکی هیزەکانی ئەمێ و ئاسایش دەباتە سەر، بەلام گرینگی دان بەو خالە بەراستی پێویستە. تکایە وەک خۆتانمان چاوی کەن و ماف پارێزین و ئیحتیرام بۆ حورمەت دانین. بە سپاسەو

پەراویزەکان:

(۱) شیخ عەبدولسەلام: کوری شیخ محەممەد، لە پاش مەرگی باوکی بوو بە سەرۆک ھۆزی بارزان، برا گەرەمی شیخ ئەحمەد، بابۆ، محەممەدسەدیق و مەلا مستەفا بارزانی بوو.

(۲) شیخ ئەحمەد: لە پاش شەھید بوونی شیخ عەبدولسەلام بوو بە جینشین.

(۳) ھۆقاری بوومەدین: سەرۆک کۆماری ئەلجەزایر لە سالی ۱۹۷۵ سەرچاوەکان:

- ۱- بارزانی، مەسعوود، بارزانی و بزوتنەوێ رزگاریخواری کورد، بەرگی یەکەم
- ۲- بارزانی، مەسعوود، بارزانی و بزوتنەوێ رزگاریخواری کورد، بەرگی دووھەم
- ۳- بارزانی، مەسعوود، بارزانی و بزوتنەوێ رزگاریخواری کورد، بەرگی سێھەم بەشی یەکەم
- ۴- بارزانی، مەسعوود، بارزانی و بزوتنەوێ رزگاریخواری کورد، بەرگی سێھەم بەشی دووھەم
- ۵- عبدالرحمان، سرور، ترجمە سلیمانی، سامان، تاریخ اتحادیە میهنی کوردستان، جلد اول
- ۶- پارسا دوست، دکتەر منوچەر، ما و عراق از گذشته دور تا امروز، چاپ دوم ۱۳۸۶
- ۷- سپاس و پیزانین لە لە ریزدار سەعدوون بەھار یەکیک لە کاربەدەستانی حکومەتی، سەبارەت بە کوتنەوێ بیرووھریەکانی لە کاتی کۆرەو مەزەنە
- ۸- سپاس و پیزانین لە لە ریزدار کازم پۆردل یەکەم ھەوآل نیری کورد بە هانای پەنابەرەکان چوو، سەبارەت بە کوتنەوێ بیرووھریەکانی لە کاتی کیمیابارانی حەلەبچە و کۆرەو مەزەنە

هامدهنگی وهرد یه کم ژن گوورانی چر ئیلامی

شفق، موسسه‌ی روشنفکری کوردهای فهیلی، بغداد

شه‌فهق نیوز: هه‌رچه‌ن ک موسیقی کوردی، فره‌تر ژنانه‌سه و له لاه‌لاوه ئه‌را وه‌دی هاتن زارووه‌یله تا کزه و هووره‌هووره‌یل ته‌نیایی تا موور و پاوه‌مووری و مووه و ژهنیاری ده‌ف و ته‌مووره و چه‌پله و چایینه، گشتی ژنانه‌سه باوجی مووسیقی ساز و دوهول و ره‌سمی، دوفیشتر ده ئی دومادوما، پی‌گانه‌تر بییه و ده ئی دو سی ده‌هه ک چگه ژنه‌یله له مووسیقی‌وانی دوورتره‌و که‌فتنه. فه‌ریبا جه‌مالوه‌ندی له ژنه‌یل هونه‌رمه‌ند ئیلامییه ک خه‌ریکه یه‌کم گوورانییه‌یل کوردی وه ده‌نگ ژن ده ئیلام توومار و بلاو دکه‌ئ.

ده ئی به‌شه وه‌رد ئی خاتوونه ده‌مته‌فه‌ئ کریاگه ک له یه‌ولا دخوه‌ننه‌ئ.

شه‌فهق نیوز: ئه‌گه‌ر بخوازی خوه‌ت ئه‌رامان بنا‌سنیت، فه‌ره‌نگ نویسی گوورانی چر یا گوورانی‌ویژی فه‌ره‌نگ‌نویسی؟ **ولام:** م، فه‌ریبا جه‌مالوه‌ندی م، کورد ئیلام، ده جواو پرسیاریه‌گه‌تان دخوازم بویشم: «هیچ کامه‌یان»

شه‌فهق نیوز: ئه‌را؟

ولام: م وه‌ر ژه گشتی ئنسانم، ئنسانی ک گه‌وه‌ره‌ئ گیانی ئایمه‌تییه و ئی ئارمانجه، میرات گه‌ور فه‌ره‌نگ کوردیاتییه ک ها بان شانی.

دوما ئه‌وه م کوردم، کوردی ک وه فه‌ره‌نگ خوه‌ئ باور دیری و ئه‌ویندارییه ئه‌را یه‌سه ک جیاوازی ده نامنی فه‌ره‌نگ نویسی و گوورانی نه‌دزانم. سی سال وه‌ر ژه یه، من و براگه‌م فه‌ره‌نگ و وشه‌نامه‌ئ کوردی نووسانیمن و یه‌مه‌یش په‌سا دوویی جلده‌گه‌ئ وه نام (فه‌ره‌نگ مه‌وزووعی) ها ده ده‌س چاپ.

گورانی دخونیت، یه چ ههستی ناگه ده دلت، چ سهختییه پیل و چ خاسییه پیل دیری؟

ولام: م ههم خوم رزامندی فره خووی دیرم له خوم، هه میش دزانم ک ها مل گشتمان ک ئی میراته پیل گهور خه لک و هوز خومانه زینگیا نه و بکه یمن و نه لگرمه یان نه را بانان و چین تایه نده ئی کورد. مووسیقی گیان دده ئی وه ژیان و شادی دبه خشی وه مان ئوو وه گر وه گر ژیانمان مانا دده ئی هه رچهن ک کار مووسیقی کردن مانا نه را ژنه پله ده ئیره سهختییه پیل خوه ئی دیری هه مجا نه بیین ژیرخوانه پیل و ئمکاناتی ک وه گه ره که، سهختییه پله ئی مووسیقی کار کردن نه را ژنه پله، ده ئیلام فره تره و کردگه.

شهفهق نیوز: وهز کار هونه ری ده نام ژنه پیل کورد چوونه؟

ولام: هه رچهن ک ژنه پیل کورد ده دریا ئی میژوو میرات نه لگر هونه ر کوردی بینه وه داخوه ئیسه به شییان له هونه ر کوردی نادیا ریبه و ده سه کفته پله یان ده ئی سه رده مه فره نییه و نه ر تاکمه گامیگیش نه لگیا ریاگه هه م هیرده هیرده نه لگیا ریاگه هه میش هیمان وه وه رچهن ولات نه خیا ریاگه و نه ویشکیا گه سه و.

شهفهق نیوز: ئولگوو کاربیت ده مووسیقی کبیین؟

ولام: هه رچهن م ره وانه دزانم ک ده مووسیقی ئایم بکه فیکه شوون که سئ تر، چوون ویر و هرزم یه سه ک گورانی چرین فره له ئی وه دهنگ ئایم و دانگ دهنگی که فته گه ئوو دهنگ هه ر که سیگیش ها وه رد خوه ئی ئوو وه ئی خاتره تهقلید و شوون نه لگری مانا نه دیری، م بایه د بویشم ک ده لا تکنیکه و م شوونگری له خانم قه مرمولووک وه زیری ئوو ئوستاد شه جهریان دکم ئوو ده مووسیقی کوردیش شوون ماموستا مه زه ر خالقئی.

شهفهق نیوز: ده مووسیقی، له شیعرا بایه ده ته رانه

شهفهق نیوز: ئمجا مووسیقی چه؟

ولام: مووسیقی زوان هام به شه ئی گشت کورده پله، بتهووفن وتگه (دهوره پله ک قسه دامینئ، مووسیقی شروعه و دبی) کورده پیل وه ئی هه مگه ئی بنزازه پیل جووراو جوور و جیاوازی ک دیرن نیشان دانه ک مووسیقی کوردی زوان گشتی و شه ریکی نه وانه، چشتی چو قسه ئی بتهووفن ده نام کورده پله دیا ریبه و نه وان وه هه ر هوز و بن زوانی ده زوان مووسیقی شه ریکن و هه ر کوردیگ وه ژنه فتن مووسیقی کوردی، گیانی دیا یگه بزى بزى و ناتوانی بی کسه بمینی و جمه و جووله ییگ نه که ئی.

ماموستا گوران شیعر فره خاسئ دیری، نه ر دروو نه ویشم نه را ده وریش شم شال ژهن کوردیگ وتگه سه ئی، له ئی وا (له بتهووفن گه له ک زیاتر به رووحم ئاشنائی ده رویش). وه راسی کورد رووحئ له مووسیقی کوردی جیا نییه. منیش خو کوردم، جوور گشت کوردیگ، دوفیشتر هه ر ژن کوردیگ هه له زا رووییه و هووکاره وه ژنه فتن مووسیقی بیمه ئوو یه یش پهنج ساله ره دیف ئاواز ئیرانی دخونه م و شیت و شه یدا ئی بیمه.

شهفهق نیوز: نه را هن ئیرانی؟

ولام: ئیرانی یانی گشت نه و ولاته پله ک ده ناوچه ئی ته مه دونی ئیران جاران بینه، نه هه ئیران ئیسه فره له ئی ره دیف و گووشه پله یا کوردین یا ئیمه ئی کوردیش هام به شیمن و خاونییانیمن.

شهفهق نیوز: چالاکیه پله ت ده ئی باوه ته چه بییه؟

ولام: ده ئی پهنج ساله، م فره تر ده شوون یاد گرتن ره دیف و کوانه ته سنیفه پیل فارسی بیمه له و لاویش لوو وه لووییه و ده بان مووسیقی کوردیش کار کردمه ک مووسیقی کوردیش فره وه ره سه ن و بنچینه دار دزانمه ئی.

شهفهق نیوز: تو یه کم ژن ئیلامبیت ک دیری

بره‌سپمن یا له‌گورانی وه شیعر؟

ولام: له‌منه‌وه‌دبئی ئیچوو چشتی وت، وه‌کاره‌گه‌که‌فتگه‌وه‌هه‌ست و حالی، تاکمه‌جاری له‌شیعر وه‌گورانی دره‌سپمن و تاکمه‌گلی وه‌چه‌واشه‌ییه.

شه‌فه‌ق نیوز: وه‌گه‌رد مووسیقی کوردی، دپووړی شیعر نوو بخوه‌نری؟

ولام: له‌ده‌سه‌گه‌رمه‌کانی تو ... ، ده‌لالوو هه‌سته‌وه، شیعره‌یل نوویگن ک کاک ناسر ره‌زازی خوه‌نبیه‌سه‌یان، فره‌یش خاس، ئوو یه‌یانی ک مووسیقی کوردیش ده‌وه‌ره‌قه‌ت شیعر نوو خوه‌نین ئه‌له‌های جوور مووسیقی فاخر سونه‌تیبش، هه‌رچه‌ن هایمنه‌سه‌ره‌تای ئی ریبه.

شه‌فه‌ق نیوز: ئه‌را ئیسه‌خوه‌ری له‌ده‌نگ ژنه‌یله‌نییه؟

ولام: یه‌کی له‌گیچه‌له‌یل تری ک ژنه‌یله‌ده‌مووسیقی و گورانی چرین دیرن یه‌سه‌ک ده‌نگ ژنه‌یله‌نهرمی و لتافته‌تی دیری ئه‌را خوه‌ی ک ده‌نگ پیاگه‌یله‌ئی جووره‌نییه، ده‌نگ ژنه‌یله‌زیله‌و چه‌پ کوکه، ده‌نگ پیاگه‌یله‌یش فره‌تر قوورنه‌و راس کوکه، وه‌خاتر یه‌ژنه‌یله‌نهدتوانن له‌ده‌نگ پیاگه‌یله‌ته‌قلید بکه‌ن، یه‌یش بویشم ک یه‌که‌م و کولی نییه، یه‌تایبه‌تمه‌ندیگه‌ک هه‌هن ژنه‌یله‌سه‌و ئی ته‌وانائییه‌داگه‌ویان ک وه‌ره‌قه‌ت خوه‌نستن نۆته‌یل بان وه‌قودره‌ت بداشتووین ئوو ده‌نگییان چه‌جم په‌یدا بکه‌ئی.

دزانیمن ک پیاگه‌یله‌وه‌خاتر لاخت پیاگانه‌ی جامیعه‌خۆ ده‌سه‌هلآت فره‌تری دیرن ئه‌را ئه‌نجام داین هه‌ر کاری، مووسیقیش وه‌یچووهره‌سه، ئه‌وان پشت ئه‌ل پشت هووکاره‌ی مووسیقی بینه‌و بان ئه‌ل بان هووکاره‌ی یه‌کتره‌کی دکهن ئمجا ئیقه‌ره‌ئوستاد ژن ئه‌را یه‌ک بییگه‌ماموستای یاد داین مووسیقی وه‌ژنه‌یله‌هه‌نییه، ئوو یه‌خوه‌ی ده‌وره‌ی ده‌نگ‌سازی ئه‌را ژنه‌یله‌مه‌زۆک ده‌یلئ و ئه‌وان نه‌دتوانن چه‌نه‌پیاگه‌یله‌ده‌مل ده‌نگ خوه‌یان ئشراف په‌یدا بکه‌ن.

شه‌فه‌ق نیوز: ئیوه، ده‌بان مووسیقی سونه‌تی سه‌رریشه‌دیرن، چه‌نی سازگاری ده‌نام‌به‌ین ئی مووسیقییه‌وه‌رد مووسیقی کوردی دبینی؟

ولام: مووسیقی سونه‌تی، گشتی ها ده‌ده‌زگای هه‌فتوانه‌ی ک ده‌زگای شوور له‌گشتی وازتره‌که‌ک بی ژه‌خوه‌ی چه‌نی چه‌ن ئاوازی تریش دکیشی وه‌شوون خوه‌ی، فره‌له‌ئاوازه‌یل کوردی ده‌ده‌زگای شوور ئجرا بینه. چشتی ک هه‌هن مووسیقی کوردییه‌یه‌سه‌ک مووسیقی کوردی بداهه‌نه‌وازییه‌ئوو یه‌خوه‌ی نیشانه‌ی یه‌سه‌ک مووسیقیدانه‌یل کورد له‌ی باوه‌ته‌فره‌زانن و ئه‌له‌وه‌زن و ریتم مووسیقی ته‌سه‌لوت فره‌ییگ دیرن.

تایبه‌تمه‌ندی تر مووسیقی کوردی یه‌سه‌ک

هه‌رچه‌ن گشت ئاوازه‌یل و مه‌قامه‌یل کوردی هانه‌نام چوارچووہی مووسیقی سونه‌تی ئیرانی باوجی ئه‌یانه‌فره‌هامپووشانی ده‌مل مه‌قامه‌یل ئیرانی په‌یدا نه‌دکه‌ن چشتی چۆ هووره، خوه‌ی ئه‌را خوه‌ی ده‌زگای تر دخوازی. ئه‌را یه‌سه‌ک دتوانیمن بویشیمن ک گه‌په‌یل مووسیقی کوردی، که‌سه‌یله‌ی جوور سه‌ی‌عه‌لی ئه‌سغه‌ر کوردستانی، مه‌زه‌هر خالقی، شه‌هرام نازری، سه‌ی خه‌لیل عالی نژاد، هووز ته‌مووره‌وانه‌یله‌وه‌گشتی چه‌ده‌سه‌حنه‌و چه‌ده‌گوران، هووز کرمانجه‌یله‌ده‌ئه‌زه‌ربایجان و ده‌خوراسان، حه‌سه‌ن زیهرک، عه‌باس که‌مه‌ندی، عه‌زیز شاه‌رۆخ، سه‌دیق، ته‌عریف، هووز کامکار، هووز عه‌نده‌لیبی، هووز پوورنازری، که‌یه‌هان که‌له‌هور، ناسر ره‌زازی، هووز یووسف‌زه‌مانییه‌یل، موحه‌مه‌د ماملی ئوو گشت هووره‌چره‌یل و مووره‌وه‌اره‌یله‌و که‌سه‌یله‌ی تر بی‌ژه‌یه‌ک کار فره‌ییگ کردنه‌ده‌مووسیقی کوردی، هه‌مجا ئه‌و کاره‌یله‌یانه‌خوه‌ی خزمه‌تیگه‌وه‌مووسیقی ئیرانییش چوون ئه‌یانه‌له‌یه‌کتره‌کی جیاواز نیین.

ئی هه‌مگه‌ئوستاده‌ده‌مووسیقی کوردی ئوو ئی هه‌مگه‌ی بنه‌ماله‌ی مووسیقی‌زانه‌و ژه‌نیار و بوژه‌ک ده‌نام کورده‌یل دیریمن، یانی ک ئیمه‌خه‌لکیگیمن لاییندار مووسیقی و خاون مووسیقی ئوو یه‌ها‌ده‌گیانمان و خوینمان و میژوو و فره‌هنگمان.

شه‌فه‌ق نیوز: بن‌قسه‌گه‌تان؟

ولام: کار فره‌هنگی و وه‌شوونی هه‌ر کار هونه‌ری و ئه‌ده‌بی و ئیجتماعییگ تر، بنه‌وا و ژیرخوان هه‌ر کاری تره‌چه‌ئه‌را خه‌لکه‌گه‌ئوو چه‌ئه‌را هه‌ر ده‌وله‌ت‌وانی، وه‌ی‌خاتره‌م له‌گشت ولاتوه‌نده‌یله‌دوفیشتر چالاکه‌یل کورد، هه‌میش له‌به‌رپرسه‌یله‌دخوازم جوور خوه‌شکیگی بووچگ، وه‌ی چه‌مساره‌وه‌بنوورن وه‌کار فره‌هنگی و سیاسیه‌وه‌نه‌که‌ن، سیاسی کردن کار فره‌هنگی بووچگییه‌و دکه‌ی ئوو له‌ی کاره‌وه‌ر گشت چشت یه‌کار فره‌هنگیه‌ک پاسا و ده‌روه‌سه‌و دبئی و له‌ی لا‌وه‌راو ئه‌ولا دچوو، چشتی تریش بویشم، ده‌ی هه‌ر که‌س ئه‌را خوه‌ی دنیای مه‌جازیه‌ئوه‌که‌سه‌یله‌ک جوور خارچگ وه‌یه‌ک شه‌وه‌بف دکهن و چۆ گرم و هر ولات شیوننه‌یه‌کا، فره‌هنییان نه‌که‌ن ک فره‌یش هن نییه، نه‌زانستم ک له‌(هن) خاستر چه‌وشه‌ی ئه‌را ئی ئه‌وشیونه‌که‌یل و لیخه‌ن که‌ره‌یله‌به‌مه‌کار ک وه‌دروو گه‌پگه‌پانه‌دویشن و سه‌ر خوه‌یان گه‌پ دکهن و بریگیش ئه‌لگه‌چه‌پ کوت و ئه‌لگه‌شه‌رخر و هه‌واس داوس دننه‌ده‌ور و گرد خوه‌یان و دنیا فره‌هنگ هونه‌ر وه‌باند و نوچه‌وازی دشپوننه‌یه‌کا، ئی رووشن که‌ریبه‌کار رووشن‌بیره‌یل و بنگه‌یل و مالگه‌یل رووشن‌بیره‌یگه‌جوور شه‌فه‌ق.

بابای سووته دلان

ژیان، بهرهمه کان و باوه‌ری باوه تاهیری عوریا

عبدالکهریم سه‌فهری

باوه تاهیری عوریا له خاوه‌نبیرانی ناوه‌راستی سه‌دهی پینجی هیجریه. سالی له‌دایکبوون و مهرگی دیار نییه. به پتی هه‌ندیک سه‌چاوه، باوه‌تاهیر سه‌رده‌می ده‌سه‌لاتی «طغرل»ی سه‌لجووقیی دیوه و ده‌شلین له‌بهر ئه‌وهی له‌ته‌مه‌نی پینگی‌شتوویدا چاوی به طغرل که‌وتووه، وینده‌چی له‌دایکبووی کۆتایی سه‌دهی چواره‌می هیجری بی.

به پتی هه‌ندیک نیشانه، له‌وه‌ده‌چی دوا‌ی سالی ۴۵۰ هیجری له‌هه‌مه‌دان کۆچی دوا‌یی کردی. له‌هه‌مه‌دان نیژراوه و مه‌زاره‌که‌ی له‌سه‌ر گردیکه له‌رۆژئاوی شاره‌که.

باسی باوه‌تاهیر له سه‌رچاوه‌کۆنه‌کاندا

یه‌کیک له سه‌رچاوه هه‌ره‌کۆنه‌کان که باسی باوه‌تاهیریا تیدایه، «راحه‌الصدور و آیه‌السرور»ی راوه‌ندی‌یه. راوه‌ندی ئه‌و کتیبه‌ی له سالی ۵۹۹ هیجری قه‌مه‌ریدا ته‌واو کرد و پینک‌ه‌شی کرد به «که‌یخوسره‌وی کورپی قه‌له‌ج ئه‌رسه‌لانی سه‌لجووقی».

دانه‌ری «راحه‌الصدور» له کتیبه‌که‌یدا ده‌لی:

«بیستم ئه‌و کاتی سولتان به‌گ (مه‌به‌ست «طغرل»ی سه‌لجووقییه) هاته هه‌مه‌دان، له ئه‌ولیا سی پیر هه‌بوون: «باوه‌تاهیر» و «باوه‌جه‌عفر» و «شیخ‌ه‌مشای کووه‌که‌ی». هاتن له‌دروازه‌ی هه‌مه‌دان له‌و جیگه‌یه‌ی پتی ده‌لین «خدر»، له‌وئ وه‌ستا‌بوون. سولتان چاوی پینان که‌وت، که‌وکه‌به‌ی له‌شکری وه‌ستاند و دابه‌زی و له‌گه‌ل وه‌زیر «ابونصر الکندری» هاته لایان و ده‌ستی ماچ کردن. «باوه‌تاهیر» سه‌رشیتته‌یه‌ک بوو، کوتی ئه‌ی

واي دهرده خەن شاھیدی قەتلی عەینولقوزات و تەنانەت ھاوسەردەمی خواجە نەسیری تووسی بوو». له ھەر حالدا، لەبەر ئەوەی لە «راحە الصدور» دا، راوھندی دەلی ئەوکاتی طغرل چووو تە ھەمەدان، باوھتاھیر ھیشتا مابوو، سالی ٤١٠ی ھیجری کە ھەندیک لە سەرچاوەکانی دواتر وەک سالی کۆچی دوایی باوھتاھیر باسی دەکەن، نابێ راست بێ. سەرچاوەیەکی لە «راحە الصدور» کۆنتر کە ھەندیک ئامازەیی لە بابەت باوھتاھیر و گلکۆکەیی لە ھەمەدان تێدا، نامەکانی عەینولقوزاتی ھەمەدانیین کە لە نیوان سالانی ٥٢٠ و ٥٢٥ی ھیجریدا نووسراون. لەم نامانەدا «تاھیر» لە گەل دوو پیاوچاکی دیکەیی شارە کە (شیخ بەرە کە و شیخ فەتخە) ناوی دەر بێ، بۆیە بە ئیحتیمالیکی نزیک لە یەقین، مەبەست ھەمان باوھتاھیری ھەمەدانییە کە خاوەنی دووبەیتییە کانە. «بابا» ناسناویکە خەلک لەبەر خۆشەویستی و بۆ ریزگرتن دەیانخستە سەر ناوی پیر و پیاوچاگان. عەینەلقوزات ھەر بە «تاھیر» ناوی دەبا. نووسیبووەتی: «لە بەرە کە، قدس سرە م بیست تاھیر وتی خەلک دین و ریشی خۆیان دەخەنە بەر فریو و قسەیی بێھوودەیی ئیمە. فریو دەبەن و بە ریشی خۆیانەوی ھەلدەواسن». یان دەلی «فەتخە رەحمەتی خودای لی بێ دەلی حەفتا سالە تێدە کۆشم ئیرادەت لە ئاست تاھیر ساز بکەم ناتوانم»، یان دەلی «ئەیی عەزیز! ئەم نووسراوەیەم لەسەر گلکۆی تاھیر نووسی روژی شەممە...» یان دەلی:

تورک! چ لەو خەلکەیی دەکەیی؟ سولتان گوتی: ھەرچی تۆ بفەرمووی. «باوھتاھیر» گوتی خودا چی پینخۆشە، ئەو بەکە! خودا ئەمەری لەسەر دادپەرورەیی و چاکەییە. سولتان گریا و گوتی: ھەر وا دەکەم. باوھتاھیر دەستی گرت و گوتی: ئەووم بە قسە دەکەیی؟ سولتان گوتی: دەیکەم. باوھ، گۆزە لە شکاویکی بە دەستەو بوو، سالووعە یامیک بوو دەسنوێژی پێ ھەلدەگرت، قوڵفی گۆزە لەکەیی لە پەنجەیی سولتان کرد و گوتی: ئەو مەلکی دنیام وەک ئەو گۆزەییە دایە دەستت. دادپەرورە بە! سولتان ھەتا ھەبوو ئەو گۆزە لە شکاوەیی لە گەل متفەرک و دووعایی چاوەزار ھەلگرتبوو و ھەرکات لەشکری دەنگ دەدا، قوڵفی ئەو گۆزەییە لە پەنجەیی دە کرد. عەبدولحوسینی زەررین کووب کاتیک باسی ئەو ریبوایەتەیی «راحە الصدور» دەکا دەلی: «ئەو پیرە سەر شیتۆکەییە کە بەو چەشنە کاری لەو سولتانە نالەبارە کرد، بینگومان ھەمان پیر و پیاوچاکی بەناوبانگە کە مەزارە کەیی لە ھەمەدان ھیشتا نزرگەیی خەلکە و سیمای وەھا کە وتوو تە ناو خەرمانەیی پیرۆزی و کەرەمات کە سەرلێدەر کردنی بۆ میژوونووس دژوارە و لە راستیدا ئەو ھەندەیی باسی دەکری ھیندە تیکەل ئەفسانەییە کە لە لایە کەو بە ھاوسەردەمی ئالی بوویە و ئیبینی سینای لە قەلەم دەدەن و لە لایەکی دیکەو

«لهسه ر گلكۆى فهتحة و لهسه ر گلكۆى تاهيريش مهيلم كرد شتيكى ديكه بنووسم...»
لهو نووسراوهيهوه دهرده كهوئى تاهير حهفتا سالك
پيش عهينهلقوزات ژباوه، كهوايى ههر ئهوه باوه تاهيرهيه
كه راوهندى له «راحه الصدور» دا باسى ده كا.

ئايا باوه تاهير كورد بووه؟

گه رچى له ئهدهبى هاوچهرخى فارسيدا، له هه موو جيههك باسى كوردبوونى باوه تاهيرى هه مه دانى ناكردى، بهلام زمانى شيعره كانى باوه تاهير، قسهى باوه تاهير له بابته كوردبوونى خووى و سه رچاوه كو نه كانى ئهدهبى فارسى له چه شنى «مقاماتى ژنده پيل»ى سديدالدين محهمه دى غه زنه وى و «نفحات الانس»ى جامى و «كشفا المحجوب»ى هوجويرى، جيگه يهك بو گومان له بابته كوردبوونى باوه تاهير ناهيلنه وه. باوه تاهير له «مقامات ژنده پيل» دا به «بووتاهيرى كورد»، له «نفحات الانس» دا به «ئه بووتاهيرى كورد» و، له «كشفا المحجوب» دا به «بووتاهيرى مه كشوف» ناوى ده برى. (مه كشوف = بيه رده، رووت، كراوه)

«محهمه دى غه زنه وى» كه له شاگردانى «ئه حمه دى جامى ژنده پيل» بوو، له كتبه كهى خويدا به ناوى «مقاماتى ژنده پيل» كه له سه دهى شه شه مى هيجريدا نووسيوه تى و باسى ژيانى ئه حمه دى جامى ژنده پيل ده كا، كاتيك ديه سه ر باسى خرقة وه رگرتنى ئه حمه دى جام، ده لئى: «ئه م خرقيه يه له نيو ئه ولادى شيخى جام دا ماوه ته وه، هه مان خرقيه ئه بووسه عىدى ئه بولخه يره». له دريه زى ئه و باسه دا، نووسه رى مقاماتى ژنده پيل سلسله ي پيرانى ئه حمه دى جام ئاوا ريز ده كا:

«پيرى سوحبه تى شيخولئيسلام ئه حمه دى قدس الله روحه العزيز، بووتاهيرى كورد بووه، پيرى بووتاهيريش شيخ ئه بوو سه عىدى ئه بولخه ير بووه، پيرى ئه بوو سه عىديش شيخ ئه بولفه زل بووه». (1)

ههروه ها، «نورالدين عبدالرحمن جامى» له كتبه كهى خويدا به ناوى «نفحات الانس»، له زمانى ئه حمه دى جامى ژنده پيله وه ده گيريه وه و ده لئى «ئه بوو تاهيرى كورد پيرى سوحبه تى من بوو». تا ئيره دهرده كهوئى كه بووتاهيرى كورد يه كيك له كه سايه تيه به ناسراوه كانى سه دهى پينجى هيجريه له مه يدانى عيرفان و نووسيندا.

«محهمه ديه زه شه فعيى كه ده كنى» له پيشه كيه كه دا كه بو «اسرار التوحيد»ى ئه بووسه عىدى ئه بولخه ييرى نووسيوه ده لئى:

«ئه م ئه بووتاهيرى كورده، خووى به كيك له پرسيا ره بيه لامه كانى تاريخى ته سه ووفى ئيرانه، كه هوجويرى به

ناوى «ئه بووتاهيرى مه كشوف» و له ريزى سو فيه كانى سه رده مى خووى له ناوچه ي «قوه يستان و نازه ربايگان و ته به رستان و كوميس» باسى ده كا و له و بابته وه ده لئى «ئه بووتاهيرى مه كشوف له پياوه گه وه كانى زه مانه بوو». شه فعيى كه ده كنى، له دواى گيرانه وه ي ئه و قسه به ي هوجويرى، ده لئى:

«وام به عه قل ده كا كه ئه م ئه بووتاهيرى مه كشوفه، هه مان باباتاهيرى عوربان بى و ئه گه ر واش بى، ئه وا كو نترين به لگه كه تيبدا باباتاهير به ناسناوى «مه كشوف» به ماناى عوربان باسى كرايى، هه ر ئه و كتبه ي «كشفا المحجوب»ى هوجويريه. وه ك له هه نديك نيشانه وه دهرده كهوئى، هوجويرى پيش سالى ٤٦٥ى هيجرى مانگى ده ستى كرده وه به نووسينى «كشفا المحجوب» و دواى ٤٦٩ له نووسينى بووه ته وه.

كوردبوونى باوه تاهير له زمانى خو يه وه

له حيكايه تيكدا كه له باوه تاهيرى ده گيرنه وه، ده لين روتيك باوه تاهير له هه مه دان له فه قيه جوجره يه كى پرسيو (ئيه و چو ن ئه م عيلمه فير ده بن؟) فه قيكان گالته يان له گه ل كرد و گو تيان «ده بى شه ويكى زستان هه تا به يانى له ئه ستير كيكدا مه له بكه ي». باوه تاهير به قسه ي كردن و روژى دواتر خو رى كه رامات و مه عريفه تى ليه هلات و هاوارى كردو «امسيت كرديا و اصيحت عربيا». واته به كوردى ئيواره م ليداهات و به عه ره بى روژم ليه بووه وه. مه له كردنه كه ي باوه تاهير به قسه ي فه قيان زياتر له ئه فسانه ده چى، به لام جه فه ننگ ليدانى باوه تاهير له بابته «عيلم»ى فه قيان، ريشه ي له باوه رى هه نديك له پياوانى ئايينى ئه و سه رده مه دا يه كه گالته يان به «قيل و قال»ى مه درسه ده كرد. ئه و كه سانه باوه ريان وابوو ناوه رو كى زور له جزوه و سپا ره كان و كتبه كان و باسه كانى ناو جوجره كان، قسه ي بيه ووده ي كو مه ليك وشكه سو فيه كه نه له دنيا ده گه ن و نه مه عريفه تى خودا ناسينيان هه يه و خه ريكي مشتمورى بيه سه مهن له سه ر كو مه ليك شتى پو وچ. ده لين ئه بوو سه عىد له كو تايى ژيانيدا سپا ره كانى سه رده مى جوجره ي سو وتاند و ده فته ره كانى خو ي شو رده وه.

ئه وى باوه تاهير

چيرو كيكى ئه ويندارانه ش له بابته خو شه ويستى باوه تاهير و «بى بى فاتم» ناويك له سه ر زارو زمانى خه لكى ناوچه كه هه يه، كه تا راده يهك له خه رمانه ي پيرو زى رووحانى ده رى دينى و سيما يه كى هه ستى كراوتر له باوه تاهير ده خاتبه رچاو. بى بى فاتم له په نا گلكو كه ي باوه تاهير نيزراوه و ئه وه ش ته مه نى دلداريه كه ي تا

ئىستا له ئەفسانە كاندا دريژ كرووه تەو. ئەو رەنگە ھەر ئەو ژنە بىي كە باوھ تاهير دەلى:

بەلا، - ئەي جوانى! - رەمزىكە لە بالات،
جنوون وەسفىكى سەرپايى لە سەودات
گومانى وەم لە سەنعەتكارى تۆبە
بە پەنھان چاوى دەپرۆتە تەماشات

شەمال ئەودەم كە عەترى بسكى تۆى بى
لە سونبول خۆشترە پۆنى كە دەرژى
كە شەو دەگرم خەيالى تۆ لە ئاميز
بەيانى بۆنى گول لەو چيگە يەم دى

بەرھەمە كانى ديكەي «باباي سووتە دلان»

باوھ تاهير كە عەبدولحوسيني زەرپرېنكووب لە زۆر چيگا بە «باباي سووتە دلان» ناوى دەبا، جگە لە دووبەيتيە كانى، ھەندىك كتيبي بە فارسي و عەرەبىش نووسيوھ. يە كتيك لە بەرھەمە كانى باوھ تاهير سىپارەيە كە بە ناوى «اشارات» كە كۆمەليك پەندى بە عەرەبى لە بابەت باوھرى سۆفییە كان تىدايە. ئەو سىپارەيەي باوھ تاهير كۆمەليك شەرح و تەفسىرى لەسەر نووسراوھ كە يە كيان كتيبيكە بە ناوى «الفتوحات الربانيه فى الاشارات الھمدانيه». ھەر وھە دوو شەرحى ديكە لە بابەت پەندە كانى باوھ تاهير نووسراون، يە كيان لە سالى ۸۹۰ى ھىجرىدا «جانى بيگ العزىزى» نووسيوھتەي و ئەوى ديكەيان بە قەلەمى «حاجى مەلا عەليشاي گونابادى» نووسراوھ. بەلام ئەوھى ناوبانگى باوھ تاهيرى گەورە كرووھ، ھەر دووبەيتيە كانىيەتەي.

دەگوتري جگە لە «اشارات» باوھ تاهير ۲۱ ريسالە و سىپارەي ديكەشى نووسيوھ، بەلام بيسەر وشوتين. عەبدولحوسيني زەرپرېنكووب لەم بابەتەوھ راي وايە، «رەنگە مەبەست لەو ۲۱ ريسالەيەي ديكە، ھەر بەشە كانى كتيبي «اشارات» بن، چونكە پەندە كانى سىپارەي «اشارات» لە ۲۳ بەشدا نووسراون». بابەتە كانى ئەو پەندانە برىتين لە: عيلم، مەعريفەت، ئىلھام، كەرامات، عەقل، نەفس، دونيا، عوقبا، سەماع، زىكر، ئىخلاص و ئىعتىكاف، كە زۆريان لە دووبەيتيە كانى باوھ تاهيريشدا ئامازەيان پىكراوھ و لە قسەي شىخە كانى ديكەشدا، لەوانە جونەيدى بەغدادى پيشتر باسيان كراوھ. سولتان عەليشا، لە شەرحى يە كتيك لە پەندە كانى باوھ تاهير دا دەلى:

«... ئەو پياوچاكەي گەيشتووەتە پلەي خوداناسين و چيژى شەھوودى پىگەيشتووە، ئەگەر بيبەنە بەھەشت بۆي وەك زىندان وايە».

لە تۆ حۆرى دەوى خوايە، ئەوھى سۆفییە بە ئيمانە
لە دەركت بۆ بەھەشت ھەلدى، وەرە لەو عەقلە
پروانە!

باوھ و ريبازى باوھ تاهير

عەبدولحوسيني زەرپرېنكووب باسى ئەوھش دەكا كە بۆچى، باوھ تاهير ھەتا سالىھا دواي خۆي زۆر بەكەمى باسى كرا. دەلى:

«ئەوھى باوھ تاهير لە كتيبە كانى سۆفیاندا، وەك تذكروھ الاوليا و نفعات الانس و ھى ديكە باسى نەكراوھ، نيشاندەرى ئەوھيە ريبازى باوھ تاهير كە نەپارى شىخە كانى سۆفیان بوو، زۆر مەقبول نەبووھ، بەلام دواي عەينولقوزات و رەنگە ھەر بە ھۆي تەئسىرى نووسراوھ كانى عەينولقوزات، ناوى تاهير بەرەبەرە ھاتە ناو ئەدەبى زارەكیی سۆفیان و، بە تايبەت دواي سەدەي نۆھم، لە سىپارە و جزوھە كانى حرووفیەو ئەھلى حەقدا، ناسناوى عارف و قدوھ العارفين لە گەل ناوى تاهير كەوت، بەلام لەسەرچاوھ كانى پيش ئەوھدا جگە لە راحە الصدور و نامە كانى عەينولقوزات، تاهيرى ھەمەدانى باسى ناكرى».

ھەر لەم بابەتەوھ زەرپرېنكووب دەلى:

«لە ناوچەي كوستان، سۆفییەرى لە ناو كورد و لور و خەلكى ديكەي ئەو ناوچانە ھەيە و ئەوھ كە كەسانى وەك باوھ تاهير و باوھ جەغفەر و باوھەمشا لە كتيبە كۆنە كانى سۆفیاندا باسيان ناكرى رەنگە لەبەر ئەوھ بووبى كە ئەمان سەر بە فيرقەيە كى جىگەي گومان و نەيتى بووبن».

ئەلبەت ئەو قسەيەي عەبدولحوسيني زەرپرېنكووب راست نيبە كە دەلى لە «نفعات الانس» دا باسى بابا تاهير نەكراوھ. لە «نفعات الانس» دا بابا تاهير وەك پير و پيشەواي ئەحمەدى جامى ژندە پيل لە سۆفییە ھەرەبە ناوبانگە كانى خوراسان باسى دەكرى. بەلام ئەوھ راستە كە بابا تاهير، لە كتيبە كانى سۆفیاندا، بە تايبەت دواي مردنى، ماوھەك بیدەنگەي لىكرا.

پەيوھندى فيكرى و مەعنەويى بابا تاهير لە گەل «ئەبووسەعيد ئەبولخەير» و لە گەل «عەينولقوزاتى ھەمەدانى»، زۆر بەرچاوھ. ئەبووسەعيدى ئەبولخەير، لە سەردەمى خويدا بە سەمبولى تەساھول و بەرانبەر كى لە گەل تەعەسوب و كوئرباوەرى و بە نەپارى دەمارگرژى ناسرابوو. لە نەپشابوور كۆمەليك لە پيشەوايانى دينى فتواي قەتلى ئەبووسەعيديان دا. كۆمەليك لە مەلاكان لە نامەيە كدا كە بە نيازى ئىجازەوھەرگرتن بۆ كوشتنى ئەبووسەعيد ناردبوويانە دەربارى غەزەنەين،

تەعەسوب و دەمارگرژی بوو، بە پیر و مورادی باوەتاهیر دادەنری. لێرەداپە ئەو مەتەلۆکەپە لە ئاشکراپوون نزیک دەبیتەووە کە بۆچی هەتا سألها باباتاهیر لە کتیبەکانی سۆفیاندا بیدەنگە ی لیکرابوو.

(۱) هۆی ئەووە کە لە «مقاماتی ژندەپیل» دا دەگوتری بووتاهیری کورد خرقە ی لە ئەبووسەعیدی ئەبولخەیر وەرگرتوو، رەنگە ئەووە بی کورەگەرە ی شیخ ئەبووسەعیدیش ناوی ئەبووتاهیر بوو، کە لە ئەسرارلتوحید دا بە «بووتاهیری شیخ» ناوی دەبری و گویا شیخ وەسیەتی کردبوو لە دوای خۆی بووتاهیر جینشینی بی. بووتاهیری کوری شیخ ئەبووسەعید دەبی دەوربەری سالی ۴۰۰ ی هيجری لە دایک بووبی و سالی ۴۷۹ یان ۴۸۰ کۆچی دوایی کردوو و لە گەل سەردەمی ژبانی باوەتاهیری هەمەدانی جیاوازییەکی زۆریان نییە. ئەو و دەکا کە ئەگەری پەپوهندی باوەتاهیری هەمەدانی و ئەبووسەعیدی ئەبولخەیر شایستە ی لیکۆلینەووە بی. بەلام ئەگەر ئەو پەپوهندە راستەوخۆیەش (خیرقەوەرگرتن) لە ئارادا نەبووبی، دیسان پەپوهندی فیکرییان لە گەل یەکتەر، جینگای سەرنجە.

نووسیوویان: «پیاویک هاتوووە تە ئیرە ئیددیعیای سوفيیه تی دەکا بەلام میوانداریی گەرە دەکا و لە سەر مینبەر شیعر دەخوینیتەووە و ئەخبار و تەفسیر نالی و، لە گەل گەنجەکان سەما دەکا». شیعرخویندەنەوی ئەبووسەعید، بە بەلگەپەک دانرابوو بۆ نیشاناندانی ئەووە کە لە دین لایداو. ئەووە لایەنی هاوبەشی ئەبووسەعید و باوەتاهیرە.

عەینولقوزات، کە بە شیوەی مەنسووری حەللاج بێپەرۆا قسە ی دەکرد و تا ماوێپەک بە هۆی پشتیوانیی گەرە دەسەلاتداریکی سەردەمی خۆی دەیتوانی ئازادانە بیرورای خۆی دەبری کە بناغە ی باوەرە خورافییەکانی سەردەمی دەبردە ژیر پرسیار، سەرەنجام کەوتە بەر غەزەب و فتوای قەتلی دراو دوای ماوێپەک کە لە زینداندان بوو، شەوی چوارشەممە ۷ ی مانگی جمادی الثانی سالی ۵۲۵ ی هيجری لە هەمەدان لە تەمەنی سی و سێ سالییدا لەدار درا. عەینولقوزات لایەنگری ئیشراق بوو.

جینگە ی سەرنجە کە کەسیکی وەک عەینولقوزات کە بە فتوای کۆنەپەرستان کوزرا، بە ریز و خۆشەویستیەووە لە بابەتاهیر دەدوی و، کەسیکی وەک ئەبووسەعیدی ئەبولخەیریش کە دەگوتری لە میژووی سۆفیاندا نمونە ی تەساهول و دلگەرەیی و مودارا و بەرھەلستبوونەووە ی

ژیان نامہ می مہستوورہ کوردستانی

کامبیز ئیبراہیمزادہ (زہردہشت موکریانی)

مہستوورہ ئەم دەگمەن ژنە می کوردستان، ھۆنەرێکی ناسک خەیاڵ، ئەدیبێکی بە توانا، مێژوونووسیکی بە دەستوورد و لیکۆلەرێکی زانا بوو. بە گوتە می زۆربە می رۆژھەلاتناسان لە سەردەمی خۆ می دا یە کەم ژن بووہ کە مێژوو و کتیبێکی مێژوویی نووسیوہ و تەنیا ژنیکیش بووہ لە دونیا میسلام کە کتیبی شەری تایبەتی بو ژنان نووسیوہ.

ماہ شەرەف خانم کوردستانی ناسراو بە مہستوورہ کوردستانی کچی ئەبوولحەسەن بەگ کوری مەمەد ئاغا نازر لە سالی ١٨٠٤ ی زاینی لە شاری سنە لە دایک بوو. لە راستی دا زۆر شت دەبی ویک کەون و دەستوودەستی یە کتری بدن ھەتا واتایەک وەر راست دەگەرێ. لە پێوہند بە کۆمەلگای مرقایەتیش ھەر ئاوا یە و پێویستە زۆر شت لیک کۆ بێنەوہ و کاریگەری بخەنە سەر یە کتری ھەتا مرقایک پەرور دە بیت و بیتە ناو کۆمەلگای مرقایەتی. دوو سەدە بەر لەوہ کە خویندن و وەدەست خستنی زانست و فیرکاری تەنانەت بو پیاوانیش کاریکی سەخت و دژوار بوو و چ بەگا کە ژن ھەر نەیان دەتوانی بخوینن ئەوہ دەبی چ ھەلیک رەخسابی ھەتا ئەدیبێکی وە ک مہستوورہ پێی ناییتە سەر دونیا می ئەدەب و مێژووی کوردایەتی.

بەمالی باوکی مہستوورہ لە قادرییەکانی سنە بوون. لە سالی ١٢١٠ ی کۆچی مانگی بەرامبەر بە ١٧٩٥ ی زاینی و لە سەدەمی دەسەلاتی «شا سولتان حوسین» سەفەوی عەشیرە می قادرییەکانی کورد، «دەرگەزین» می ھەمەدانیان جی ھیشت و بەرەو سلیمانی و سنە باریان کرد و وەرێ کەوتن. ھۆ می کۆچبەرییە کە بیان ئاشکرا نییە و وی دەچی بە بانگەواز و بانگەھێشتنی «کەبخەسرەوبەگ» والی کوردستان و یان بە ھۆ می بوونی ئازاوە و ئالۆزی ھەمەدان بووبی. بە ھەر ھۆیە ک کۆچیان کردبی لە سنە بە ھۆ می بوونی کەش و ھەوا یە کی زانستی و ئەدەبی دەمێنەوہ. مہستوورہ خۆشی دەلی: «خۆشەویستی و ئەوینی خەلکی سنە و سرنجی کەبخەسرەوبەگ والی سنە بوو بە ھۆ می جیکیر بوونمان لە شاری سنە».

باپیری مہستوورہ «حەمەد ئاغا نازر» مرقایکی ژیر و زانا بووہ و بە درێژایی پەنجاسالان بەرپرسیارەتی پاراستنی ئاسایشی کوردستان و ھەر وہا ئاگاداری و چاودیری ھەموو دارایی خان و والییەکانی ئەردەلانیا بە ئەستووہ بووہ و ریز و پیکە یە کی تایبەتیشی ھەبووہ. بە دوا می وی دا «ئەبوولحەسەن بەگ» کوری «حەمەد ئاغا» ئەم بەرپرسیارەتی یە لە باوکی پی برا. «ئەبوولحەسەن» و

٢٤

«رهنهق» له خزمهتی دا ئوسوولی شیعر و ههلبهستهی فیڕ دهبی و یهکی له ههره هاندهرانی مهستورهی بۆ هۆنینهی شیعر «میرزا فهتحوڵا» بووه. له راستی دا «میرزا فهتحوڵا» خۆی میژووویهکی زیندوو له سهردهمی پاشایهتی «سهفهوی» یهکان، «زهند» و «قاجار» و ههروهها دهسهلاتدارانی «ئهردهلان» بووه و مهستوره زۆربهی بابهته میژووویهکانی لی فیڕ بووه و نووسبوویهوه. ههروهها له بنهمالهی وهزیری دهگری ناوی شهیدای کوردستانیش بلیین که هۆنهریکی بهناوانگ و بهتوانا بووه.

دهبینین که مهستوره لهم بنهمالیه چاوی به دونهیای روون ههلاتوو و له کهش و ههوایهکی ئهدهبی و فرههنگی و ههروهها له باری مالییهوه دهولههمند گهوره بووه. باوکی و بابهگهورهی بۆ پهروهده و تهربیهی و فیڕکردنی مهستورهی ههموو کار و چالاکییهکیان کرد و سههرای سهرکۆنهی خزم و دهوروو پشت و لۆمه لۆمهکاران که تهنیا کورپان پی میراتگر و میراتبهری بابهخهکانی بنهماله دهزانی و فیڕکردن و پهروهدهکردنی کچیان پی کاریکی بی هۆ بوو، ئهوان تیگۆشان ههتا مامۆستاگهلی له زانستی جۆراوجۆر بیینه مالی ههتا مهستورهی دهرس دادهن. باوکی بۆ سهفهراڻ مهستورهی لهگهڵ خۆی دهبرد و له نزیکهوه

باوکی «حهمد ئاغا» که خۆیان ئوگری قهلم و نووسین و زانست بوون، رۆلێکی بهرچاویان له پهروهده کردنی مهستورهی ههبوو و سرنجیکی تایبهتیان پی دهدا.

«ئهبوولحهسن» به دواي ژن هینان له دایکبوونی «ماهشهرهف خانم» ئیتر مندالیان نهبووه و وادیاره ههتا مهستوره نهبوته بیست سال هیهچ دلی بۆ ههبوونی کوریک نهزوووته و ههموو غهه و هۆش و سرنجی خۆی بۆ پهروهده کردنی کچه جوانهکهی تهرخان کرد.

دایکی مهستوره «مهلیک نیسا خانم» له بنهمالهی «وهزیری» سنه بووه. وادیاره ئهه بنهماله له زۆر کۆنهوه لهم شاره نیشتهجی بوون و له دهربار و کۆشکی ئهردهلاننهکان پیگهیهکی تایبهتی و بهرزبان ههبووه. له کهسایهتییهکانی ئهه بنهماله دهگری ناوی «میرزا فهتحوڵا خورهه وهزیری» بلیین که خالی مهستورهی بوه و یهکی بووه له فهرماندهرانی «لوتفعلی خان» ی زهند و به دواي تیگشکان و شکستی «لوتفعلی خان» ئهوه «ئاغا محهمهدهخان» ی قاجار ههه دووک چاوهکانی دهههینا و کویری کرد و به دواي وی زۆر تی دهکۆشی ههتا به چاوی کویر له رۆژنهی شیعهوهه بروانیته دونهی و هۆنهریکی یه کجا دهست نهخشین و وێژهریکی بهتوانا بووه و له هۆندنهوهی مادهی میژوو دهست ویردی تهواوی ههبووه. مهستوره لهگهڵ کوره مامهکهی به ناوی

ئه‌ماره‌ته‌کانی پئی نیشان ده‌دا و میژووی نه‌ته‌وه‌کانی تری پئی ده‌گوت و هۆی لی‌که‌وتن و رووخانیسی بۆ ده‌گیراوه. هه‌روه‌ها کتیب‌خانه‌یه‌کی پرپایه‌خ و چروپریشی بۆ دامه‌زاند هه‌تا ئه‌م زانستانه‌ی له‌ لای مامۆستایان فیری نابێ بۆ خۆی به‌ وردی بیانخوینیته‌وه و به‌ باشی فیران بێ.

وه‌کی میژوو باسی ده‌کا له‌ نیوان مه‌ستووهره‌ خانم و «خه‌سه‌روخان» ی ناکام کوری «ئه‌مانول‌لاخان» ی ئه‌رده‌لان که له‌ سالی ۱۸۲۴ هه‌ به‌ مه‌ودای ده‌ سالان والی کوردستانی ئه‌رده‌لان بوو ئه‌وین و دلداریه‌کی پرسۆز ساز بووه. مه‌ستووهره‌ شووکردن به‌ «خه‌سه‌روخان» ی به‌م مه‌رجه‌ی ده‌به‌ستیته‌وه که ده‌ست له‌ حکوومه‌ت هه‌لبگرێ. هه‌لبه‌ت «خه‌سه‌روخان» یه‌ کجار دژ به‌ بوونی خۆی به‌ والیه‌تی کوردستان بوو به‌لام تیروپشک به‌ ناوی ده‌رچوو بوو ده‌نا خۆی پیتی خۆش نه‌بوو و له‌ ئاکامیشدا بوو به‌ والی کوردستان. مه‌ستووهره‌ که میژووی میرنشینه‌کانی به‌ باشی ده‌زانی و له‌سه‌ری خور ببۆوه و لیکۆلینه‌وه‌ی له‌ سه‌ر کردبوون ده‌بگوت که مه‌رجی ده‌سه‌لات‌داری رشتنی خوینی مروقی بێ سووچ و هه‌زاره و بریاری‌دا می‌رد به‌ خه‌سه‌روی نه‌کا. خه‌سه‌روی ناکامیش له‌ ژیر گوشاری باوکی ناچار «حوسنی جیهان» خانم کچی «فه‌تحه‌لی شا» ی قاجاری ماره‌ کرد. به‌لام چووم دلی هه‌ر له‌ لای مه‌ستووهره‌ بوو و له‌ یاری شیرین زمانی خۆی دوور که‌وتبۆوه ده‌ستی کرد به‌ شه‌راب خواردنه‌وه و زولم و ده‌ست‌دریژییه‌کی زۆری ده‌کرد هه‌تا ئه‌و راده‌یه‌ی که ئیتر خه‌لک وه‌ئامان هاتن و ئارام و ئاسایش نه‌ما. نزیک و ده‌وروو‌پشتیه‌ی که‌انی هه‌موو خۆیان لی‌ لاده‌دا نه‌وه‌ک له‌ داوی تووره‌یی و بێ‌هه‌زه‌یه‌یه‌که‌ی بکه‌ون. له‌م مه‌ودایه‌دا چه‌ند جارانیس خوازینی لی‌ ده‌کا به‌لام ولامی مه‌ستووهره‌ هه‌ر «نه‌رتی و نا» ده‌بیت. «خه‌سه‌رو» تووره‌ ده‌بیت و پیاوه‌کانی بنه‌ماله‌ی «قادی» ده‌ست به‌سه‌ر ده‌کا و بریاری کوشتنیان ده‌دا که مه‌ستووهره‌ چاری ناچار می‌ردی پئی ده‌کا و دوا‌ی ماره‌برانه‌وه به‌ ریز و حورمه‌تیکی گه‌لی زۆر ده‌چیته‌ ناو کۆشکی ئه‌رده‌لان. کاریگه‌ری مه‌ستووهره‌ له‌ سه‌ر «خه‌سه‌روخان» هه‌تا ئه‌و راده‌یه‌ ده‌بێ که له‌و پیاوه‌ عاره‌ق‌خۆر و ژن‌بازه‌ی پیاویکی دلۆفان، مروق دۆست و شاعیری ساز کرد. له‌وی به‌ دواوه هه‌موو بیر و هۆشی «خه‌سه‌روخان» ببوو به‌ ئاسایش و ئاسووده‌یی خه‌لکی.

ئه‌وین و خۆشه‌ویستی «خه‌سه‌روخان» هه‌تا ئه‌و راده‌یه‌ی بوو که هیچ داخوارییه‌کی لی‌ رت نه‌ده‌کرده‌وه ته‌واوه‌تی به‌ گوێ ده‌کرد. له‌ هه‌مه‌بریشدا ئه‌وین و خۆشه‌ویستی مه‌ستووهره‌ بۆ می‌رده‌که‌ی هه‌تا راده‌یه‌ک بوو که به‌ دوا‌ی مردنی خه‌سه‌رو له‌ سالی ۱۸۳۴ ی زایینی که له‌ ته‌مه‌نی ۲۹ سالانه‌دا بوو ئیتر می‌ردی نه‌کرده‌وه

و هه‌تا مرد به‌ یادی ئه‌وینی می‌رده‌که‌ی ژیا و گه‌لی شیعی عاشقانه و خۆشه‌ویستی بۆ یاری گوتوه. له‌م غه‌زه‌له‌دا راده‌ی خۆشه‌ویستی و ئه‌وینی مه‌ستووهره‌ خانم به‌ خه‌سه‌روخانی دبندری. هه‌لبه‌ت پیاو له‌ ده‌ستی بالا و هه‌ستی به‌رز و قه‌له‌می نه‌خشینیسی ده‌گا و ده‌بینی که چه‌نده له‌ شیعی کوردی‌دا قورس و مه‌زن بووه و به‌ داخه‌وه له‌ شیعه‌ کوردیه‌ی که‌انی چی و اماان بۆ نه‌ماوه‌ته‌وه و به‌شی هه‌ره زۆری فه‌وتاون.

گرفتارم به‌ نازی چاوه‌کانی مه‌ستی فه‌تانت بریندارم به‌ تیری سینه‌سووزی نیسی موژگانت به‌ تالی په‌رچه‌می ئه‌گرجه‌کانت غاره‌ت کردم دلپکم بوو ئه‌ویچت خسته‌ ناو چاهی زه‌نه‌خدانت به‌قوربان! عاشقان ئه‌مرو هه‌مو هاتوونه‌ پابووست منیش هاتم بفرموو بمکوژن بمکه‌ن به‌ قوربانت ته‌شه‌ککور واجیه‌ بۆمن ئه‌گه‌ر بمرم به‌ زه‌خمی تو به‌ شه‌رتی کفنه‌که‌م بدرووی به‌تای زولفی په‌ریشانت له‌ کوشتن گردنت نازا ده‌که‌م خۆت بپه‌سه‌ر قه‌برم که رۆزی جومعه‌ بمیژی له‌ لای نه‌عشی شه‌هیدانت که‌سی تو کوشتیبت رۆزی شه‌را زه‌حمه‌تی ناده‌ن ئه‌گه‌ر وه‌ک من له‌ ئه‌م دونیایه‌ سووتابێ له‌ هیجرات هه‌میشه‌ سوژده‌گه‌م خاکی به‌ر ده‌رگانه‌که‌ی تو‌یه په‌قیب رووره‌ش بێ چون نالی بگا ده‌ستم به‌ دامانت دلم مه‌شکینه‌ چونکوو مه‌خزنی ده‌رد و خه‌می تو‌یه فدای شه‌رت و وه‌فات بم‌چی په‌سه‌ره‌ات مه‌یلی جارانت ئه‌تو ئه‌مرو له‌ مولکی دلبه‌ریدا ناده‌ری ده‌ه‌ری به‌ په‌رسی به‌نده‌گی «مه‌ستووهره» و هاتوته‌ دیوانت

مه‌ستووهره‌ له‌ کۆشکی ئه‌رده‌لان کتیب‌خانه‌یه‌کی گه‌لی مه‌زنی له‌به‌ر ده‌ست‌دا بوو. هه‌روه‌کی که‌ خۆی ده‌لی زۆری می‌ژوووس و رووداو‌نووسان زۆر خالیان له‌ به‌رچاوه‌ نه‌گرتوه‌ که‌وا به‌ بریار ده‌دا خۆی کتیبیک له‌ پیه‌ند به‌ میژووی کوردانی ئه‌رده‌لان بنووسی. زۆریه‌ی ژنانی سنی بۆ فیربوون و پرسیاره‌ شه‌رحیه‌کانیان سه‌ردانی مه‌ستووهره‌ی ده‌که‌ن. هه‌ر بۆیه له‌م بواره‌شدا کتیبیکی شه‌ری ده‌نووسی و وادیاره هه‌تا چه‌ند سال به‌رله‌وه ته‌نیا ژنیک بووه که به‌م راده‌ له‌ جوانی و ره‌وانی کتیبی نووسیوه.

له‌ سالی ۱۸۴۶ ی زایینی میرنشینی ئه‌رده‌لان که‌وته به‌ر په‌لاماری هیزه‌کانی قاجار. زۆریه‌ی بنه‌ماله‌کانی ئه‌رده‌لان وه‌ک مه‌ستووهره‌ په‌نایان برد بۆ کوردستانی باشوور و له‌ لای بابانه‌کان مانه‌وه. مه‌ستووهره‌ش له‌ سلیمانی له‌ لای کوره‌مامه‌که‌ی حوسین قولی خان نیشته‌جی بوو و چی وای پئی نه‌چوو به‌ هۆی ده‌ردی

دەربەدەرى و ئاوارەبى و لە دەستى زمانى خوارى خزمەكانى نەخۆش دەكەوى و لە سالى ۱۸۴۷ لە ئەمەنى ۴۳ سالى دا دونىاي روون جى دەهيلى و لە گردى سىوانى سلىمانى بە خاكى دەسپىرن.

لە بەرھەمەكانى مەستوورە دەكرى ئاماژە بە ديوانى شىعرەكانى بكەين. ھۆنراوەكانى مەستوورە بە دوو زمانى كوردى و فارسى ھۆنراونەوہ. شىعرە فارسىيەكانى كارىگەرى شىوہ و سەبكى عىراقىيان پىوہ ديارە. گەرانەوہ بۆ شىوہ و سەبكى عىراقى لە راستى دا رزگار بوونى ھۆنراوہى فارسى لە نەمان و ھەژارى چاخى سەفەوى و ئاژاوە و شىوہى دوای ئەوان بوو و دەيانھەويست بە شوينگرى لەم شىوہ شىعرە وە دوای رەچە لەكى شاعىرانى وەك حافظ و سەعدى و فېردەوسى و ... بكەون و شىعرى فارسى نەمرى و زىندووى بكەنەوہ. ھۆنراوہ كوردىيەكانى بە شىواز و راويژى ھەورامى و سۆرانى (ئەردەلانى) و لەسەر شىوہى ھىجايى خۆمالى ھۆنراونەوہ. بە داخەوہ زۆربەى ھۆنراوہ كوردىيەكانى نەمان و فەوتاون و ئىستاشى پىوہ بى زۆربەى چاپ نەكراون.

ئوگىنا واسىل ئاوا وەرگىرى بەتوانى مېژووى ئەردەلان و رۆژھەلاتناس دەلى: « لە نيوان گەلانى رۆژھەلاتى ناوين و نيزىك ژنىكى وەك مەستوورە كە ھۆنەرىكى بەتوانا و مېژونووسىكى بە دەستبورد بووہ و لە داىك نەبووہ بەراستى دەبى بلېم سەدەى نۆزدە ژن و رووناكبرى وەك مەستوورەى بە خۆيەوہ نەبىنوہ. ئەم شىعرەى مەستوورە كە بە كوردى ھەورامى و بە دوای مردنى شووى ئازىزى ھۆنىوتتەوہ، گەلى داخ و پەژارەى لىوہ دەبارى.

خەسرەوم! ئىشىم، خەسرەوم! ئىشىم
جە جەور فەلەك ناسۆرەن ئىشىم
جگەر كەيل ھوون ھەناسە سەردم
ئەسرین سەروازەن نە چىھەرى زەردم
خوسووس فیدات بام! شای كەمەر لالم
ئىمشەو جە سۆزش جگەر زوخالم
پەرى ناكامىت مەگەرەوام وەتاو
جە بەدبەختى وىم سەر نیام وەخاو
دیم جەو خاوەرگ، شای جەم وەقارم
مەسرورى دەروون ریش زامارم
جە كىبىخانە چون ھەردەجاران
نە دەورەت دلشاد جەم بەستەن یاران
خەسرەو ویت وە فەر خەسرەوانەوہ
نىشتەبیت نەسەدر كىبىخانەوہ
چەنى وەژبەختان عەیش و نۆشت بى
لال بام نام مەرگ فەرامۆشت بى
ھەرىەك وە نەوعى مەكەردى دلشاد

نە قەبر تارىك نەكەردى یاد
مەواچى ئەوہل نەوجەوانىتەن
ئىتىدای سوور و كامەرانىتەن
گۆشت وە ئاواز نالەى ئاھەنگ بى
خاترت مەسرور نە سەدای چەنگ بى
مەجلىسى مەخمور سەرمەست مەى بىن
موترىبان سەرگەرم ئاھەنگ نەى بىن
بەشاد مەساوان سەر وەخاك پات
رۆح و عومر و گيان مەكەران فیدات
تۆبەو تەور و تەرز و ھەردەجارانت
دلدارى مەدای يەك-يەك يارانانت
سەوگەندم بە زات حەيى بى چوونەن
مەيلم چەنى تۆ جەى وەر ئەفزوونەن
نە شوومى ئى بەخت نەحس سىاچار
خەسرەوم نەخاوە ناگا بىم بىدار
دیم نە ئەساسەى خەلۆت نەشاھەن
تەنىايى مەحزون دەروون سىاھەن
تولۆع سوېحەن ھەوا لۆلۆ ریز
ئاما بەیادم ئەو بەزم پەرویز
وہنەرمەنەرما دەس كەردم وەشىن
لە ناو خەسرەو بەو دیدەى نىمین
واتم خەسرەوم فیدای فەوتت بام
قوربان مەستى بادەى فەوتت بام
فیدای ئەو نالەى سۆز جگەرت بام
قوربان نامای جەو سەفەرت بام
فیدای زەمزەمەى وەخت فەرمانت
قوربان لوای راگەى نىھانت
فیدای ساز و سۆز مەجلىس بەزمت
فیدای تۆپل و كۆس مەيدان رەزمت
فیدای ئەو مەجلىس خەسرەوى تەورت
ئىسەىچ بە قوربان دەستاخی قەورت
ئاغەم سەر ھۆردار، بوینە حالم
بە ناكامى تۆ دەروون زوخالم
قەسەم بەو جەمال یوسف ئاسای تۆ
مۆنسىم ئاھەن دايم شەو و رۆ
سافەلەك چون من سىاچارە بۆ
سەرنگوون و خوار پارە-پارە بۆ
نەرد مەرگش شەند پەى شای فەروخ فەر
كامەرانى ویش مەكەرۆ تا سەر
باقى جە نەعیم دايم شادىت بۆ
مەستوورە قوربان نامرادىت بۆ

سەرچاوە: ديوانى مەستوورە، چاك كەردنەوہ و كۆكەردنەوہى مامۆستا ماجىد مەردووخ رۆحانى. دەزگای چاپ و بلاو كەردنەوہى ھانا. تاران ۱۳۹۰

خوراسان

محمد علی گنجی

«جعفرقلی زنگلی» شاعر و عارف کرمانج که از او به عنوان ملک الشعرا کرمانج یاد می‌شود، از طایفه «زنگلانلو» تیره ایل زعفرانلو (زاخوری) در روستای گوگان چشم به جهان گشود. سال تولد جعفرقلی مشخص نیست همان طور که از سال وفات، محل دفن و بخش زیادی از زندگی او اطلاعی در دست نیست.

از آنجایی که وی شعر می‌سرود، در یکی از اشعارش به نام «فتنه سالار» در خراسان وقایع را به گونه‌ای توصیف می‌کند که نشان می‌دهد خود او شاهد وقایع بوده است (مذاکرات روز ۳ شنبه ۳ رجب مجلس شورای ملی در رابطه با اسرای ایل باشکانلوی قوچان) درمی‌یابیم جعفرقلی در فاصله سال‌های ۱۲۲۹ تا ۱۲۶۶ شمسی شعر می‌سروده است.

«جعفرقلی» در کودکی از مکتب خانه می‌گریخت و لذا مدارج تحصیلی را طی نکرد، اما چنانکه از اشعارش بر می‌آید به چهار زبان احاطه داشت و در ترکیب‌بند معروف «دلبران»، «من له ته جاری نظر کربی ملال» که به آهنگ «شاختایی» خوانده می‌شد، تبحر خود را به اثبات رسانده است. به نحوی که در برخی از ابیات آن یک مصراع ترکی، یک مصراع کردی و مصراع دیگر آن فارسی است.

وی در اوایل جوانی عاشق دختری به نام «ملواری» [مروارید فارسی] می‌شود که نام او را در بسیاری از اشعارش آورده است. این عشق مسیر زندگی او را عوض می‌کند همچنان که در زندگی بسیاری از عرفا حادثه عشق، نقش بیدارکنندگی داشته است. اگر چه اطلاعات چندانی درباره ملواری در دست نیست، اما برخی او را دختر عموی جعفرقلی دانسته‌اند و برخی معتقدند وجود خارجی ندارد و نام او در اشعار جعفرقلی سمبل عشق آسمانی است. ولی قرآینی در اشعارش وجود دارد که نشان می‌دهد ملواری شخصیتی واقعی است و این عشق و هجران جعفرقلی را از زندگی ایلپاتی به غربت و دوری از دیار کشاند و او را آواره کوه و بیابان کرد. جعفرقلی در جای جای اشعارش از این غربت مویه می‌کند. یک روایت درباره دانش زبان جعفرقلی باز می‌گردد به این نکته که با توجه به این که نام بسیاری از شهرها و حتی روستاهای قوچان و همچنین نام شهرهای دیگر ایران و جهان در اشعار جعفرقلی وجود دارد، می‌توان مدعی شد که او بسیاری از این مناطق را دیده و در یکی از این مناطق به احتمال قریب به یقین به تحصیل

ائمه معصومین (ع) موج می‌زند و نمونه‌های بسیاری در اشعار جعفرقلی وجود دارد که هر چند ساخت دستوری آنها کرمانجی است ولی غیر از فعل، هیچ کلمه کرمانجی دیگری در آن وجود ندارد. جعفر قلی علاوه بر هنر شاعری، که بنا به گفته او هنر اصلی اش است، دوتار نیز می‌نواخته و اشعارش را با آهنگ دوتار زمزمه می‌کرده است. جعفر قلی تخلص های گوناگونی مانند جعفرقلی، جعفر، جعفرقلی بیچاره، جعفرقلی عندلیب، جعفرقلی مختار، جعفرقلی زنگلی و کرد را برای خود اختیار کرده است. از جعفر قلی دیوان اشعاری به جای مانده است که به کوشش کلیم‌الله توحیدی، محقق پیش کسوت و نام‌آشنای فرهنگ و فولکور منطقه خراسان، به خصوص خراسان شمالی تصحیح و به کوشش احمد عضدی با عنوان «دیوان عرفانی جعفر قلی رنگلی ملک شعرای کرمانج» منتشر شده است.

ناترا مجنووَن ژه من بیگانه بوو ئه غلو که مال
دلوه‌را من، من له ته جاری نظر کر بی ملال
لب لاریندن نیشکر، دامه‌ر نه‌باتو قه‌ندوبال
آق یوزینده خال هندوو، نوکته قویمش ذوالجلال
یک نظر بر من فکن، ای خسرو فرخنده فال
لیوی ته لعل بدخشان، سینگی ته‌نالی بلوور
بریی ته قوس قزح، پژانگی ته شر و شوور
جانمی پروانه تک یا خدین اوته، ای شمع نوور
تووه‌ویی حوسنا، پرزادیی، نزانم یا کو حوور
مصریان را کرده شیدا، یوسفی صاحب جمال
معنی:
بیت اول (کرمانجی)

همچو مجنون ز من، بیگناه شد عقل و کمال
دلبر من، من به تو یکبار نظر کردم بی ملال
بیت دوم (ترکی)

ازلبانت نیشکر می‌چکد و نبات و قند و بال
خال هندو بر رخ سیمین تو، نقطه نهاده ذوالجلال
یک نظر بر من فکن، ای خسرو فرخنده فال
بیت سوم (کرمانجی)

لب تو لعل بدخشان سینه است همچون بلور
ابرویت قوس و قزح، مژگان تو پر شر و شور
بیت چهارم (مصراع اول کرمانجی/مصراع دوم
ترکی)

جان من پروانه وار سوختی، الا ای نور شمع
تو به این حسن پرزادی، ندانم یا که حور؟
مصریان را کرده شیدا، یوسف صاحب جمال

علم پرداخته است. در مقابل روایتی دیگر که بیشتر به افسانه می‌ماند، نبر این نکته قرار گرفته است که جعفر قلی بین دو کوه رفته و چند مرد را می‌بیند که دوتاری به او می‌دهند و از آن پس او قریحه شعر و دانش فهم چند زبان را پیدا می‌کند.

بعد از آشنایی جعفر قلی با قرآن و علوم اسلامی، دو دگرگونی مهم در زندگی او رخ می‌دهد:

- دگرگونی در سطح اندیشه: یعنی عشق جعفرقلی به ملواری که از عشق مجازی به عشق عرفانی تغییر پیدا می‌کند، به نحوی که بروزات بیرونی آن در شعرش متجلی شده و بخش مهمی از اشعارش را اشعار عرفانی تشکیل می‌دهد.

- دگرگونی در سطح زبان: در این مورد بسامد کلمات عربی و فارسی و آیات قرآن در اشعار او به شدت بالا می‌رود. شاید بتوان ادعا کرد تاثیر پذیری جعفرقلی از قرآن و بهره‌گیری از این کتاب آسمانی در اشعارش با شعر شاعرانی همچون حافظ و مولوی قابل مقایسه است.

جعفرقلی شاعری توصیفی است چنانکه در وصف دو کوه شاه جهان، و هزار مسجد اشعار توصیفی دارد. مذهب جعفر قلی مانند تمام کردهای شمال خراسان شیعه اثنی عشری است و در اشعار او مدح

زندگینامه ابراهیم یونسی

هیمۆ بیتنا

مالاویایی کردن له پینوووسیکی کارامه کاریکی ئەسته مه. به لام بیژی بانه بهم سه رده مه چهوتوه شه سواریکی تر رادهستی چه کی له بن نه هاتوو واته پینووس بکاته وه. زۆر له ئاوز به دهه نییه به لام بۆن و بهرامه ی زریق و بریقی چینی وای کردوه ئەم ئیشه که بۆته پیشه، پیشینه کانه ییش پیشیل کات و به ره و پاش ههنگاو بنیت و پیشکه وتن له بهر چاو روون نه بیت. هیوای روونی دوارۆژ و به رده وامی کاره کانی یونسی ده خوازم. ئە و پڕۆژیش خه لک سه لماندیان لایهنگری رۆله کانیان و ئەمه گداری پینووس. هه موو به په رۆشه وه له ئیواره یه کی سارد و سردا له گه رووی به ره و شاری سه قز له ته رمی ساردوه بووی مامۆستا پیشوازیان کرد تا بسلمین نامرن ئەوانه ی وا له دلی میلیه تا ئەژیین.

«مادرم جیغ می کشد، مادر بزرگ دستپاچه است... بیست و هفت رمضان است. خاله رابعه هن و هن کنان رسیده است، ماتش برده است... مادرم جیغ می زند - من بی تابم و در جا وول می خورم. بیست و هفت رمضان است، سال هزار و... بقیه اش را نمی دانم... آن ها هم نمی دانند. مادر بزرگ فقط می گوید بسیت و هفت رمضان - و همیشه با تعجب - که با این حال چرا این همه نا اهل! بیست و هفت رمضان سال هزار و... روز تولد من است...»

«ملا حسن پس از تلاوت سوره مبارکه چندین بار در گوشم اذان خواند: الله اکبر، الله اکبر. اشهد ان لا اله الا الله... و بعد در حالی که سرش را به گوشم نزدیک کرده بود چندین بار توی گوش راستم گفت: «ابراهیم، ابراهیم خان...» و بعد آروغ زد، همین عمل را با گوش چپم تکرار کرد، سپس همچنان که مرا به مادر بزرگ باز پس می داد گفت «خوب اینم از ابراهیم خان... خداوند عاقبت به خیرش کند.»

اکنون تقریباً ۸۵ سال از آن زمان گذشته و دیگر آن کودک نیست تا با قلم شیوایش قصه نبودنش را بنویسد. «زمستان بی بهار» دکتر ابراهیم یونسی بی بهار پایان یافت و در ۱۹ بهمن ۱۳۹۰ در شهر تهران دیده از جهان فرو بست. او که سال ها در شهرها و کشورهای مختلف و دور از دیار خود زیسته بود، طبق وصیت خود به سرزمین مادریش برگردانده شد تا نه در «گورستان غریبان» بلکه در آرامگاه «سلیمان بگ بانه» در میان دوستان و خویشانش بیارامد. وی در میان کسانی به خاک سپرده شد که با آن ها چه در دنیای واقعی و چه در رمان هایش، زندگی کرده و خوبی و بدی هایشان را لمس کرده بود. «ابراهیم یونسی» در میان رمان هایش آرمید. صبح روز جمعه ۲۱ بهمن پیکر ایشان در میان خیل عظیم مردم شهرستان

از خانواده‌های عشایری دعوت کرد که چنانچه فرزند یا فرزندان واجد شرایطی دارند، آنها را به مدارس نظام (دبیرستان نظام و دانشکده افسری) بفرستند. من واجد شرایط بودم. نوجوان هفده ساله وقتی از بانه‌ی کردستان در سال ۱۳۲۲ به دبیرستان نظام در تهران آمد، هنوز نمی‌دانست که روزی هدفش می‌شود معرفی مردم و فرهنگش: «صحبت که می‌شد، چه معلم، چه شاگرد فکر می‌کردند اگر شب را پیش‌گرد جماعت سر کنی، سرت را می‌برند و فردا زنده نیستی!... اختلاف مذهب هم بود و طرفین به هم «بد» معرفی شده بودند. وقتی کسی منتقل می‌شد به کردستان، عزا می‌گرفت و تلاش می‌کرد تا با پارتنی بازی و رشوه‌ای آن‌جا نیاید. اما بعد که می‌آمدند، می‌دیدند غیر از این است که شنیده‌اند و باید چیزی می‌دادی تا بروند!» او در سال ۱۳۲۸ ازدواج کرد که ثمره آن سه دختر و یک پسر بود. ابراهیم یونسی از اعضای گروهی بود که در سال ۱۳۳۳ بعد از دولت دکتر مصدق به عنوان افسر نظامی دستگیر و پس از کش و قوس‌های فراوان، هشت سال از عمرش را در زندان رژیم پهلوی سپری کرد. از گروه هم‌ردیف‌هایش، سرهنگ مبشری و سرهنگ سیامک اعدام شدند، اما او که در خدمت سربازی یک پایش معلول شده بود، با تخفیف، به حبس ابد محکوم و پس از هشت سال با یک درجه تخفیف آزاد شد. ایشان از آن دوران چنین می‌گوید: «در سال ۱۳۲۹ در اثر سانحه‌ای در حین خدمت پای چپم را از دست دادم. برای معالجه به تهران آمدم و در بیمارستان شماره یک ارتش (بیمارستان یوسف‌آباد) بستری شدم. پس از چندی به اداره ذخایر ارتش منتقل شدم. تا سال ۱۳۳۳ در ذخایر ارتش بودم. در این سال

بانه و شهرهای دیگر از جمله تهران، مهاباد، سقز و ... به خاک سپرده شد. ابراهیم یونسی در سال ۱۳۰۵ در بانه به دنیا آمد. ابراهیم یونسی از خانواده خود چنین می‌گوید: «دو ساله بودم که مادرم را از دست دادم. مادر بزرگ، بزرگم کرد. با پدر بزرگ. این زوج مردمی بسیار قانع و زحمتکش بودند و البته مستمند. پدر بزرگ در هر حرفه‌ای مجرب بود از درودگری، فعلگی، خیاطی .... مردی بود در عین حال بسیار شوخ و زنده دل و مجلس آرا. مادر دختر رعیت بود و پدر خان زاده-از خوانین محلی- سلیمان خان، نوه یونس خان، حاکم بانه. خانه اش -خانه پدر- بسیار آشفته بود پنج خواهر داشت و سه زن بابا، سه برادر، یک بردادر زاده و کلی نوکر ... هر یک برای خود حکومتی بود و هر یک برای خود تصویری از خود و خانواده بزرگش داشت. خانواده پدرم همه پشت رو اطلسی بودند بجز من و دو تا از عموهایم -ما یک رو اطلس و یک رو کرباس بودیم. من در پانزده سالگی جز به تصادف به خانه پدرم نرفته بودم و هر بار که رفتم تحقیر شدم- مادربزرگم نمی‌گذاشت بروم. ابراهیم یونسی در سال ۱۳۱۷ «دبستان دولتی پهلوی بانه» را به پایان برد و تصدیق کلاس ششم ابتدایی را گرفت. «بانه مدرسه متوسطه نداشت، بنابراین پدرم مرا به سقز فرستاد. شهر سقز شصت کیلومتری با بانه فاصله دارد. «وی سیکل اول (سه سال اول) دبیرستان را در سقز خواند. در سال ۱۳۲۰ سیکل اول متوسطه را به پایان رسانید.» سال ۱۳۲۰ سالی بود که طی آن کشور از سوی قوای متفقین اشغال شد. با اشغال کشور، منطقه آشفته و عشایری شد. دیگر مدرسه‌ای نبود و من تا سال ۱۳۲۲ بیکار بودم. در این سال، ارتش طی بخشنامه‌ای

بود که پس از کودتای ۲۸ مرداد ۱۳۳۳ سازمان نظامی وابسته به حزب توده ایران کشف شد و عده زیادی از افسران بازداشت شدند. من هم جزو بازداشت‌شدگان بودم. بنابراین ما را به سرعت در گروه‌های دوازده‌نفری به «دادگاه‌های فوق‌العاده نظامی» سپردند. من جزء گروه دوم، در بیست‌ودوم مهر ۱۳۳۳ محاکمه شدم. در دادگاه بدوی به اتفاق آرا هر دوازده‌نفر محکوم به اعدام شدیم. پیش از ما گروه اول همه محکوم به اعدام شده بودند. در آخرین لحظات - هنگام اجرای حکم - به من ابلاغ شد که به علت نقص عضو خدمتی از یک درجه تخفیف (یا عفو ملوکانه) برخوردار شده‌ام» پس از یک سال انفرادی در زندان قصر شاید بختیاری اوست که همبندی هایش همه تحصیل کرده هستند وقتی اتاق‌ها بازتر می‌شود، در گپ‌وگفت‌های زندان بحث به تعریف داستان و رمان کشیده می‌شود. با اروپا و شوروی نامه‌نگاری می‌کند که اگر اطلاعاتی درباره‌ی داستان‌نویسی هست، برایش بفرستند. به حساب مدرسه‌ی بین‌المللی «تحصیل از طریق مکاتبه» در انگلستان پول واریز می‌کند، برایش کتاب می‌فرستند و او پیگیر می‌خواند و تمرین‌ها را انجام می‌دهد. «هنر داستان‌نویسی» در زندان نوشته می‌شود. این کتاب را می‌خواند و دامنه‌ی مطالعه را بسط می‌دهد. بعد از تنظیم مطالب، آن‌ها را به سیاوش کسرای می‌دهد که به ملاقاتش می‌آمده، می‌سپارد و او هم به ناشری برای چاپ.

در همان ایامی که در زندان به سر می‌برد، از «سیاوش کسرای» که برادرش جزو زندانی‌شده‌ها بود و او مرتب به ملاقاتش می‌رفت، درباره ترجمه «آرزوهای بزرگ» چارلز دیکنز می‌پرسد و او به یونسی پیشنهاد می‌کند که جا دارد این اثر را ترجمه کند؛ پس ترجمه می‌کند و کتاب، زیر نظر «سیروس پرهام» منتشر و در سال ۱۳۳۶ در دانشگاه تهران برنده جایزه می‌شود. بعد از زندان، سه سال بی‌کار می‌ماند تا با محمد قاضی در کامپ‌ساکس (شرکت دانمارکی که راه آهن ایران را ساخت) همکار می‌شود. قاضی هم‌ولایتی او بوده و از سال‌های دبیرستان نظام‌آشنایش. یونسی با قاضی که لیسانسیه‌ی حقوق و کارمند بازنشسته‌ی دارایی بود، یک سالی در این شرکت دانمارکی همکار می‌شود و پنج - شش سالی هر شب با او در رفت‌وآمد است، هر دو با خانواده‌های‌شان در منزل یا در کافه و رستورانی ابراهیم سپس در مرکز آمار استخدام شد او پس از چندین سال تحمل سختی با واسطه دوستش دکتر روح‌الله عباسی در مدرسه عالی اقتصاد ثبت نام کرد و از همان مدرسه لیسانس اقتصاد در یافت کرد و دکترای همین رشته را در سال ۱۳۵۶ از دانشگاه سوربن فرانسه دریافت کرد در

میانه دهه پنجاه از جمله کسانی بود که کمیته دفاع از حقوق بشر را در ایران بنا گذاشت. در سالهای پس از انقلاب توسط دولت مهندس بازرگان به عنوان نخستین استاندار کردستان برگزیده شد. یونسی از جمله کردهایی بود که به کار فرهنگی در میان کردها ایمان داشت، وقتی که می‌توانست برای ترجمه آثار ادبی صرف شود، به پای ترجمه کتابهای زیادی در زمینه مسائل مختلف کردها گذاشته که نشان از حساسیت‌هایش دارد. در طول زندگی برای احقاق حقوق کردهای ایران کوشیده است. او همچنین زمانی تقاضای تاسیس «نهضت ملی کرد» به وزارت ارشاد داد که ظاهراً به نتیجه‌ای نرسید. در اوایل نهمین دهه زندگی خود نیز همچنان به ترجمه ادامه داد تا اینکه سرانجام در ۸۴ سالگی قلم را بر زمین گذاشت و اعلام بازنشستگی کرد. رُمان «اگر بیل استریت زبان داشت» نوشته جیمز بالدوین، «شکفتن در باغ» به قلم خودش و همچنین گزارش‌های دوران خبرنگاری تروتسکی در بالکان از جمله واپسین کارهای او در حوره ترجمه و داستان‌نویسی‌ست. خاطرات خود نوشت او نیز با عنوان «زمستان بی‌بهار» چاپ شده است. از آن جایی که اینجا ایران است و نبودن اسطوره‌ها، بیش از بودنشان ما را تحت تاثیر قرار می‌دهد، استقبال نسبتاً مناسبی از ایشان شد و ۱۰۰ شاخه گل زرد و قرمز به نشانه بیش از ۱۰۰ اثر برجسته ایشان و به نماد «گولی زه رد و سوری سلیمان بگ بانه» - که دیگر اثری از آن‌ها باقی نمانده - بر مزار ایشان گذاشته شد. به رسم همیشگی در این گونه مواقع، قول‌هایی مبنی بر ساختن پیکر ایشان و نام‌گذاری مکانی به اسم «دکتر ابراهیم یونسی» از سوی مسئولان داده شد، تا احتمالاً چند روز دیگر به فراموشی سپرده شود.

مجلس ترحیم برای آقایان در مسجد توحید و برای خانم‌ها در منزل یکی از اقوام برگزار شد. این روزها بزرگان و قدیمی‌های شهر نه به خاطر ترجمه‌ها و رمان‌هایش بلکه به خاطر رسومی که دکتر بارها و بارها در کتاب‌هایش به آن اشاره داشته است دسته‌دسته به «سه‌ر خوشی» او رفته‌اند تا مرهمی باشند بر داغ خانواده‌او، به ویژه «رزا خانم» که اگر چه از این دیار نبود اما کسی نیست که او را نشناسد و با او همدردی نکند و داستان‌هایی نداند از رنج‌ها و دردها و فداکاری‌هایش. آری ابراهیم یونسی رفت اما یادمان باشد که حداقل کاری که میتوانیم بکنیم این است که آثار او را بخوانیم او برای ما نوشته برای ملت خود رنج کشید ترجمه کرد و نسل جوان امروز باید از آثار او بهره‌برد و بخواند پس بخوانیم. گفتیم که ایشان وی نخستین استاندار کردستان ایران، پس از انقلاب ۵۷ و در دولت

مهدی بازرگان بود. ابراهیم یونسی (زاده شهر بانه) که از افسران بازمانده شبکه نظامی حزب توده ایران در سالهای پیش از کودتای ۲۸ مرداد است و پس از کودتا نیز سالها در زندان کودتا ماند، پس از کودتا محکوم به اعدام شده بود و تنها بدلیل آنکه یک پای خود را در ارتش از دست داده بود یک درجه تخفیف گرفت و به حبس ابد محکوم شد. وی ۸۰ کتاب از زبان انگلیسی و یک کتاب از زبان فرانسوی به فارسی ترجمه کرده است. ابراهیم یونسی از سال ۱۳۸۸، به بیماری آلزایمر مبتلا شد. او در این خصوص می گوید: من پولی برای درمان بیماری خود در خارج از کشور ندارم. من فقط یک حقوق کارمندی می گیرم

نوشته‌ها

۱. هنر داستان نویسی - (۱۳۴۱)
۲. دل‌داده‌ها
۳. رویا به رویا
۴. مادرم دوبار گریست - (رمان)
۵. کج کلاه و کولی - (رمان)
۶. گورستان غریبان - (رمان) (۱۳۵۸)
۷. زمستان بی بهار
۸. شکفتن باغ - (رمان)
۹. دادا شیرین - (رمان)
۱۰. اندوه شب بی پایان
۱۱. دعا برای آرم
۱۲. خوش آمدی - (رمان)

ترجمه‌ها

۱. آرزوهای بزرگ - چارلز دیکنز (۱۳۳۶)
۲. ادبیات آفریقا
۳. تاریخ ادبیات یونان - رز هربرت جنینگز
۴. تکیه‌گاه - درایز تودور
۵. قیام شیخ سعید پیران - اولسن رابرت
۶. کردها و کردستان - درک کینان
۷. تاریخ معاصر کرد
۸. جنبش ملی کرد - کریس کوچرا کرد شناس

فرانسوی

۹. هنر نمایشنامه نویسی
۱۰. طوفان - ویلیام شکسپیر
۱۱. جنبه‌های رمان
۱۲. اگر بیل استریت زبان داشت
۱۳. کردها ترکها عربها - سیسل جی ادموندز
۱۴. یک جفت چشم آبی - توماس هاردی
۱۵. به دور از مردم شوریده - تامس هاردی
۱۶. جود گمنام - تامس هاردی
۱۷. موسیقی و سکوت - رز تره مین

۱۸. بازگشت بومی - تامس هاردی
۱۹. گشتی در کردستان ترکیه - شرین لیزر
۲۰. مردی که خورشید را در دست داشت - جک ریموند جونز
۲۱. مسئله کرد و روابط ایران و ترکیه - السن رابرت
۲۲. با این رسوایی چه بخشایشی - رندل جانانان
۲۳. علامتچی - چارلز دیکنز
۲۴. داستان دو شهر - چارلز دیکنز
۲۵. چارلز دیکنز - هاردی باربارا
۲۶. دفتر یادداشت روزانه یک نویسنده - فئودور میخایلوویچ داستایفسکی
۲۷. کردها - مصطفی نازدار
۲۸. اسپارتاکوس - فاست هوارد
۲۹. جامعه‌شناسی مردم کرد (آغا، شیخ و دولت) -

مارتین وان براینسن

۳۰. جنبش ملی کرد - کریس کوچرا
۳۱. زندگانی و عقاید آقای تریسترام شندی - استرن

لارنس

۳۲. دست تکیده - تامس هاردی
۳۳. تاریخ اجتماعی هنر - هاوز آرنولد
۳۴. سیری در ادبیات غرب - پریستلی، جان بوینتن
۳۵. تاریخ ادبیات روسیه - میرسکی سی دی
۳۶. میراث شوم - گیسینگ جورج
۳۷. لینمارا، عشق و آرزو - گاسکین کاترین
۳۸. زن شیشه‌ای
۳۹. آشیان عقاب - هون کنستانس
۴۰. تامس هاردی - لوپس سی دی

بؤ دوکتور ئیبراهیم یونسی

۱. باسی ئیبراهیمه ئیمرؤ پرسه‌یه کوچه خه‌مه
۲. چاوی ئاربابا خه‌مین و خاکی کوردان ماته‌مه
۳. ئه‌و غه‌ریبه‌ی دوور ولاته تهرمی پاکی دا به خوئل
۴. با که‌لی خان جوان بینه‌ی، گشت سلیمان به‌گ ته‌مه
۵. وه‌عدی هاتی هاته‌وه بؤ جئ سهری خه‌ونی ژیان
۶. نیوی به‌رزی هه‌ر ده‌مینه‌ی و به‌ره‌می ئه‌و خاده‌مه
۷. هاته‌وه دوکتور به‌خاکی روژئی هه‌ستابوله وی
۸. دژ به‌شه‌و ویستا له ژینا ئه‌و سه‌فا خانه‌و شه‌مه
۹. جوان کتیبی بو به‌ئاغاو شیخ و ده‌وله‌ت بی گومان
۱۰. بویه‌فارسیش بانگی هه‌ل دا پیاوی وه‌ک دوکتور

که‌مه

۱. مانگی زستانه‌وله ریبه‌ندانه کوچ و یادی ئه‌و
۲. وایه زانست ئاوی روونه‌و هه‌ستی نووسه‌ر وه‌ک چه‌مه
۳. کووری پرسه‌پی وتم زانست له سه‌روه‌ت چاتره
۴. شیعیری ئاکام بانگه‌وازه، وایه زانین مه‌ره‌مه

دیمانہی تایبہ تی زانکو ده گهل ئوستادی داروینه که مال رهشیدپووری

زانکو

موسنظرهفہ گوردراو کرا به هونه رستان و ناوی «موعهلم» له سهر ئوستاده کان هه لگنیرا و کرا به «هنر ناموز». ههر له و ساله شدا کلاسی معرق چوب واتا داروینه بوو به جیران کارگای منبته و دو برا به ناوکانی [ناوی یه کینکیانم له یاد نه ماوه] و «حسن امامی» درسی «معرق چوب» یان ده سپیکرد. ئه و ساله و ئه و کلاسه و ئه و ئاغا یانه سهره تایی میژوی معرق چوبه له ئیران. به لام ئایا ئه وه ریک میژووی معرق و داروینه گهریشه له کوردستان؟ بو میژو ده یلیم نه خیر.

زانکو: ئیوه خوتان له کهنگیوه دهستان بهم کاره کردووه؟
رهشیدپووری: له سالی ۱۳۷۴ هه که ده بیته ۲۶ سالی ره بهق.

زانکو: چونیه تی ئاشنا بونی خوتان له گهل ئه م هونه ره مان بو باس بکه ن.

رهشیدپووری: ده زانی من کوره دار تاشم و ئه وه دهسکه وتیکی باشه له کارکه مدا. چاکم له بیر نی به هار بوو یا هاوین، له دوکانی ده گهل بابم دارمان دادینا. بابم له پشت لینه که بوو و من له ودیوی لینه که، له نگه ری داره که م راگرتبوو. داره که ئه ستور و ته ر و قورس بوو. هه ردو کمانی شه لالی ئاره قه ی کردبوو. ده رکه ی کارگا ئاوه لا بوو. هه م لینه کاری ده کرد و هه میش ته هویه. به چاو ناگامان له یه کتری بوو، دنا فره فری ته هویه و هاش و هوشی لینه نهیده هیشت گویمان له قسه ی یه کتر بی. جگه له وهش نیونیوه با گیزه وه ی به تۆزوخولی ده ری و بره داری ژووری ده کرد. من پشتم ده ده رکه یدا بوو. بابم له ناکاو چاوی له سهر داره که لابرده و سهری سورانده لای ده رکه. بزه یه کی هاته سهر لیوی و ههر به سهر به خیره اتنی که سیکه کرد. منیش سهرم وه رسورانده لای ده رکه. پیاویکی سه روسیما شیرن، هاته ژور و به بی ئه وه ی هیچ بلی چوو له قه راغیک راهه ستا. غه ریب بوو و قه تمان نه دیتبوو. کو ت و شالواریکی

زانکو: تکایه خوت به ئیمه و خوینه رانی به ریزی زانکو بناسینه؟

ولام: به لی، من «که مال رهشیدپووری» مو کوری «دایه مهنج» و «بابه که ریم» م. تاریک و روونی به یانی ئاخیرین رۆژی هاوینی ۱۳۴۲ له دایک بووم. چه ندیش خو شحالم ئه گه ره ده لیم مندالی گه ره کی «باغی سیسه» م. ماله که مان به رامبه ره به مالی «میرزاسه عید بازیار» ی بوو. سهره تاییم له قوتابخانه ی ۲۵ ی شه هریوه ره خویند و راهنماییم که وته سالی ۵۷ و به شیرزه یی ته واوم کرد، ده بارودوخی ئالۆزی شه سته کاندای دیپلومم وه رگرت و ئیدی خویندن که لکی برا و منیش ده ستم هه لگرت!!!
زانکو: تکایه کورته باسیک له سهر هونه ری «معرق چوب» مان بو بوروژینه که له کوپرا هاتووه بو کوی ده چی؟
ولام: له وانه یه بلیم معرق له و هونه ره تازه گه شه کردوو یانه یه، که میژوو یه کی زور کونی نیه، ههر بو یه ده کری له زور هونه ری تر وه ک فره رش، راشکاوانه تر باسی لی بکه ی. به پیی سه رچاوه کان یه که م که س که باسی معرق چوبی کردبی، جه نابی «محه مده سه تتاری» یه. ئه م به ریزه چه ندین کتییی له سهر هونه ره سونه تییه کانی ئیران نوسیوه ته وه. یه کیانی کتییی «منبت کاری» یه چاپی امیر کبیر سالی ۱۳۶۸ (هه لبه ت پی شه کیه که ی سالی ۱۳۶۵ نه سیوه) له م کتیه دا ده لاپه ره کانی ۱۲ هه تا ۱۵ ی باسی هونه ری معرق چوب واتا به کوردی خو مان داروینه ده کا و له کوتایی کتیه که شدا چه ندین وینه ی زور به که لکی له کاری معرق چوب داناوه.

سالی ۱۲۸۹ هه کمال الملک (نقاش) به مه به سته ی په ره پی دانی وینه گه ری به شیوه ی کلاسیک له تاران له باغی نگارستان «مه دره سه ی صنایع مستظره فه» ی دامه زراند. له سالی ۱۳۰۲ جگه له نقاشی هونه ره ده سته یه کانی تری وه ک منبت و موزائیک و قالی واتا فره شی لی زیاد کرد، دواتر هونه ری «مجسمه سازی» شیان لی میوان کرد! زستانی ۱۳۱۲ ناوی مه دره سه ی «صنایع

www.darwena.ir

داره گوئز و تووی ده پرسی. له باغی «سهید دمانچه»ی
 نه ودهمی له قهراغی شاری بوو، ئیستی نیو شاره. بریک
 داری براوی وشک هه بوون. چوین چاومان لیکرد له
 ریگایه لیم پرسی داریت بو چیه؟ کوتی: «لیت تیک
 نه چی! من نه تاجری دارانم و نه دژی ژینگه! من معرق
 کارم!»

ئهوه بسم الله و سه ره تایی معرق چوب له مه هاباد- زۆر
 به دلکی تامه زۆر به سه روزه بینیکی پر له تاسه وه داوام
 لیکرد پتر له مه هاباد بمینیته وه و فیتری ئه وه هونه ره م بکا.
 کوتی، ئاخو خۆ نه دار، نه که مان، نه مشار، هه چم پی
 نی. کوتم هه موو شتیکت بو پهیدا ده که م بهس مه رۆوه.
 که زانی هینه خولیای کاره که م، کوتی باش. به
 چه وتیه ک دوو ته خته نه ردمان ساز کرد! «وه ستاره حیم»
 ده ست گه وه زۆری یارمه تی داین. دیوی ده ری و ژوری
 ته خته نه رده کانمان معرق کاری کرد! معرق جوانترین
 و خه یالی ترین شیوه هونه ریکی دارینه که ده توانی به
 دار بیکه ی... ئای له وه هه موو جوانییه ی دار دهیدا به
 کاری!... خۆ له بهر جوانی کاره که ره قی داره کانت هه ر
 له بیر ده چنه وه!... ده نا خۆ داری معرق کاری هه موی
 ده لپی ئیسکن... جا وه ره به و مشاره باریکه ش دابر
 دابری که!...

خاوینی ده به ردا بوو. داره که ی به رده ستمان چوار پینچ
 میتر دریز بوو، وه لا بو کاریته ده بوو. به تما بوین چوار
 پالوی بکه ین، بیکه ینه سه رتاق. دریزه مان به کاره که دا.
 چاومان له سه ره که برا هه لنده گرت. کابراش ده تکوت
 ده گه ل ئه م تۆزوخۆله نامۆ نییه. قیزوبیزی لی نه ده کرد.
 وا به لیزانی له که ناریش راهه ستابو هه تا نه بیته ئه سپایی
 زه حمه ت. دیار بوو ده یزانی قسه کردنیش بیفایده یه، بو به
 به یه کجاری مات ببوو. یه ک دوو سه ره دار و لاپه ره له بهر
 لاقی بابم بوون، به ئاسیایی داها ته وه و لای بردن. ئه و
 جو ره ی ده ستی بو داره کان برد ویده چوو خو شی ئه هلی
 ئه و دار و کاره بی. هه ره به وه نده ی نامۆبی شکا، ئیمه
 بزهمان ده دایه و ئه ویش بسکه ی سمیلانی ده هات.
 بنه داره که مان چوار پالۆ کرد و لینته که مان کووژانده وه.
 بابم به خیره اتنی کرد. ئه ویش به فارسی کوتی: «سلام
 ئوستا خسته نباشی». زاراویکی شیرینگی هه بوو. دیار بو
 ده بی شومالی بی. ئه و جار منیش لپی چومه پیشی و به
 خیره اتنم کرد.

کاک «عه لی یه کتایی» خه لکی ره شت بوو. کچی
 له مه هاباد خواستبوو. زاوای استاد محه ممه د قاسمی
 ژهنیاری به توانای زه رب و ته پل و هاوکاری مه موستا
 حه سه ن زیه ک و ماموستا ماملی بووه. کاک عه لی له

له و حهوت رۆژه دا هه چى پرسىارى به زهينم گهيشته، پرسىم و ولامه كه شىم نوسىبووه... كاك عهلى كوتى: جا ئهوجار ده رۆمهوه!... خه مم كه وته دلى... ئه وه پچىته وه من چى كه م؟!

پنده كه نى!... ده يزايى تازه كارم ته او وه ده سبه ردارى معرق نابم. كوتى نيگه ران مه به پاش قه ده رىكى ديكه ديمه وه دارى شته بو دىنم... به لام ئه گه ر پىت خۆشه ئه وه هونه ره به باشى فىر بى، ده بى ده و ره بى بىنى. بچۆ تاران، تاران پاينه ختى معرقه.

كاك عهلى گه رايه وه زىده كهى خۆى. من مامه وه و دوستى لايه ره وه ده سنووسى خۆم... له سه ر معرق و كولىك خه ون و خه يالى وردودر شته. ره وان شاد «جه عفه ر قازى» تازهى ته ر حىكى ره ش و سىبى مامۆستا هه ژارى كيشابۆوه، چوم كو پىك م لى هه لگه رته وه و مېترىكى شم گه وه كرده وه و ده ستم به كارى كرد!!... له هه ر كوئى گرفت م ده بوو، زه نغم بو ره شته لى ده دا. له مه هاباد نه له «فنى و حرفه اى» و نه له «سازمان مېراث فرهنگى» نه هىچ كه س له هىچ كار گايه ك ئه وه هونه ره بان نه ده ناسى و نه ده زانى. نىو پىكى غه رىب و ناوه رۆكىكى غه رىب تر... هه تا ئىوارى په نا هه ر كاك عهلى بوو له ره شته...

له نىو شارى، كه وتمه دار كو كرده وه. هه تا ئه وه رۆژى له ناوچه دا دارى بان به جوت ده فرو شرا بان به پوت بان به تۆن. كارى معرق ره ونه قى دا به هه موو دارىك، فرو ش بو به كىلو.

زانكو: جگه له «ئوستاد عهلى يه كتايى» ئوستادى ترى شته هه بووه؟

ره شىد پوورى: به لى له گه ل رىزم بو ئاغى يه كتايى. هه ر له سه ر راسپاردهى جه نايبان چوومه تاران. دوستى دانىشجوم هه بوون، زۆرم له گه ل ماندو بوون. زۆربان مه منونم. له تاران گه رايىن به پىچه وانه وه كورده وارى معرق وشه به كى زۆر باو و ناسراو بوو. له هه موو گه ره كان له شه قامان له هه موو پارك و... كلاسى ئه نوعى رستهى هونه رى هه بون... مندال بازا دىنيان به رستهى «صنایع دستى» ده كرد. منه بهت، معره ق، سفال و اتا گلینه، نه ققاشى، قه له م زه نى، خاتم، نگار گه رى، شىشه گه رى، فه رش، گلیم و چووزانم... ده تكوت ئاودىوى و لا تىكى ديكه بووى! كه ره سهى خاوى هه موو لقه هه ونه رى به كان به پى فېلان.

«حاجى سمایل زودى» و «حاجى مارف موكرى» هه موو دو كانىان سه نگ شوژن دا ئه ره مو بيه كيان نه بوو كارى منى پى راست بى!... عاقىبهت له كتىبخانهى «مؤفه قى» برىك م په يدا كرد. ئه و پىش ئى زه مانى شای بوو هه ر مابوى!!

رۆژىك له تاران له ناوه ندىكى هونه رى كه چه نده ها رستهى «صنایع دستى» له خۆ گرتبوو، چوینه كلاسى معرق به هه لگه وت ئه ورۆژى نۆره كلاسى خانمان بوو! خانم و ئاغا كلاسىان جوئ بوو. وه رزورر كه وتىن، مېرى كلاس به خىره اتنى كر دىن و كوتى، «چتان ده وى» كوت م وه لا ده مه وه وه ده و ره ی كلاسى معرق بىنم. خۆش حال ده ب م رىنو پىنم بكهى. كوتى ئادرىسىكت ده ده مى... ئه گه ر ئوستاده كهى قه بولت بكا... «عالى مېشه»!

خ سى م ترى جى - بغل سىنما جى ... ئىوارى چوین گه رايىن دىتمانه وه...

كلاس چ كلاس...، نمايشگا...، تابلوى شاگردان هه مو شاكار... هىژمۆنى مېنپاتۆر به زه قى ديار بوو و له چاوى ده دا، كورپىكى مندالكاره دواتر زانىم ناوى ره زايه، ره وان هى لای ئوستاد «اسماعيل شمسىان»ى كر دىن. له گه ل، سه لاحى دۆستم حه به سابوین!... له وه هه موو جوانىبهى له م سالۆنه دا بوو!... سلاومان له ئوستاد كرد، ئوستاد پىاو پىكى بالابه رز و بارىكه له بوو... بوئى سىغار و ئۆدكلۆنى لى تىكه ل ببوو... ولامى سلاوه كهى داينه وه و كوتى: «امرتون»؟

كوت م، من له شارستان را هاتووم... ده مه وه فىرى معرق چوب بم... ئىزىم بده بىمه شاگردى ئىوه، كلاس مات و بىده نك بوو...، ئوستاد كوتى له كىها شارى را هاتووى؟

- مه هاباد...

- كوردى؟

- به لى قوربان...

بزه يه كى هاته سه ر لىوى، هه ستم كرد شاگرده كانىش پىكه نىن...

دوو تابلوى چكۆلهى ۳۰×۴۰ى هىمىن و هه ژارم ساز كردبوو... به ئاسپايى هىمانه ده رى و له به رده ستم دان... تاو پىكى چاك هه لىسه نگاندىن، به راوردى كردن و كوتى:

- ئه وه كىن؟

- دوو شاعبرى مىللى كوردستان... ئه وه بان هه ژاره ئه وه شىان هىمنه...

- له مېژه معرق كارى ده كهى؟

- دوو مانگ ده بى!!

- هه ر دوو مانگ؟ دو تابلۆشت كار كردووه؟!

- به لى قوربان..

- ئه وه داره جوانانهت له كوئى بوو؟

- قوربان زۆر به بان سىپهى مېوه يه له شومال را كىوى و پرته قالىان تى ده كه ن!

- ئوستاد خۆى بو رانه گىرا پىكه نى!...، شاگرد هه موو هاتن لىمان كو بوونه وه... ئوستاد روى له شاگرده كان

کرد و کوتی: «بچه‌ها وقتی میگم عشق به کار منظور همین آقاست... این آقا عاشق کارشه وگردا هنوز معرق کار نشده... چهره کار نمی‌کرد!! ببینید چوب از کجا گیر آورده؟!»

ئهو قسانه‌یم زۆر پی خوش بوو. کولی دلم هه‌ستا... پی‌م وابوو هه‌تا ئه‌وکاتی کهس وه‌ک ئه‌و کابرایه له‌من حالی نییه...

خانمیک له‌وسه‌ری سالون خه‌ریکی کارئ بوو... ئوستاد هه‌رای کردئ:

- هنگامه...

- به‌لئ ئوستاد...

- ئاغای ره‌شیدپووری ته‌حویلی تویه... ئاگات لئی بی!!

به‌لئ ئاوا له‌ تاران ده‌ستم به‌ ده‌وره‌ی معرق چوب کرد. ئوستاد «اسماعیل شمسیان» له‌ هه‌لکه‌وته‌کانی معرق چوبی ئیران بوو. خیزانه‌که‌ی موعه‌رره‌ق کارئیکی کوردی سنه‌یی بوو. ئوستاد له‌ خیزانی را له‌ گه‌ل نازوک کاری کوردستان ئاشنا ببوو. رۆژیک له‌نیو قسه‌کانیدا کوتی، «معرق چوب ئیران وامدار و قه‌رزداری نازوک کاری کوردستانه». ئه‌و دان پیداهینانه له‌ زمان ئوستادئیکی فارسی تارانی که‌ شاره‌زایی ته‌واوی له‌سه‌ر میژوی معرق و هونه‌ری ئیران هه‌بوو. له‌ زمان که‌سپیک که‌ دۆستی نزیکي «ئوستاد فه‌رشچیان» بوو، تیکه‌لاوی زۆر نزیکي له‌ گه‌ل یه‌ که‌یه‌ که‌کانی هونه‌ری ئیران هه‌بوو، زۆر گرینگ بوو و ئه‌و رۆژی له‌ دله‌ خۆمدا په‌یمانم دا ئه‌گه‌ر که‌رامه‌وه مه‌هاباد، چم له‌ده‌ست بی بۆ په‌ره‌پیدانی ئه‌م هونه‌ره بکه‌م...

زانکۆ: پیت وابوو ده‌بئ چی بکه‌ی؟ چیت له‌ ده‌ست ده‌هات؟

ره‌شیدپووری: ده‌زانی خۆ ده‌وره له‌ خزمه‌ت ئوستادی گه‌وره ته‌واوی نایه. هه‌ر رۆژه‌ی، رۆژئیکی تازه‌یه و شتیکی تازه فیر ده‌بی. هه‌ر له‌ سه‌ره‌تای ده‌وره‌که‌م دا له‌ یه‌ که‌م گه‌رانه‌وه‌م بۆ سابلاخ ته‌خته نه‌ردیک و یه‌ که‌ دوو تابلۆی جوانم ساز کرد و چومه «سازمان فنی حرفه‌ای» کوتم که‌م و زۆرئیک له‌و هونه‌ره ده‌زانم، کلاس‌م بده‌نی با ته‌دریسی بکه‌م. رئیس‌ی ئیداره‌ کاره‌کانی زۆر پی جوان بوون.

- کوتم قوربان ئه‌و رسته‌یه زۆر جوان و زۆر بی خه‌رجه... هه‌ر ئه‌و رۆژی کلاسیان دامئ، خه‌نی ببوم. ۲۰ سالی، بی پسانه‌وه‌ هاوکاری «فنی و حرفه‌ای» بووم. به‌ هه‌زاران شاگرد ده‌وره‌ی تیپه‌ر کرد. چه‌نده‌ها خانم و خاتون، پیاو و کوری ژیکه‌له، چاک فیره‌ کاری خۆیان بون. ده‌یان نمایشگامان له‌ زۆریه‌ی شاره‌کانی وه‌ک مه‌هاباد ورمئ، که‌ره‌ج و ته‌نانه‌ت شاره‌کانی شومال و...

دانا.

زانکۆ: سه‌رتا پیشوازی له‌ هونه‌ریکی غه‌ریب و نه‌ناسیاو چۆن بوو؟

ره‌شیدپووری: ده‌زانی... ته‌بلیغات ئه‌سلی ئه‌وه‌ل و ئاخه‌ره. ته‌نانه‌ت بۆ هونه‌ری زۆر جوان و په‌سه‌نی وه‌ک معرق چوب. سه‌ره‌تا که‌ نه‌ناسرابوو، نامۆبیان لئ ده‌کرد. چۆن ده‌کرئ ئه‌و کاره‌ جوانانه به‌ «اره‌ مویی» و به‌ ورتکه‌ داران بکرئ؟! ورده‌ ورده‌ ره‌ینی تیکه‌وت، زۆر جار هه‌بوو دایک و کچ، باب و کچ، وه‌ستا و شاگرد، پۆلیک هاوپی ویکرا ده‌هاتنه‌ ناوونوسی بۆ کلاسه‌کان. دیاره‌ هه‌میشه‌ درێژهی ریگا ره‌نج و ئازاری خۆی هه‌یه‌ که‌ یا قوتی ده‌ده‌ی یا هه‌لوئیس‌تت ده‌بی یا کاریگه‌ری ده‌بی به‌هه‌ر حال...

راسته‌ بو سه‌قامگیری و په‌ره‌پیدانی ئه‌و هونه‌ره، ئه‌رکمان ئه‌نجام داوه. به‌لام دلنیا‌م ئه‌گه‌ر هاوده‌ستی و هاویری هه‌ندئ خانم و خاتون و چه‌ندی دۆست و برادر نه‌بووبایه، کوا ئیستی موکریان خاوه‌نی ئه‌م ناو و ناوبانگه‌ ده‌بوو له‌ داروینه‌گه‌ری واتا له‌ معرق چوب‌دا. لێزه‌وه ماندونه‌بوونی له‌ هه‌موو هاوکاران ده‌که‌م. هه‌رکه‌سی ته‌نانه‌ت یه‌ک رۆژیش داروینه‌گه‌ری کردبئ سپاسیان ده‌که‌م و ده‌ستیان ده‌کوشم. جا چ ئه‌وه‌ی که‌ که‌سانیک هه‌بن نازوک کاری و داروینه‌گه‌رییان کردبیته‌ پیشه‌ی خۆیان...

زانکۆ: ئایا هونه‌ری معرق کاری هه‌ر به‌ک جوړه‌ یا شیوه‌کاری جوړاو‌جوړی هه‌یه‌؟

ره‌شیدپووری: معرق چوب له‌ پاش ئه‌وه‌ی بوو به‌ هونه‌ریکی نکه‌نه‌و، له‌ پاش ئه‌وه‌ی له‌ نازوک کاری جوئی بووه و مالی خۆی کرد، وه‌ک تازه‌مالیک شتیکی وایان په‌ گه‌ل نه‌خستبو!! ده‌کرئ بلین به‌ ده‌ست راوه‌شاندن له‌ ماله‌گه‌وره‌ی له‌ سنه‌ وه‌ده‌ر که‌وتبوو. به‌لام خۆی و شانسی خۆی زۆری نه‌خایاند له‌ تاران له‌ مه‌ده‌سه‌ی «صنایع مستظرفه» (هنرستان) نیومالیکي خۆشیان بۆ دانا. سالی ۱۳۱۲ سه‌ره‌تایی هونه‌ریکه‌ که‌ له‌ شیوازی کاره‌که‌یدا وه‌ک موعه‌رره‌ق کاشی له‌ت و کوتی وردورد له‌ ره‌نگی جوړاو‌جوړ لیک کووه‌ ده‌بی و له‌ کوئاییدا نه‌قاشیبه‌ک به‌ داری ساغ ده‌بیته‌وه.. جا چ ناویک له‌ معرق چوب چاکتر و جوانتر. له‌ فارسیدا هه‌ر چه‌نده وشه‌ی معرق چوب «غلط مصطلح»ه به‌لام وا ویده‌چی بۆ ئه‌وکاتی عینوانیکي پر به‌پیست بووبئ. بۆ هونه‌ریکی تازه و جوان به‌ر له‌م هونه‌ره، خاتم سازی و خاتم کاری له‌ ئیران هه‌بوون. داره‌کانی سه‌ره‌تایی معرق چوب هه‌ر ئه‌و دارانه‌ بوون که‌ له‌ خاتم سازی‌دا ده‌کار ده‌کران. چون ئه‌و دارانه‌ ناسرابون و له‌به‌ر ده‌ستان هه‌بوون، داری زۆر

تاریکی وه ک گوپز و فوفیل بو زمینه داری زور روونی وه ک نارنج و کهوت و داری تری دیکه‌ی وه ک عناب و همرمی و سنجوو و توو له بهره‌ستی وه ستاکاری خاتم ساز و منبیه‌تکار هه‌بوو. ئەوانه هه‌موو یارمه‌تیده‌ری هونه‌ری معرق چوب بوون. زوری پی نه‌چوو معرق له سه‌ر میز و پاراوان خوئی رزگار کرد و هاته سه‌ر تابلویان. به‌ر له تابلو، تهرچه‌کانی زورتر شیوه‌ی «ئیسلمی» بوون که‌چی له‌م به‌ر به‌سته‌ش خوئی راپسکاند.

سه‌ره‌تا معرق چوب ته‌نیا زمینه‌ی چوبی هه‌بوو و له پانتاییه‌کی دارین‌دا له پاشان معرق چوب زمینه‌ی ره‌نگیشی لی پیدا بوو. یانی فه‌زای مه‌نفی و نه‌رینی تابلو که له جیات ئه‌وه‌ی به‌ دار پی کریته‌وه به‌ ره‌نگ پر ده‌کراوه (ئه‌م ره‌نگه هه‌تا ئه‌وروش هه‌ر ریزین و پۆلیئیسیتیره). سه‌ره‌تا زمینه‌ی ره‌نگ هه‌ر ره‌ش هه‌بوو. جا یان پۆدری ره‌ش، یان دوده یان خه‌میری ره‌شیان ره‌گه‌ل ریزین و پۆلیئیسیتیره که ده‌کرد، له پاشان خه‌میری ره‌نگاوه‌نگ پیدا بوو که زمینه‌ی ره‌نگی تریش مومکین کرا. زوری نه‌خایاند سه‌بک و شیوازی تری وه‌ک معرق چوب چه‌ندپلانه، منبت معرق، مشیک معرق، معرق حجم و... پیدا بوو. هیچ دوور نییه هه‌تا ئه‌و نوسراوه‌یه ده‌گاته چاپ، داهینانیککی تر له‌م هونه‌ره پیدا بی...! هونه‌ریکه له ئه‌وپه‌ری گه‌شه کردن‌دایه.

یه که‌م تابلوی معرق منبت در سال ۱۳۱۶ به ده‌ستی استاد احمد رعنا ساز بووه.

یه که‌م تابلوی معرق برحسته در سال ۱۳۴۴ به ده‌ستی استاد محمد طاهر امام ساز بووه.

یه که‌م تابوی معرف خاتم در سال ۱۳۴۲ به ده‌ستی عزیزالله دیزایی و اکبر سربیری در سال ۱۳۴۹ ساز بووه.

زانکو: ئوستاد معرق چ په‌یوه‌ندیه‌کی به نازوک کارپوه هیه؟ وادیاره ئیوه بیرو رای خوتان هیه.

ره‌شیدپووری: ده‌زانی مندال بوم، گویم لی ده‌بوو ده‌یانکوت که‌س بو‌خوئی فه‌قیر نه‌بی. که‌گه‌وره بوم ورده‌ورده تی‌گه‌یشتم که فه‌قیری هه‌ر نه‌بوونی مالی دونیا نییه... ئە‌ی خۆزگه کورده‌واری هه‌ر ده‌سته‌نگی گیرفانی ده‌بوو... به‌لام هه‌گه‌ی بیرو و ئە‌ندیشه‌مان، خورجینی دوور ئە‌ندیشمان تی‌ری می‌زوومان، داخله‌ی ئە‌ده‌بیمان، کتیبخانه‌ی نه‌ته‌وه‌بیمان ده‌وله‌مه‌ند ده‌بوو. که‌سی کاکی رۆژگارپکه هه‌ر بابایه‌و ده‌فکری خوئی دایه... له‌کۆنه‌وه کوتویانه که‌س لاگیری تی‌شکاوای نییه. هه‌رچه‌ند من گه‌له‌که‌م به‌گه‌لیکی سه‌ر زیندوو و روو به‌ ئاسۆ ده‌بینم، به‌لام ئی‌مه‌ خۆمان ده‌بی‌خۆمان بنوسینه‌وه و خۆمان به‌ که‌سانی تر بناسینین. هه‌موو ده‌زانی نازوک‌کاری کوردستان له‌ ئیران سه‌هله له

هه‌موو ولاتانی ده‌وره‌به‌ریش، به‌ هیندیشه‌وه له‌سه‌روی هه‌موانه. ده‌ی ئە‌دی کوا کتیبی؟. کوا سه‌بتی میلی؟ کوا ده‌سکه‌وته‌کان؟ کوا شانازیه‌کانی!!! می‌ژوی نازوک‌کاری له‌ سنه و ده‌وره‌به‌ری به‌تایه‌ت له‌ سنه، پتر له‌ سه‌د ساله. استاد «نعمت تعمتیان» (معتضد) بابیشی هه‌ر نازوک‌کار بووه. خوئی نزیک به‌ ۹۰ سال ژیاوه. نازوک‌کاری له‌م ئوستاده ده‌ست زپینه‌را گه‌شه ده‌کا. خالی «استاد علی اکبر به‌زادیان» بووه که دوکتورای فه‌خری نازوک‌کاریان داوه‌تی. هه‌ر دووکیان له‌ناو کاره‌کانیان‌دا معرق کاری هه‌یه. ئە‌و سه‌بکه کاره‌ی که له سه‌ره‌تای معرق چوب‌دا باسی ده‌که‌ن و به‌ سه‌بکی «معرق هیندی» ناوبانگی هه‌یه، یانی ده‌پیشدا تهرچه‌که‌یان ساز کرد و له پاشان له‌سه‌ر سه‌فحه‌ی کاره‌که‌ جا چ ته‌خته‌ن‌د بی، سه‌فحه میز بی، یان هه‌رچی دایانده‌نا و ده‌وریان خه‌ت ده‌کیشا و له پاشان به‌ مؤغار و به‌ ئه‌رره قه‌واره به‌تالیان ده‌کرد. تهرچه‌که‌ جا ژن، پیاو، گه‌لادار، لۆزی و... یان تی ده‌هاویشته و زیادیه‌که‌یان ره‌نده ده‌کرد. ئە‌وه سه‌رچاوه‌ی معرق چوبه که له نازوک‌کاری کوردستان وه‌رگه‌راوه هه‌یچیش دوور نییه ئە‌و ئوستادانه‌ی کلاسی معرق چوب و نازوک‌کاری له‌ مه‌درسه‌ی «صنایع مستظرفه» ۱۳۱۲ داناوه کورد بووبن. له پاشان ئە‌و سه‌بکه گوژدرا. ئە‌و باسه جیی خوئی ده‌وی هه‌تا پتری قسه له‌سه‌ر بکه‌ی. خۆزگه داروینه له‌ سنه پتری گه‌شه کردبا تا نازوک‌کاری خۆمانی ئە‌وه‌نده‌ی تریش پی بران‌دباوه، که به‌حه‌ق مافی خۆمانه.

زانکو: داستانی «تابلوی قوو» یه‌کان چون ساز بوو؟ سه‌ره‌نجامی رووداوه‌که چی لی‌هاته‌وه؟

ره‌شیدپووری: ئاخ‌ر و ئوخ‌ری زستان ۱۳۹۸ هه‌روژمی کۆرۆنا ته‌واو خوئی داسه‌پاند. هاوولاتی وه‌ک گه‌لاریزانی پاییزی داده‌وه‌رین. هه‌موو ده‌زانی کادری په‌رستار و ده‌رمانی بيمارستانه‌کان چلۆن خۆنه‌یستانه‌ کاریان ده‌کرد و چلۆن ماندوو ده‌بون. بنه‌ماله‌ی ئی‌مه، ئە‌وه‌یان به‌ گوشت و خوین هه‌ست پی ده‌کرد. قه‌ره‌نتینه‌یه‌کی داسه‌پاو و نه‌خوازراو هه‌موانی له‌ مالاندا راگیرکرد بوو. من فیری هه‌سانه‌وه و ده‌ست له‌سه‌ر ده‌ست دانان نیم. ته‌مام گرت به‌ جوژیک له‌ جوژه‌کان بيمه‌ هاوکار و هاوده‌نگی په‌رستاران. ده‌ی چیم له‌ده‌ست دی؟! تابلویک ... ده‌ی مژار چ بی؟! ده‌بی چه‌ندی ده‌کرئی یادی خرمه‌ت و خۆنه‌وستی و خۆشه‌ویستی و خاترخواری ئە‌م فرشته سپی پۆشانه و پارێزهره بی‌پاریزانه بکه‌م!!

زۆرم سه‌ر هیناوبرد، کتیب، کانال، سایت، ... له‌ نا‌کاو له‌ ناو گۆمی «pent rest»‌دا چاوم به‌ جوتی قووی شه‌یدا که‌وت. وه‌ک نیوتۆن کوتم، «ئه‌ها دۆزیمه‌وه دۆزیمه‌وه»

...

نازانم دهزانی یا نا! قوو جگه له رهنگی سپی که نیشانه‌ی پاکی و بیگه‌ردییه، جگه له نارامی و بیده‌نگییه‌که‌ی که نیشانه‌یه له وه‌قار و سه‌نگینی، به شاهیدی زۆربه‌ی هه‌ره زۆری بالنده‌ناسه‌کان جوانترین له‌ناو هه‌موو بالنده‌کاندا. قوو ته‌نیا یه‌کجار له ته‌مه‌نیدا عاشق ده‌بێ و بۆ هه‌میشه له‌پای ته‌وینه‌که‌ی‌دا راده‌وستی...

قوو له درێژی‌ی ژبانی‌دا هه‌موو کارێک و له‌خۆ بردوو‌بیه‌ک بو هه‌واژینه‌که‌ی ده‌کا. ده‌لین ته‌نانه‌ت ده‌زانێ که‌نگی ده‌مری! حه‌وتوو‌یه‌ک به‌رله‌ مردنی، راست ده‌چته‌وه‌ ئه‌و شو‌ینه‌ی که‌ لێی عاشق بووه و چاوی به‌ ته‌وینه‌که‌ی که‌وتوووه... رۆژێک به‌ر له‌ مردن ئاوازی‌ک بۆ خۆشه‌ویسته‌که‌ی ده‌لی که‌ خۆشترین و به‌سۆزترین ئاوازه. جا ئه‌وجار هه‌یمن و ئارام سه‌ر ده‌نیته‌ سه‌ر باله‌کانی و گیان ده‌دا و رووحی ده‌فریته‌ ئاسمانان...

من نزیک به‌ شه‌ش مانگ به‌ دل و به‌ گیان، شه‌و و رۆژ له‌ سه‌ر ئه‌و تابلویه‌ کارم کرد. هه‌موو حه‌ولێکیشم ده‌دا که‌ نه‌کا کاره‌که‌ له‌ ئاست ته‌م ئه‌رکه‌ پیرۆزه‌ نه‌بێ... به‌هه‌رحال تابلۆی «هه‌لفرینی قویه‌کان» کاری ته‌واو بوو و وه‌ک کارێکی نمادین بردمانه‌ بيمارستانی «امام خمینی مه‌هاباد» و بۆ ماوه‌یه‌کی کاتی له‌وێمان دانا. له‌گه‌ل «جه‌نابی سرخابی» قسه‌مان لێ کردبوو هه‌تا دواتر تابلۆکه‌ به‌ینه‌ موزه.

له‌و به‌ینه‌دا «گارلند» مجله‌ی به‌ناوبانگی جیهانی کێ‌به‌رکیی له‌ ئاستی ئاسیا و ئوقیانوسیییه‌ ساز دا و من له‌ ئێران به‌شدارییم کرد و تابلویه‌که‌ بوو به‌ تابلۆی هه‌لبێزاردی ئه‌و پێشانگایه‌ (به‌شیوه‌ی ئانلاین) که‌چی به‌داخه‌وه‌ شه‌وی ۱۳۹۹/۷/۵ چووونه‌ ناو کارگا که‌مه‌وه‌ و به‌ ئامرازێکی وه‌ک بیوری قه‌سابان، وه‌رگه‌رابونه‌ تابلۆی قوو‌یه‌کان. بێ که‌له‌کیان کردبوو زۆر له‌ تابلۆی هونه‌رجویان و زۆر له‌ ده‌زگا‌کانیان شکاندبوو. زۆر به‌داخه‌م بۆخۆم، بۆ کۆمه‌لگا که‌م و زۆر زۆر تۆره‌م له‌ به‌رپرسیانی شه‌ره‌که‌م. به‌ شاهیدی هاژه‌ و هه‌موو سایت و گو‌فاره‌کانی مه‌هاباد، له‌ دانیشتنێکی که‌ ده‌گه‌ل جه‌نابی فه‌رمانداری پێشوی مه‌هاباد هه‌مانبوو، بریار درا فه‌رماندار شه‌خسه‌ن و به‌ تاییه‌تی په‌یگیری شکایه‌تی ته‌م روداوه‌ بێ. قه‌ولیان دا حه‌ساری «کاروانسه‌رای سیمۆن» که‌ له‌به‌ر بێ سیحه‌بێ و بێ ده‌رو په‌یکه‌ری ته‌م کاره‌ساته‌ی تیدا روداوه‌ سامان ده‌هی بکری. فه‌رمانداری رو‌یشته‌، شه‌ره‌دار رو‌یشته‌ و شو‌را هه‌لته‌کا و قه‌وله‌کانیان بوو به‌ بقی سه‌ر ئاوی!! من به‌ هۆی ته‌م تاوانه‌وه‌ هه‌یچ متمانهم به‌ قه‌ولی به‌رپرسان نه‌ماوه. به‌داخه‌وه‌!!!... به‌لام ته‌وه‌ی دلخۆشکه‌ر بێ ته‌وه‌ی که‌ کوتوو‌یانه‌ ره‌نگه‌ له‌ نیو قسه‌کانی برادران

ده‌گه‌ل یه‌ک دوو له‌ شو‌ورا‌کانی پێشوو سه‌ره‌داوی ته‌م روداوه‌شمان ده‌ست بکه‌وی.

من هیوا دارم ته‌و بۆچوو‌نه‌ هه‌له‌ بێ که‌ ته‌گه‌ر بلین تا‌قمپک له‌ که‌سانی «سدمعبر» و اجرائیات شه‌رداری، ناهیلن خزمه‌ته‌کانی شه‌اره‌داری بگاته‌ حه‌ساری کاروانسه‌رای سیمۆن!! به‌لام ئاخه‌ر هه‌ر ته‌وانیش بوون که‌ به‌ رۆژی روون هاتن و په‌رژینه‌ ئاسنه‌کانیان له‌ نیو حه‌ساری کاروانسه‌را له‌ ئیمه‌ بریوه‌ و ریگیان بۆ دز و قا‌چاغ‌چیان ئاوه‌لا کرد!! له‌ پاشان که‌ لێیان له‌ هه‌للا درا... کوتیان وه‌لا به‌ هه‌له‌ چوینه‌ بیورن!!!

زانکۆ: قه‌ت داواتان له‌و مزاحیمانه‌ی کاروانسه‌را کردوو هه‌تا گو‌تتان لێ بگرن!؟

ره‌شیدیپووری: ده‌زانێ هه‌رچی بیلێی هه‌ر سه‌خته. ده‌نا هه‌ر بۆ وێنه‌ ئه‌وه‌نده‌ی که‌ هه‌ندی له‌و موزاحیمانه‌مان ده‌نگ داوه‌ که‌ ئێره‌ میتزوی چوارسه‌د سا‌له‌ی ساب‌لا‌غه. تکایه‌ بێ نو‌یژی مه‌که‌ن! ئێره‌ ده‌ستاو نییه‌!! زانکۆ: وه‌لا له‌و عه‌سر و سه‌رده‌مه‌دا ته‌و ئا‌کارانه‌ سه‌یرن!!!... کاتیک ده‌بینی دارستانه‌کانی ولاته‌که‌مان به‌ تاراج ده‌روا وه‌ک هونه‌رمه‌ندی‌ک چ هه‌ست و چ هه‌لو‌یست‌کان هه‌یه‌؟

ره‌شیدیپووری: به‌ر له‌وه‌ی له‌ که‌س نه‌ناسیکی بیگانه‌ توره‌ بم که‌ هاتوووه‌ و چاوی ته‌ما‌حی ده‌ لێره‌وار و دارستانه‌که‌م بریوه‌، له‌و خۆ ولاتی خۆم توره‌م. دل ئیشم که‌ بۆ ئاماده‌یه‌ دار و دره‌ختی پێ بفرۆشی. یا بۆی ببری، بۆی له‌ ماشین‌دا، چاوسا‌غیان بۆ بکا، کو‌پره‌ رێیان پێ نیشان‌دا هه‌تا ئاود‌یویان ده‌کاته‌ به‌ری گه‌رمینی! هه‌یچ برسیتی و هه‌یچ هه‌ژاریه‌ک هه‌نده‌ی ناهینێ نیشتمانی بۆ بفرۆشی. ئیمه‌ی هاوولاتی هه‌موو ده‌بێ له‌ راست نیشتمان به‌خشنده‌ بین...

زانکۆ: سپاس. وه‌لا گه‌لێک زانیارمان وه‌رگرت. ره‌شیدیپووری: سپاس بۆ به‌سه‌رکردنه‌وه‌ی ئێوه‌ش.

سه‌رچا‌و‌کان:

کتاب آینه‌ سنندج

کتاب معرق روی چوب مینو کریم نیا

مصاحبه‌ با یکی از شاگردان استاد نعمت نعمتیان

(آقای اسعد خام فروش)

کتیبی هه‌نبانه‌ بۆرینه

سایت سازمان صنایع دستی

Darwena.ir

له بۆنه تاييه تاييه كاني نه ورۆز و سه رسالي نو گولكي نه ورۆز ييه، بلازير	ولا تنيكي ئافريقاييه هاوشاني بووك	يه كه كم ژماره دوو ره نووسي له دايك بوو	بيزه ري سه ره كه وتووترين سروودي نه ته و بيه نه ورۆز (هونراوه ي پيره ميرد)
دهمه لاسكه له هينما سه ره كييه كاني نه ورۆز كورد هوارى		هاوارى دل كردن له په كه كاني ژماردن، پينسه دهه زار	پيلاوى كوردى
ئاوھا، به مجۆره به ندى ئيسك، پاشگري شوين		له جلوه رگه كاني ژنان و پياوان زهردى ئامال سبي، كرنمي	به رامبه ري زۆر، كه م ته قه ل ليدان، دره و كردن
بريتى له پر بوون، مر بوون وه رزى نه ورۆز	له نه ورۆز ده گه شته وه و ده بوو ژيته وه جوړيك ترى كه درهنگ پنده گا		نه بار، پيچه وانه
كوت، له تك، پارچه حه ق، به ش		نه مري، بميتي، گوندينكه سه ره به شارى پانه پولوو، ته سكل، په نگر	قاجينه ر، كه سيك كه مالي خه لكي به نه يتي ده يا دارتيكي شو ره!
به رامبه ري ته ر، وشك، حشك چه، ژ، دناو	نيوان جو مگه و ئا نيشك، زه ند ئاوا بيه كي سه ره به شارى بوكان	بيست و ده، قازى ده شتي كه لوپه ل، شتومه ك	جه ژنى نه ته وه يي به هار
دوو پانه ي پيتيك گولى هينما نه ورۆزى كورد هوارى		دهنگى كه وتنى شت، توورى خواردن لووس و خليسك	ولامى نه ريتي، پيشگري نه بوون سه يوانى ده ستي به رباران!
هه ناسه، وچان		هه راوهوريا، دهنگى به خو ري چه م، هه لچوونى گه ل	
		نه درهنگ، په له، له ز	

ئالە كۆك

مندالە جوانە كان ئەو نەقاشىيانە برەنگىنن

بارانە

جەبار شافىئى زاد

نم نم نم نم بارانە
دەبارى لەو ئاسمانە
دانىشتوو لەسەر بان
پال كەوتوو لەو ھەيوانە

تک تک تک چەن جوانە
دەنگى نەرمى بارانە
گۆرانى بۆ من ئەچرى
ھۆرە و سیاچەمانە

خور خور خور خور پروانە
شىئەرى ھەور و ئاسمانە
وہک لایە لایەى داىکم
بەسۆز و مېھربانە

بەو میدادە جوانانە
نەققاشىيە کم کیشا
چىمەن و دار و خانوو
رۆبار و کىو و دەريا

ئەو چەترە خال خالیيە
بنەوش و سوور و زەردە
باران بارى ھەلى دە
خۆت داپۆشە كە سەردە

هه ٴووجهی خرکه خرکه

محهمهد رهسوولنیا

شووتی خوۆشه یان گرکه؟
نازانم!
هه ٴووجهی خرکه خرکه؟
نازانم!
هه ناری دانه دانه؟
نازانم!
کامیان خوۆشن ئه مانه؟
نازانم!
هه نار هه مووی چین چینه
ده زانم!
مزر و ترش و شیرینه
ده زانم!
زگم خره وه ک گرکه
ده زانم!
خوۆشه هه ٴووجهی خرکه
ده زانم

ژماره کان پیکه وه بنووسین و وینه که رهنگ بکن

